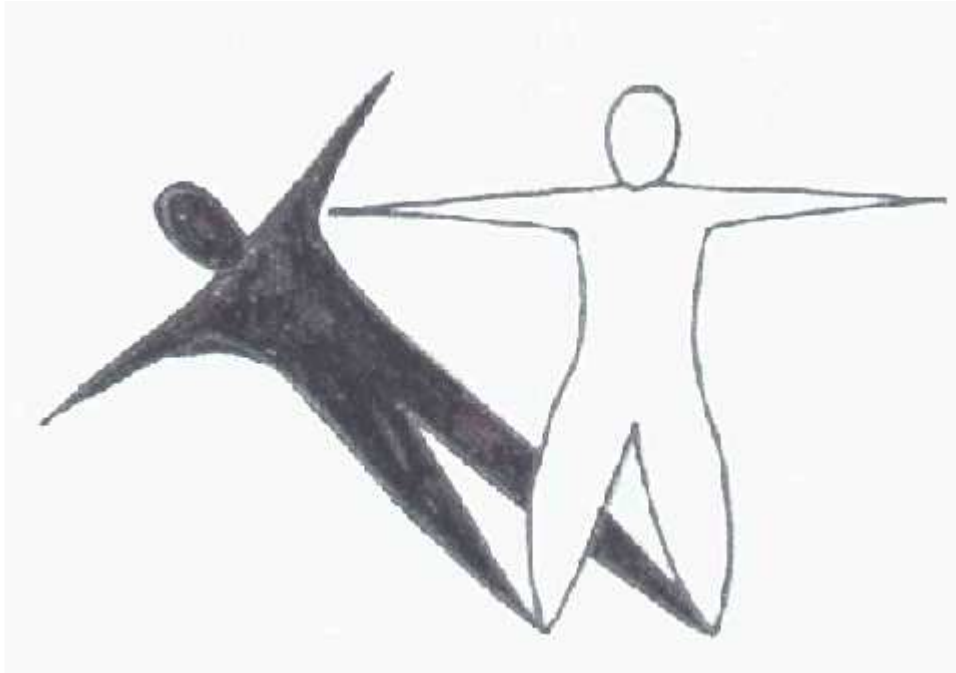

Stalking

Situation of victim and offender intervention programmes in 5 partner countries

Results and final Conclusions

With financial support from the AGIS Programme
European Commission - Directorate-General Justice, Freedom and Security

Inhalt

Einleitung	5
Introduzione.....	6
Wprowadzenie.....	7
Introduction	8
1 Deutschland.....	10
1.1 Phänomen „Stalking“ und Situation in Deutschland.....	10
1.2 Das Kriseninterventionsteam Stalking und Häusliche Gewalt (Stalking-KIT)	13
1.2.1 Grundlagen des Stalking-KIT.....	14
1.2.2 Praxis und Nutzen des Stalking-KIT	17
1.2.3 Evaluation	19
1.2.3.1 Vorgehen Gesprächsrahmen, -verläufe und Interventionsprozesse	19
1.2.3.2 Theoretische Grundlagen.....	20
1.3 Die Arbeit des Freiburger Interventionsprojekts gegen Häusliche Gewalt (FRIG).....	21
1.3.1 Entstehungsgeschichte und Konzeption	21
1.3.2 Was konnte bisher erreicht werden?.....	23
1.3.3 Nahziele und weitere Planung	25
1.3.4 Perspektiven der Projektarbeit.....	25
1.4 Stalking im Kontext Häuslicher Gewalt.....	26
1.5 Weitere Opferschutz- und Täterinterventionsangebote in Bremen.....	29
1.5.1 Programme für Täter und Opfer	30
1.5.1.1 Neue Wege e.V. – Projekt Häusliche Beziehungsgewalt.....	30
1.5.2 Programme für Täter	30
1.5.2.1 Fachstelle Gewaltprävention	30
1.5.2.2 Männer gegen Männer-Gewalt e.V.	30
1.5.3 Programme für Opfer.....	31
1.5.3.1 Ressortübergreifende Arbeitsgruppe „Häusliche Beziehungsgewalt“	31
1.5.3.2 Schattenriss	31
1.5.3.3 Notruf – Psychologische Beratungsstelle	32
1.5.3.4 Frauenhäuser	32
1.6 Resümee über die Situation in Bremen exemplarisch für Deutschland	33
2 Italia.....	35
2.1 Introduzione.....	36
2.2 Disegno di legge recante “Misure contro gli atti persecutori”	36
2.2.1 Articolo 1 – Modifiche al codice penale	39
2.2.2 Articolo 2 – Ammonimento.....	40
2.2.3 Articolo 3 – Modifiche al codice di procedura penale	40
2.2.4 Articolo 4 – Modifiche al codice civile.....	41

2.2.5	Articolo 5 – Clausola di invarianza	41
2.2.6	Articolo 6 – Entrata in vigor	42
2.3	Strumenti di contrasto delle molestie assilanti	42
2.3.1	Premessa	42
2.3.2	Situazione attuale	42
2.3.3	Connotazione della nuova norma	43
2.4	Situazione delle Vittime	44
2.5	Situazione dello Stalker	45
2.6	Il profilo psicologico dello stalker	46
2.7	Casistica trattata	
	(a cura degli Uffici della Questura di Lecce dr. Giorgio Oliva)	47
2.7.1	Caso 1.	47
2.7.2	Caso 2	48
2.8	Prevenzione dello stalking	49
2.9	Strategie per difendersi dallo stalking	49
2.10	Programmi di intervento	50
2.11	Consigli Utili Se tu sei una vittima	51
3	Polska	57
3.1	„Niebezpieczne zbliżenie”	58
3.2	„(Nie)naturalna sytuacja – O stalkingu szerzej”	63
3.3	„Stalking – sposoby przeciwdziałania. Nowy projekt z Północnych Niemiec”	70
4	Sverige	77
4.1	The perception of the phenomenon “stalking” in Sweden	77
4.2	Stalking legislation in Sweden	77
4.3	Participation in the AGIS-Project	78
4.4	Results	78
4.5	Perspectives	80
4.6	UTVÄG Göteborg	80
4.6.1	Cooperation between authorities	81
4.6.2	UTVÄG´S definition of violence	81
4.6.3	Holistic approach: woman, man and children	81
4.6.4	Specific goals	81
5	Great Britain	83
5.1	Stalking-KIT and legal situation in UK	83
5.2	Perspectives	83
5.3	My Time Ltd	84
5.4	Male Crisis Intervention Pilot Project of My Time Ltd.	85

Einleitung

Das Phänomen „Stalking“ gewinnt in den letzten Jahren zunehmend an Relevanz. Um dem steigenden Handlungsbedarf im Bereich Opferschutz und Prävention zu entsprechen, wurde im Dezember 2006 das AGIS-Projekt „Kriseninterventionsteam - Stalking und Häusliche Gewalt“ ins Leben gerufen. Das Projekt hatte eine 24-monatige Laufzeit, teilnehmende Länder waren Deutschland, England, Italien, Polen und Schweden. Ziele des Projektes waren

- der Austausch der Länder über das Phänomen „Stalking“,
- die Verbreitung und Implementierung bewährter Praktiken,
- die Zusammenarbeit bei der Entwicklung und Optimierung spezifischer Interventionsmethoden,
- die Entwicklung von Trainings und Fortbildungen für Strafverfolgungsbehörden und Opferschutzorganisationen,
- die Erweiterung der Kenntnisse über die Rechtssysteme der einzelnen Länder,
- die Information und Sensibilisierung der Öffentlichkeit
- und die Bildung informeller Netzwerke.

Das Bremer Stalking-KIT, das als best-practice Modell in enger Kooperation zwischen dem Täter-Opfer-Ausgleich Bremen e.V., der Staatsanwaltschaft Bremen und der Polizei Bremen initiiert wurde, wurde von allen Projektpartnern als wünschenswert erachtet, konnte jedoch aufgrund unterschiedlicher Voraussetzungen der einzelnen Länder noch nicht überall implementiert werden. Jedes Land befindet sich in der Auseinandersetzung mit dem Thema „Stalking“ auf einem anderen Stand. Dies spiegelt sich auch in der jeweiligen Gesetzeslage und der Verbreitung von Opfer- und Täterprogrammen wieder.

Diese Publikation soll einen besseren Überblick über die aktuellen Stadien der einzelnen Länder geben, jeweils exemplarisch an der teilnehmenden Stadt oder Provinz: Welche Opferschutz- und Täterinterventionsprogramme gibt es? Wie sieht die Gesetzeslage aus, bzw. welche Interventionen ermöglicht das jeweilige Rechtssystem, welche verhindert es? Inwieweit ist die Öffentlichkeit für die Thematik „Stalking“ sensibilisiert?

Die meisten Abschnitte sind in der jeweiligen Landessprache verfasst, da die Auseinandersetzung mit dem Thema „Stalking“ in vielen Ländern noch am Anfang steht und es daher wichtig erscheint, leicht verständliche Informationen zur Verfügung zu stellen, um weitere Diskussionen und Innovationen anzuregen.

Introduzione

Negli ultimi anni il fenomeno dello stalking ha assunto maggiore rilevanza. In ordine alle crescenti richieste di azioni di bisogni di protezione per le vittime e programmi di prevenzione, il progetto AGIS " Team di Crisi Intervento dello stalking e della violenza domestica" è stato lanciato nel dicembre del 2006. La durata del progetto era di 24 mesi ed i paesi di partner erano Germania, Italia, Polonia, Svezia ed il Regno Unito. Gli obiettivi del progetto sono

- stati lo scambio di esperienze sul fenomeno dello Stalking,
- diffusione di informazioni,
- implementazione di metodi di successo,
- cooperazione, sviluppo e ottimizzazione di specifici programmi di intervento,
- sviluppo di programmi educativi e formativi per le autorità e forze dell'ordine e altre istituzioni coinvolte nei casi di Stalking e protezione alle vittime,
- estensione di conoscenze sui sistemi legali e nei diversi paesi di partner,
- elevando la consapevolezza pubblica del problema
- e creando reti informali

Lo Stalking – KIT di Bremen (Team di Interventi di Crisi per lo Stalking) è stato sviluppato in cooperazione tra il Täter-Opfer-Ausgleich Bremen e.V., la Pubblica Accusa di Bremen e la Polizia Bremen come modello delle buone pratiche, è stato considerato preferibile da tutti i partner di progetto. Nei diversi casi non poteva essere perfezionato maggiormente, a causa delle diverse condizioni nei paesi partner. Nella discussione del tema " stalking" ogni paese ha rappresentato un palcoscenico diverso. Questo si è riflettuto nelle particolari condizioni legali e nella serie di interventi e programmi per la prevenzione delle vittime e degli autori di stalking in ogni paese.

Questa pubblicazione si propone di dare la migliore immagine sulla situazione nei diversi paesi, ognuno ha rappresentato la città o provincia che partecipa,: Quali programmi per le vittime ed autori esistono? Come è la situazione legale? Quali interventi sono fatti possibili dai sistemi legali come sono inibiti? A quale livello il pubblico è consapevole del tema " stalking" "?

Nelle sezioni di questa pubblicazione sono scritte nelle lingue di ogni paese. Fin dalla discussione del tema che lo stalking è solamente all'inizio in molti paesi, sembra necessario per provvedere ad azioni di informazioni che sono

facilmente accessibili per il pubblico generale per incitare discussioni ulteriori e le innovazioni.

Wprowadzenie

W ciągu ostatnich lat w Europie zauważono wzrost zainteresowania problematyką „stalkingu”, czyli złośliwego, powtarzającego się i celowego nękania, zagrażającego czyjemuś bezpieczeństwu. W związku z rosnącą potrzebą podjęcia działań prewencyjnych oraz wypracowania rozwiązań zapewniających bezpieczeństwo osobom poszkodowanym, w grudniu 2006 roku z inicjatywy niemieckiej organizacji pozarządowej, Täter-Opfer-Ausgleich Bremen e.V., powołano projekt „Kriseninterventionsteam – Stalking und Häusliche Gewalt“ („Zespół kryzysowy ds. interwencji w obliczu stalkingu i przemocy domowej”). Projekt trwał dwa lata i był finansowany ze środków AGIS¹. Udział w nim wzięli przedstawiciele Niemiec, Wielkiej Brytanii, Włoch, Polski oraz Szwecji. Cele tego przedsięwzięcia były następujące:

- wymiana doświadczeń między specjalistami z wymienionych krajów,
- rozszerzenie i wdrożenie sprawdzonych praktyk postępowania wobec problemu,
- dotarcie do organizacji zajmujących się pomocą ofiarom oraz odpowiednich instytucji państwowych, a szczególnie do ustawodawców,
- poszerzenie wiedzy na temat obowiązujących w każdym z krajów-uczestników systemów prawnych,
- poinformowanie opinii publicznej o zjawisku,
- oraz uwrażliwienie społeczeństwa na problem, a także zbudowanie sieci kontaktów.

¹ Ramowy program realizowany w ramach funduszy Unii Europejskiej, którego głównym celem jest stworzenie sieci kontaktów między praktykami i teoretykami zajmującymi się problematyką bezpieczeństwa i sprawiedliwości w krajach członkowskich.

Rozwiązaniem, które zostało uznane za modelowe i godne naśladowania, jest „Stalking-KIT” – inicjatywa zapoczątkowana w Bremie, w północnych Niemczech, oparta na ścisłej współpracy policji, prokuratury oraz zespołu psychologów z organizacji pozarządowej Täter-Opfer-Ausgleich Bremen e.V. Podczas trwania projektu okazało się, że w każdym z państw-uczestników sytuacja ofiar stalkingu jest zupełnie inna, a istniejące rozwiązania, adresowane zarówno do osób poszkodowanych, jak i sprawców, znajdują się na bardzo różnym etapie rozwoju.

Celem tej publikacji jest przybliżenie czytelnikowi sytuacji panującej w wymienionych krajach. Czy każdy z nich oferuje wsparcie ofiarom? Czy istnieją programy pomocy adresowane także do stalkerów? Jak i czy w ogóle rozwiązuje się ten problem? Czy jest on znany opinii publicznej?

Większość fragmentów publikacji została przygotowana w języku każdego z krajów uczestniczących w projekcie.

Introduction

Within the last years the phenomenon of stalking has gained in relevance. In order to meet the increasing need for action on the field of victim protection and prevention programmes, the AGIS-project “Crisis Intervention Team Stalking and Domestic Violence” has been launched in December 2006. The duration of the project was scheduled for 24 months, partner countries were Germany, Italy, Poland, Sweden and the UK.

Aims of the project have been

- the exchange of experiences with the phenomenon “stalking”,
- spreading information,
- the implementation of successful methods,
- the cooperation in developing and optimising specific intervention programmes,
- the development of educational programmes and trainings for the law enforcement authorities and other institutions involved in stalking cases and victim protection,
- the extension of knowledge about the different legal systems in the partner countries,

- raising public awareness of the problem and
- creating informal networks

The Stalking-KIT Bremen (Crisis Intervention Team Stalking), which has been developed in close cooperation between the Täter-Opfer-Ausgleich Bremen e.V., the Public Prosecution Bremen and the Police Bremen as best-practice model, has been considered preferable by all project partners. However, in most cases it could not be implemented yet, due to different conditions in the particular countries. In the discussion of the topic “stalking” each country is at a different stage. This is reflected in the particular legal conditions and the differences regarding the range of intervention and prevention programmes for victims and offenders in stalking cases in each country.

This publication is supposed to give a better overview over the current stages of the particular countries, each represented by the participating city or province: Which programmes for victims and offenders exist? How is the legal situation? Which interventions are made possible by the legal systems, which are inhibited? To which extent is the public aware of the topic “stalking”?

Most sections of this publication are written in the particular language of each country. Since the discussion of the stalking topic is only at the beginning in many countries, it seems necessary to provide information which is easily accessible for the general public in order to induce further discussions and innovations.

1 Deutschland

Die Problematik „Stalking und Häusliche Gewalt“ hat in Deutschland in den letzten Jahren und besonders seit Inkrafttreten des „Stalking-Paragrafen“ im März 2007 zusätzliche Beachtung gefunden und ist auch in zahlreichen Fachartikeln und Veröffentlichungen beschrieben und diskutiert worden². Während die Fallzahlen kontinuierlich ansteigen, gibt es noch immer wenige Interventionsprojekte und Beratungsstellen, die sich gezielt mit Stalking und Häuslicher Gewalt befassen. Das Stalking-KIT, das in dieser Hinsicht in Bremen eine Lücke schließt, soll im Folgenden weiter vorgestellt werden. Anschließend wird exemplarisch für andere deutsche Projekte das Freiburger Interventionsprojekts gegen Häusliche Gewalt (FRIG) dargestellt.

1.1 Phänomen „Stalking“ und Situation in Deutschland

Als Folge zweier gravierender Eskalationstaten nach Ex-Partner-Stalking aus den Jahren 1999 und 2005 initiierte die Polizei Bremen mit der Staatsanwaltschaft Bremen und deren Sonderdezernat „Gewalt gegen Frauen“ 2001 ein erstes deutsches Anti-Stalking-Projekt. Bis heute wurden in Bremen mehr als 1.500 Stalking-Fälle von der Polizei registriert. Aufgrund des neuen Anti-Stalking Gesetzes, der Implementation des Stalking-KIT, der kontinuierlichen Fortbildung der Strafverfolgungsbehörden und der wachsenden Sensibilität für den Deliktbereich Stalking in der Öffentlichkeit sind die Fallzahlen in den letzten Jahren rasant angestiegen. Während die

² Siehe hierzu auch die Publikationen der Projektbeteiligten aus Bremen:

PIONTKOWSKI, Gabriele / RUSCH, Stephan / WINTER, Frank (2006): Kriseninterventionsteam Stalking - Stalking-KIT. In: die neue polizei, 56. Jahrgang, Heft 03/2006, S. 28 - 32, Verlag Gödicke Druck & Consulting: Hemmingen.

Rusch, S. (2006): Stalking in Deutschland. Ein Handbuch für alle Praxisbereiche, Göttingen: Hainholz.

Rusch, S. (2007): Stalking – Eine empirische Studie über den Kenntnisstand zum Phänomen in der Polizei Bremen. Projektbericht, Hochschule für Öffentliche Verwaltung Bremen (unveröffentlicht).

Stadler, L. (2006): Viktimologie des Stalking – Ergebnisse einer Befragung von Stalking-Opfern zum Einfluss situativer und persönlichkeits-psychologischer Faktoren auf das Anzeigeverhalten, Aachen: Shaker.

WINTER, Frank (2008): Das Bremer Kriseninterventionsteam Stalking – ein neues Modell zum Umgang mit Stalking-Delikten und Ex-Partner-Stalking. In: Forum Kriminalprävention, Heft 1/2008, S. 22-24.

Staatsanwaltschaft 2007 (nachdem im März 2007 das Gesetz zur Strafbarkeit beharrlicher Nachstellungen - §238 StGB - in Kraft getreten ist) noch 63 solcher Fälle verzeichnete, waren es im September 2008 bereits 171.

Die Bremer Erfahrungen mit dem Phänomen Stalking zeigen, dass sich Opfer mangels adäquater Hilfeangebote häufig mit ihren Bedürfnissen auf die Strafverfolgungsbehörden fixieren. Dort erhalten sie jedoch zumeist nicht die Unterstützung, die sie suchen und benötigen. Effektives Vorgehen gegen die vielschichtigen Erscheinungsformen der Belästigungen sowie wirksamer Opferschutz und adäquate Unterstützung der Opfer konnten bisher durch die unterschiedlichen Interventionsmöglichkeiten wie polizeiliches Eingreifen, zivilrechtliches und/oder strafrechtliches Vorgehen, Maßnahmen nach dem GewSchG nicht immer gewährleistet werden. In vielen Fällen konnten die Opfer nicht wirksam geschützt und eine weitere Eskalation der Verhaltensweisen nicht rechtzeitig verhindert werden. Auf Basis dieser Analyse erschien es daher richtig, dass 2007 eine eigenständige Strafnorm für das Phänomen Stalking geschaffen wurde.

Durch die Erschaffung dieses Paragraphen sind – gerade im Bereich des sog. weichen Stalking – einige Lücken für eine wirksame Bekämpfung von Nachstellungsdelikten geschlossen worden. § 238 StGB gerät zwar im Hinblick auf die auslegungsbedürftigen Rechtsbegriffe an die Grenzen seiner Verfassungsmäßigkeit, er gewährt jedoch auch die Möglichkeit einer angemessenen Reaktion auf die flexiblen Handlungsweisen hartnäckiger Stalker. Dem Opfer wird die Inanspruchnahme strafrechtlichen Schutzes vereinfacht – unter Umständen sogar im beschleunigten Verfahren, §§ 417 ff. StPO - und die Polizei kann auf der erweiterten Grundlage des Polizeigesetzes viel freier entscheiden, welche Maßnahmen für seinen Schutz am wirkungsvollsten sind. Im Gegensatz zu der viel propagierten Auffassung, dem neuen Tatbestand käme nur eine rein *symbolische* Bedeutung zu, wurde somit deutlich, dass § 238 StGB eine wesentlich weitergehende Wirkung entfaltet. Die Norm wirkt praktisch bis weit in einzelnen Maßnahmen der Polizei hinein.

Wichtig ist nun, dass die bereits vor der Einführung des § 238 StGB existierenden Möglichkeiten nicht aus den Augen verloren werden und dass das Strafrecht nicht als Allheilmittel verstanden wird. Nach wie vor gilt das Strafrecht als *ultima ratio*.

Stalking kann also seit März 2007 zwar als Straftat geahndet werden, in der Praxis ergeben sich aber noch immer vielfältige Probleme, da die Beweislast bei den Opfern liegt, ein Strafantrag nur gegen bekannte Stalker möglich ist und der Stalker geschäfts- und verschuldensfähig sein muss.

Zusätzlich zu diesen Voraussetzungen müssen Opfer oft einen enormen Bürokratieaufwand in Kauf nehmen, Misshandlungen oder (seelische) Beeinträchtigungen durch ärztliches Attest nachweisen und stehen vor dem Problem, psychische Gewalt und finanzielle Belastungen nur schwer beweisen zu können. Zudem halten sich viele Stalker nicht an gerichtlich verhängte

Kontakt- und Näherungsverbote. Verstößt ein Stalker gegen eine nach § 1 GewSchG erlassene Schutzanordnung, macht er sich im Sinne von § 4 GewSchG zwar strafbar und kann mit Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr oder mit Geldstrafe bestraft werden; es besteht aber einerseits das Problem der Beweisbarkeit einer solchen Zuwiderhandlung und andererseits ein Problem mit der Rechtsprechungspraxis, so dass in der bisherigen Praxis Freiheitsstrafen gegen Stalker in der Regel nicht verhängt werden. In den Bremer Amtsgerichtsbezirken sind Stalker bekannt, die polizeilich mehr als 100 Mal gegen eine bestehende Schutzanordnung verstoßen haben, ohne dass dies zu freiheitsentziehenden oder anderen gravierenden justiziellen Maßnahmen geführt hätte.

Anders stellt sich dies im englischen Recht dar: Dort führt die zweite Zuwiderhandlung gegen eine bestehende Schutzanordnung grundsätzlich zur Arrestierung des Stalkers bis zu 14 Tagen.

Rechtssystematisch muss darüber nachgedacht werden, ob im Sinne eines optimierten Opferschutzes § 4 GewSchG nicht konsequenterweise mit in den § 112 a Strafprozessordnung (StPO) aufgenommen wird. Eine wiederholte Zuwiderhandlung gegen eine bestehende Schutzanordnung würde somit die „Deeskalationshaft“ implementieren.

Einen wirksamen Opferschutz – und da sind sich Befürworter und Kritiker des neuen § 238 StGB einig – kann es nur geben, wenn Justiz, Polizei, Soziale Dienste, Medizin, Politik, Medien und andere relevante gesellschaftlichen Gruppen, die mit dem Management von Stalkingfällen konfrontiert sind, ein gesteigertes Problembewusstsein entwickeln und in einem sensibel aufeinander abgestimmten Netzwerk zusammenarbeiten.

In Bremen führte diese Erkenntnis im Jahr 2006 zur Begründung und Konzeptuierung des Kriseninterventionsteams Stalking und häusliche Gewalt³:

Um Stalking-Opfern professionelle Hilfe und Tatnachsorge zukommen zu lassen, aber auch den Stalkern angemessene psychosoziale Unterstützung anbieten zu können, konzipierte der mit dem TOA-Gütesiegel ausgezeichnete freie Träger TOA Bremen e.V. in Kooperation mit Polizei und Staatsanwaltschaft Bremen das Pilotprojekt Kriseninterventions-Team Stalking (Stalking-KIT). Seit dem 15. Dezember 2006 ist dieses auf zwei Jahre angelegt

³ WINTER, Frank (2006): Crisis-Intervention-Team Stalking and Domestic Violence – Concept of the TOA Bremen e.V.. 04. Januar 2006.

AGIS-Projekt tätig und findet bundesweit und auf europäischer Ebene starke Beachtung⁴.

1.2 Das Kriseninterventionsteam Stalking und Häusliche Gewalt (Stalking-KIT)

Das Stalking-KIT ist europaweit einzigartig. Es zielt auf Kriminalitätsprävention und Opferschutz gleichermaßen und dient der Entlastung der Strafverfolgungsbehörden, auf die sich insbesondere Opfer mit ihren Wünschen nach Entlastung oft fixieren.

Im Vorlauf des Stalking-KIT konnte die Polizei des Landes Bremen Erfahrungen mit dem seit 2001 bestehenden polizei-internen Stalking-Projekt sammeln, das zum Ziel hat, die Handlungsabläufe bei der Polizei und der Staatsanwaltschaft Bremen zu standardisieren und eine Sensibilisierung der Polizeibeamten für Stalking-Delikte zu bewirken, damit Stalking-Handlungen frühzeitig erkennbar werden.

Mit *vier regionalen Stalking-Beauftragten* stehen in Bremen seit 2001 vier feste regionale Polizeibeamte als Ansprechpartner für die Opfer von Stalking zur Verfügung.

Es sollen über diese spezialisierten Polizei-Fachkräfte möglichst *alle* angezeigten Stalking-Vorgänge in Bremen erfasst werden. Dies soll zunächst sogar ohne Berücksichtigung strafrechtlicher Normierungen geschehen.

Das so genannte „Tatortprinzip“ des § 9 StGB wurde für die Bearbeitung von Stalking-Delikten im Land Bremen durch das *Opfer-Wohnort-Prinzip* ersetzt. Die Gefahreinschätzung erfolgt unmittelbar durch die Bewertung der vom Opfer geschilderten Tathandlungen, durch Datenbank-Recherche, ob der Täter anderweitig mit Stalking- oder Gewaltdelikten auffällig geworden ist, sowie durch eine gezielte Gefährderansprache des Täters (s.o).

Die Erfahrungen der Bremer Polizei zeigten weitere Erfordernisse:

Da Stalker in vielen Fällen nicht berechenbar agieren und eine enorme Anpassungsfähigkeit aufweisen, ist bei Stalking-Delikten häufig und besonders

⁴ Vgl. Nominierung als bundesdeutsches „best-practice“-Projekt für die Best-Practice-Conference im Rahmen des Europäischen Präventionspreises EUCPN im Dezember 2007 in Lissabon.

in gravierenden Fällen eine rasche Intervention auch von psychologisch-therapeutischen Fachleuten notwendig.

Um den Schutz der Opfer zu verbessern und dem Täter Grenzen zu setzen, muss neben gezielter polizeilicher Prävention eine enge Zusammenarbeit der mit Kriminalitätsbekämpfung, Prävention, Opferschutz und Straffälligenhilfe befassten Einrichtungen gewährleistet sein.

Zur Ergänzung der damals bestehenden losen Kooperationen schien es daher notwendig, in Kooperation mit Polizei und Staatsanwaltschaft ein Stalking-Kriseninterventionsteam zu gründen und sowohl Opfern als auch Tätern im Bedarfsfall schnelle psychosoziale Beratung, Behandlung oder Betreuung zukommen zu lassen.

1.2.1 Grundlagen des Stalking-KIT

Mit der Schaffung des Stalking-Strafparagrafen manifestiert sich der Wille der Bevölkerung in Deutschland, Stalking als kriminelles Unrecht anzuerkennen. Darüber hinaus wendet sich die Beweislast vom Opfer weg hin zu den Strafverfolgungsbehörden.

Schließlich wird durch den o.g. Stalking-Strafparagrafen der besondere Wille bekundet, Opfer aus ihrer Isolation lösen zu wollen und ihnen Mut und Hilfen zukommen zu lassen, um das an ihnen verübte Unrecht nicht nur anzuerkennen, sondern damit so umzugehen, dass die Stalking-Handlungen (möglichst) beendet und die durch sie angerichteten Schäden möglichst ausgeglichen werden.

In Bremen ergab sich eine besondere Situation: Dort hatten zwei gravierende Tötungsdelikte im Zusammenhang mit Ex-Partner-Stalking in den Jahren 1999 und 2005 gezeigt, dass ein abgestuftes Kriseninterventionskonzept bei Stalking-Delikten für Opferschutz und Täterbegrenzung (Gefahrenabwehr) unbedingt erforderlich ist.

Aus diesen Erfahrungen und der bestehenden Praxis des freien Trägers Täter-Opfer-Ausgleich Bremen e.V., dessen Mitarbeiter seit mehr als 10 Jahren mit Stalking-Delikten in verschiedener Form außergerichtlich umzugehen gelernt hatten, wurde anhand der folgenden Leitlinien das Konzept des Stalking-KIT entwickelt:

- Das Stalking-KIT arbeitet besonders *niedrigschwellig*, *zeitnah* zu bekannt gewordenen Stalking-Handlungen sowie *lösungs-* und *ressourcenorientiert*.
- Der *Schutz des Opfers* und die *sofortige und dauerhafte Begrenzung des Täters* sind vorrangige Ziele seiner Interventionen. Die außergerichtliche Erledigung von Strafverfahren ist aber willkommener Nebeneffekt.

- Im Einzelfall können weiterführende konstruktive Konfliktbearbeitung z.B. im Sinne einer Trennungsbegleitung oder außergerichtlicher Konfliktbeilegung weitere Ziele der Vorgangsbearbeitung sein und günstigstenfalls auch auf anderen Ebenen eine juristische Befassung erübrigen.
- Die Beauftragung des Stalking-KIT geschieht auf Grundlage einer bestehenden Verwaltungsvorschrift des Senators für Inneres, des Senators für Justiz und Verfassung sowie des Senators für Arbeit, Frauen, Gesundheit, Jugend und Soziales vom Dezember 2001 und einer Kommentierung dieser Richtlinie vom 9. Mai 2001 zur frühzeitigen Intervention und Fallanregung durch Polizeibeamte bzw. Fallzuweisung durch die Sonderdezernentinnen der Staatsanwaltschaft Bremen.

Angelehnt an die bestehende Richtlinie und Kommentierung meint dies:

- Die in Stalking-Fällen und Fällen häuslicher Gewalt ermittelnden Polizeibeamten haben im Gegensatz zu den übrigen staatlichen Verfahrensbeteiligten oft *erste unmittelbare Einblicke* sowohl in den Tatablauf als auch in das „Täterprofil“, das bei der Gefahrenabwehr in Stalking-Fällen eine besondere Rolle spielt⁵.
- Gleichzeitig besteht unmittelbarer Kontakt zur aktuellen Lage der traumatisierten oder stark seelisch belasteten Opfer - etwa im Rahmen von Zeugenvernehmungen⁶. Solche Opfer müssen im Einzelfall an einen Krisendienst vermittelt werden, weil sie nicht allein gelassen bzw. in ihre Wohnung zurück entlassen werden können. Vergleichbares kann natürlich auch für Beschuldigte in akuten Krisen gelten.
- Besonders gewichtiger Grund für eine Ausweitung der polizeilichen Anregungskompetenzen zum Stalking-KIT ist die nicht nur für die Gefahrenabwehr, sondern auch im Sinne des Opferschutzes wichtige

⁵ Bestehen Vorstrafen wegen Gewaltdelikten? Besteht eine gravierende Drogenproblematik? Sind Waffen im Besitz vermeintlich Tatverdächtiger? Besteht Zugriff auf Waffen anderer?

⁶ Zur weiteren Illustrierung des Gedankens der Gemeinsamen Richtlinie wird betont, dass auch die Rolle der Stalking-Beauftragten oder der ermittelnden Sachbearbeiter der Polizei gegenüber Geschädigten wie Beschuldigten sich positiv erweitert, wenn neben der Vernehmung auch auf konstruktive Möglichkeiten der Bewältigung des Stalkinggeschehens hingewiesen werden kann.

unmittelbare *Zeitnähe* der polizeilichen Kenntnis zum Tatgeschehen und die unmittelbar durch das Stalking-KIT möglich werdende „staatliche“ Intervention zur Täterbegrenzung.

Dessen ungeachtet gilt gemäß der Verwaltungsvorschrift:

- Die StA bleibt jederzeit – auch bei Einschaltung des Stalking-KIT durch die Polizei - *Herrin des Strafverfahrens*. Die Einschaltung ist eine *zusätzliche* Maßnahme zum Ermittlungsverfahren und dient der Abwehr einer drohenden Gefahren bzw. der Deeskalation eines Konfliktes sowie der Entlastung der StA-Dezernentinnen⁷, die häufig allein aus Aktenlage ihre Entscheidungen treffen müssen.
- Bei aus ihrer Sicht ungeeigneten Fallanregungen durch die Polizei hat die StA gemäß § 2 Abs. 2 der Verwaltungsvorschrift jederzeit die Möglichkeit, sich *gegen* eine von der Polizei angeregte Intervention des Stalking-KIT auszusprechen. Im Gegensatz zur sonstigen Praxis bei TOA-Anregungen durch die Polizei gilt für die Einschaltung des Stalking-KIT, dass die Intervention *sofort* begonnen und das Einverständnis der StA *so zeitnah wie möglich eingeholt* wird⁸.

Auf Grundlage der umfangreichen empirischen Forschungen zum Thema Stalking und nach erfolgreicher Durchführung auch gravierender Stalking-Fälle in enger Kooperation mit dem Landeskriminalamt und dem Sonderdezernat der Staatsanwaltschaft Bremen konnte der TOA Bremen e.V. 2006 das AGIS-Projekt *Kriseninterventionsteam Stalking und häusliche Gewalt*⁹ (Stalking-KIT) mit Polizeien, Staatsanwaltschaften und freien Trägern aus den Partnerländern Schweden, Polen, Italien und Großbritannien auf den Erfahrungen des gemeindenahen TOA.

Das Setting im Stalking-KIT ähnelt dem der Bearbeitung von Paarkonflikten im TOA: *zwei gegengeschlechtliche hauptamtliche Vermittler* bearbeiten einen Fall gemeinsam und führen alle Gespräche gemeinsam.

Die Freiwilligkeit der Teilnahme an den Gesprächen bleibt für die Beschuldigten zwar grundsätzlich bestehen, jedoch ist der strafjustizielle Druck

⁷ insbesondere des Sonderdezernats

⁸ Notfalls über den Bereitschaftsdienst des StA.

⁹ s.o.

schon wegen der sehr zeitnah zur Tat geschehenden Einschaltung des Stalking-KIT deutlich erhöht.

Ein gemeinsames Gespräch zwischen Beschuldigtem und Opfer findet *grundsätzlich nicht* statt; es sei denn, dass Opfer wünscht dies und der Täter stimmt ihm zu.

Die Arbeit mit Täter und Opfer beginnt *sofort* nach Falleingang und unabhängig von der Bereitschaft der anderen Seite.

Eine formlose Einstellung des anhängigen Strafverfahrens wird keineswegs angekündigt, vielmehr wird dem Täter im Rahmen einer Gefährderansprache und durch Abgabe einer Schutzzerklärung für das Opfer ein relativ restriktiver Rahmen als Voraussetzung für die Tätigkeit des Stalking-KIT gesetzt.

1.2.2 Praxis und Nutzen des Stalking-KIT

Der praktische Nutzen des Stalking-KIT ruht auf den drei - in der Praxis deutlich getrennten - Säulen *Arbeit mit den Opfern, Arbeit mit den Tätern* und *strategische Zusammenarbeit mit den Verfahrensbeteiligten* TOA, StA und Polizei bzw. anderen.

In der Arbeit mit „Opfern“ – die in der Regel vom gleichgeschlechtlichen Mitarbeiter des Stalking-KIT verantwortlich geführt wird – gelten zunächst die Grundsätze:

1. *Akute Krisen bewältigen:* Das Angebot der Krisenbegleitung, so weit dies nicht von anderen Diensten und Kooperationspartnern sichergestellt werden kann.
2. *Realitätsprüfung, Wiederherstellung der inner(psychisch)en Sicherheit:* Neben objektivem Schutz muss die innere Realität des Opfers durch Gespräche oder andere tatkräftige Unterstützung bzw. Vermittlung an andere Einrichtungen z.B. im Gesundheitsbereich hergestellt werden.
3. *Stärkung des Selbstwertgefühls:* Die Opfer müssen kurz- oder mittelfristig in die Lage versetzt werden, ihre eigene Handlungsfähigkeit (wieder) zu erkennen und die gewünschten Schritte (z.B. Strafanzeige, eindeutige Rückmeldung an „Täter“ u.a.) einzuleiten, um das ihnen Widerfahrene zu bewältigen und psychisch integrieren zu können.

In der Arbeit mit „Tätern“ bzw. Beschuldigten – die (wie oben) in der Regel vom gleichgeschlechtlichen Mitarbeiter des Stalking-KIT verantwortlich geführt wird - gelten die Grundsätze:

1. *Sofort Grenzen setzen:* sofortige Intervention und Konfrontation mit den Tatvorwürfen, sofortige Vorlage bzw. gemeinsame Erarbeitung von Schutzzerklärungen für das Opfer, notfalls aber auch zeitnahe

Herbeiführung (straf)juristischer Sanktionen oder anderer Maßnahmen¹⁰ staatlicher Kontrolle (Gewaltschutzgesetz, Begutachtung o.a.).

2. *Realitätsprüfung*: Beschuldigte oder Tatverdächtige werden unmittelbar in die Verantwortung für ihr Handeln genommen und durch Norm verdeutlichende (gesellschaftliche) Stellungnahme und Konfrontation mit ihrem Tun und dessen Folgen von weiteren Stalking-Handlungen abgehalten¹¹.
3. *Entlastende Gesprächsangebote vorhalten*: Das Reden über den Konflikt entlastet die Beschuldigten von ihren Krisen und kann Formen destruktives Ausagieren erübrigen. Ein professionelles Gegenüber kann als Neutrales Drittes die vorherrschende Dynamik triangulieren und Setting sowie Gesprächsinhalte entsprechend steuern. Regelmäßige entlastende Gespräche in akuten psychischen Krisen bieten zusätzlich einen Rahmen, durch den die Beschuldigten (bis auf wenige Ausnahmen) gleichermaßen gehalten wie begrenzt und kontrolliert werden können.
4. *Veränderung herbeiführen*: Die im Rahmen der Gespräche angebotene Unterstützung und Herausforderung zu Selbstreflexion sowie die Erarbeitung von alternativen Handlungsstrategien zur Bewältigung möglicher innerer bzw. realer Konflikte verändern im Regelfall das Täterverhalten und bewirken die (Re-)Integration der Beschuldigten in die soziale Gemeinschaft und Norm-adäquates Verhalten.

In der Kooperation mit den anderen Verfahrensbeteiligten gelten die Grundsätze:

1. Interventionen sollen aus Gründen der Spezialprävention und der Gefahrenabwehr so tatnah wie möglich geschehen - im Verdachtsfall möglicherweise auch schon *vor* einer kompletten Ausermittlung des Sachverhalts bzw. Strafanzeigeerstattung.

¹⁰ Insofern besteht auch eine Screening-Funktion!

¹¹ Tatverdächtige, deren Strukturen innerer Hemmung genügend ausgebildet sind, werden hierdurch bereits begrenzt und sind für Interventionen auf der Gesprächsebene erreichbar. Weitaus problematischer sind hier Tatverdächtige mit „frühen“ Störungen und psychisch oder schwer Suchtkranke, wobei von den psychisch Kranken nach der bisherigen Erkenntnislage ein geringes bzw. gar kein Gefährdungspotential ausgeht.

2. Intensive Rückkopplung über Sachstand und Auswirkungen der Interventionen an die Polizei und die StA sowie ggf. andere Kooperationspartner aus Opferhilfe und Täterkontrolle; ggf. auch mit schriftlicher Schweigepflichtentbindung durch die Beschuldigten.
3. Enge und fortwährende Kontrolle der Einhaltung sämtlicher Vereinbarungen aus Schutzserklärungen, Verhaltensvereinbarungen und/oder der Erbringung von Wiedergutmachungsleistungen.

1.2.3 Evaluation

Die Auswertung der bisher im speziellen Setting des Stalking-KIT vollständig abgeschlossenen Akten ergibt folgende Ergebnisse:

1.2.3.1 Vorgehen Gesprächsrahmen, -verläufe und Interventionsprozesse

In den meisten Fällen erhielt das Stalking-KIT die Strafakte zeitnah nach deren Bearbeitung durch die Dezenterninnen des Sonderdezernats zugesandt.

In anderen Fällen wandten sich Selbstmelder (Opfer wie Täter) mit ihrem „Fall“ bzw. Problem an das Stalking-KIT. In fast allen dieser Selbstmelderfälle lag (noch) KEINE Strafanzeige vor.

Einzelne Fälle wurden auch von den Sozialen Diensten der Justiz (Bewährungshilfe, Gerichtshilfe), freien Trägern, dem Amt für Soziale Dienste oder Rechtsanwälten, die Stalking-Opfer oder Stalker vertraten, an das Stalking-KIT heran getragen.

Nach Eingang und Studium der Akte beginnt das Stalking-KIT unmittelbar mit der Fallbearbeitung.

Der äußere Rahmen¹² jedes Gespräches, der Gesprächsverlauf und die Interventionen werden bestimmt von dem für den Gesprächsverlauf verantwortlichen Mitarbeiters des Stalking-KITs¹³.

Neben der Realitätsprüfung wird im Prozess des dialogischen Assoziierens zu den Tat- und Dynamikverläufen die (innere) Beziehung zwischen Stalking-Opfer und –Täter besonders berücksichtigt.

¹² Setting mit dem Rahmen Ort, Zeit, Dauer, Umfang, anwesende Personen, Themen usw.

¹³ Wird mit weiblichen Personen gesprochen (in der Regel die Opfer), so führt das Gespräch die Psychologin verantwortlich; wird mit männlichen Personen gesprochen, führt der Psychologe das Gespräch und verantwortet entsprechend den Rahmen (s.o.).

Interventionen sind nicht festgelegt, sondern ergeben sich aus entsprechenden Lücken und Widersprüchen in dem Bild, das sich aus Eindrücken von gehörter Geschichte, Gegenübertragungspänomenen, dem Ablauf des Gesprächskontaktes (Szenisches Verstehen) und dem Verhalten der Klienten auf Grundlage der gleichschwebenden Aufmerksamkeit der den Fall bearbeitenden Professionellen ergibt.

Die mit den beteiligten Konfliktparteien erarbeiteten Ergebnisse der Gespräche (Unterlassungen, Schutzklärungen, Verhaltensabsprachen sowie die bei Nichtbeachten einzuleitenden staatlichen Reaktionen) werden mit den Beschuldigten zeitnah schriftlich in Form einer Schutzklärung fixiert und unterzeichnet.

Diese Erklärung wird an die ermittelnden Polizeibeamten sowie zuständigen StA-Dezernenten bzw. Gerichte weitergeleitet.

Im Bedarfsfall werden Betroffene in ambulante oder stationäre Beratung oder Behandlung vermittelt¹⁴.

Ein Vorgang wird beim Stalking-KIT erst dann endgültig abgeschlossen, wenn eine Rückmeldung der Justiz oder der anderen Dienste über die Erledigung des Falles beim Stalking-KIT eingegangen ist.

Ein Jahr nach Eingang dieser Rückmeldung wird die Akte aus Datenschutzgründen vernichtet¹⁵.

1.2.3.2 Theoretische Grundlagen

Theoretische Grundlage für das praktische Vorgehen des Stalking-KIT bilden die bei Stalking-Fällen besondere Bedeutung von Abwehrmechanismen, Entwicklungs- bzw. Lebenskrisen, Erkenntnisse über besondere Belastungen und Störungen der Täter sowie unterschiedliche Konflikttheorien zum Verständnis der Beziehungsdynamik zwischen Täter und Opfer und der Vorgeschichte von Stalking-Delikten (Beziehungsgewalt, Missbrauchserfahrung u.v.a.).

Neben den vorliegenden kriminologischen Erkenntnissen werden zudem Erkenntnisse zur Traumatisierung, Reviktimisierung und stützenden Psychotherapie berücksichtigt

¹⁴ Vgl. etwa für die in der Regel weiblichen Opfer die Angebote der psychosozialen Hilfen im „Bremer Frauenstadtbuch 2005“ der Bremischen Zentralstelle für die Verwirklichung der Gleichberechtigung der Frau (Hg).

¹⁵ so lautet die gesetzliche Vorgabe.

Auf der Grundlage einer psychodynamischen Sichtweise werden lösungs- und ressourcenorientierte Methoden angewendet, um das Opfer schnellstmöglich zu stabilisieren und Beschuldigte zu begrenzen. Durch die professionelle Anleitung zur Selbstreflexion werden Verantwortlichkeiten geklärt, Stärken, Ziele und Rechte aufgezeigt und gemeinsam Handlungsalternativen erarbeitet. Die erzielten Erfolge werden durch eine intensive Begleitung gestützt und die Wiedereingliederung in die Gesellschaft ermöglicht.

1.3 Die Arbeit des Freiburger Interventionsprojekts gegen Häusliche Gewalt (FRIG)

Stellvertretend für die Situation in Deutschland im Hinblick auf Opfer- und Täter-Programme und Interventionskonzepte im Bereich Stalking soll in diesem Bericht neben dem Stalking-KIT Bremen, das ein deutschland- wie auch europaweit einzigartiges Konzept ist, die Arbeit des Freiburger Interventionsprojektes (FRIG) vorgestellt werden, das ebenfalls auf einer engen Vernetzung zwischen den Strafverfolgungsbehörden und Opfer- und Täter-Interventionsprogrammen beruht. Zwischen dem Stalking-KIT Bremen und dem Freiburger Interventionsprojekt besteht seit einiger Zeit eine Kooperation, die einen kontinuierlichen Austausch über die verschiedenen Herangehensweisen und Herausforderungen im Bereich Stalking und Häusliche Gewalt ermöglicht. Im Rahmen dieser Kooperation fanden u.a. gegenseitige Vorträge und gemeinsame Workshops auf Fachtagungen sowohl in Freiburg als auch in Bremen statt¹⁶.

1.3.1 Entstehungsgeschichte und Konzeption¹⁷

Am 30.01.1998 wurde auf Initiative der Stelle zur Gleichberechtigung der Frau und des Frauen- und Kinderschutzhauses Freiburg e.V. unter dem Motto „Nein zur Gewalt“ nach dem Vorbild des seit 1995 bestehenden Berliner Interventionsprojektes gegen häusliche Gewalt (BIG) und damit letztlich nach dem Vorbild von DAIP („Domestic Abuse Intervention Project“), einem 1979

¹⁶ z.B. auf dem ersten internationalen AGIS-Projekt-Workshop im Juni 2007 und dem 5. Bremer TOA-Kongress im Oktober 2008 in Bremen sowie der zweiten Fachtagung Stalking und Häusliche Gewalt im Dezember 2008 in Freiburg.

¹⁷ Beschreibung des Freiburger Interventionsprojektes von Frau Heidi Winterer, Freiburg, 03.11.2008.

gegründeten US-amerikanischen Projekt in Duluth/Minnesota, das Freiburger Interventionsprojekt gegen häusliche Gewalt (FRIG) ins Leben gerufen.

Ziel der Interventionsprojekte ist der Abbau und die künftige Verhinderung von Gewalt gegen Frauen und die gesellschaftliche Ächtung dieser Gewalt. In Freiburg wurde dieser ganzheitliche Ansatz übernommen und unter Einbeziehung regionalspezifischer Strukturen auf die kommunale Ebene übertragen.

Wie bei BIG handelt es sich auch bei FRIG um ein Kooperationsprojekt von Frauenschutz- und Beratungsstellen, Dienststellen der Stadt Freiburg, Polizei, Justiz sowie anderen Projekten und Einrichtungen, die in ihrer Arbeit mit einzelnen Aspekten häuslicher Gewalt konfrontiert sind.

Seit seiner Gründung versucht FRIG, auf kommunaler Ebene effektive Strategien zu erarbeiten, um häusliche Gewalt zu minimieren.

Drei vorrangige Ziele kennzeichnen das Freiburger Interventionsprojekt:

- Frauen unterstützen und schützen
- Täter zur Verantwortung ziehen
- Häusliche Gewalt ächten

Am Runden Tisch – dem zentralen Kooperations- und Entscheidungsgremium des Freiburger Interventionsprojektes treffen sich deshalb regelmäßig Vertreterinnen und Vertreter der beteiligten Institutionen. Gemeinsam werden effektive Strategien zur Umsetzung der Projektziele entwickelt, Vorgehensweisen aufeinander abgestimmt, Richtlinien verbessert und gesetzliche Spielräume geprüft, um Interventionen bei häuslicher Gewalt im Sinne der Betroffenen wirksamer zu gestalten und deren Etablierung anzustoßen. Notwendige Maßnahmen werden interdisziplinär, interinstitutionell, verbindlich und gleichberechtigt erarbeitet und beziehen die Sicht- und Funktionsweise aller involvierten Institutionen mit ein.

Im Vordergrund der Arbeit steht dabei eine verbesserte Vernetzung aller in diesem Bereich tätigen Institutionen und Projekte auf kommunaler Ebene, die umsetzungsorientierte Entwicklung von polizei-, straf- und zivilrechtlichen Maßnahmen und darüber hinaus für die Täter die Etablierung sozialer Trainingskurse.

Mitglieder des Runden Tisches sind u. a. Vertreter und Vertreterinnen folgender Einrichtungen und Institutionen: Frauen- und Kinderschutzhaus Freiburg e.V. als Träger des Interventionsprojektes, AWO Freiburg, Bewährungshilfe, Caritasverband Freiburg-Stadt, Evangelische Fachhochschule, Frauenhorizonte gegen sexuelle Gewalt, Freiburger Notärzte e.V., Interkulturelles Büro, Männerbüro, Polizeidirektion, Anwaltschaft, Richterschaft, Sozialdienst Katholischer Männer/Straffälligenhilfe, Sozial- und Jugendamt,

Staatsanwaltschaft, Stelle zur Gleichberechtigung der Frau, Weißer Ring, Wendepunkt e.V., Wildwasser, Zuflucht für Mädchen.

Die inhaltliche Detailarbeit wird in thematisch ausgerichteten Fachgruppen geleistet. Während es bei BIG insgesamt sieben Fachgruppen (Polizeiliche Intervention, Strafverfolgung und Strafrecht, Zivilrecht, Unterstützungsangebote für Frauen, Migrantinnen, Kinder und Jugendliche sowie Täterprogramm) gab, musste hier in Freiburg angesichts der begrenzten personellen Kapazitäten eine weitere Konzentration auf insgesamt drei Fachgruppen (Polizei/Justiz, Männerarbeit/Täterprogramm sowie Unterstützung für Frauen und Kinder) erfolgen.

Ergänzt wurden die Fachgruppen durch zeitweise bestehende Unterarbeitsgruppen zu spezifischen Themenbereichen z.B. „Platzverweisverfahren“, „Konzeption“, „Plakataktion/ Öffentlichkeitsarbeit“, „Flyer“ und regelmäßig über den Zeitraum von zwei Jahren die „Unterarbeitsgruppe Umgangsrecht“.

Das Projekt steht unter der Trägerschaft des Freiburger Frauen- und Kinderschutzhauses e. V. und wird von der Geschäftsstelle geleitet und koordiniert.

1.3.2 Was konnte bisher erreicht werden?

- Verbesserte Kooperation der beteiligten Institutionen durch die Teilnahme am Runden Tisch, Fachgruppenarbeit und Bildung von Unterarbeitsgruppen zu speziellen Einzelthemen
- Erarbeitung verbesserter Interventionsmaßnahmen/konsequente Umsetzung geltenden Rechts
- gezielte Information durch Veranstaltungen und Broschüren
- bundes- und landesweite Vernetzung
- Schaffung erster Strukturen in einzelnen Arbeitsbereichen:
 - Einrichtung eines Sonderdezernats für häusliche Gewalt (und Stalking) bei der Staatsanwaltschaft Freiburg zur häuslichen Gewalt (neu: Freiburger Modell mit Einbindung der Gerichtshilfe)
 - Schaffung von Zuständigkeitsbereichen für Häusliche Gewalt und Stalking bei der Polizei;
 - Datenerhebung zur Häuslichen Gewalt bei Polizei, Amt für Öffentliche Ordnung und Staatsanwaltschaft; Datenauswertung auf der wissenschaftlichen Ebene im Rahmen einer Promotion der

Sonderdezernentin Häusliche Gewalt bei der Staatsanwaltschaft
Freiburg

- Begleitung der Etablierung des Platzverweisverfahrens in Freiburg
- Schaffung eines Beratungsangebotes für Frauen nach Platzverweis bei der Frauen-Beratungsstelle für häusliche Gewalt des Frauen- und Kinderschutzhauses Freiburg e. V.
- Begleitung der laufenden Täterzuweisung in der Justiz für das Soziale Training/Täterprogramm. Gewinnung eines neuen Trainerteams und Überarbeitung der Konzeption des Sozialen Trainings/Täterprogramms
- Interventionskonzept zur Regelung des Umgangs zwischen Kindern und gewalttätigen Vätern
- Formulierung und Eingabe von rechtspolitischen Forderungen zur Neuregelung des Gewaltschutzgesetz (Bundesebene);
- Vielseitige Öffentlichkeitsarbeit (Vorträge, Fortbildungen, Presseberichte, Veranstaltungen, Flyer etc.
- Fortbildung zum Gewaltschutzgesetz beim Anwaltsverein Freiburg; Fortbildungen bei psychosozialen Beratungsstellen; Fortbildung für Gesundheitsberufe (in Zusammenarbeit mit der Landesärztekammer, Frau Dr. Schulenburg fanden zahlreiche Informationsveranstaltungen für Ärzte statt, in denen die Problematik aus medizinischer und juristischer Sicht beleuchtet wurde
- Erarbeitung einer Konzeption für den Umgang mit der speziellen Situation von Migrantinnen
- Angebot von Sozialem Training/Täterprogramm für nicht deutsch sprechende Täter (momentan in Russisch und Türkisch verfügbar)
- Initiierung eines speziellen Beratungsangebotes für gewalttätige Männer nach Platzverweis als Männerberatung analog der Frauenberatungsstelle
- große Fachtagungen zu den Themen: Häusliche Gewalt, Häusliche Gewalt und Stalking (2004), Kinder und Häusliche Gewalt (2006)
- Abendveranstaltung zum Thema Zwangsheirat (Dezember 2005) mit Justizminister Prof. Dr. Goll und Rechtsanwältin Ates (Berlin)

- Präsentation der Ausstellung Rosenstraße mit diversen flankierenden Informationsveranstaltungen und Führungen für interessierte Schulklassen im Frühjahr 2006

Insgesamt konnte durch die Arbeit des Interventionsprojektes in Freiburg ein deutlich veränderter Umgang mit der Thematik Häusliche Gewalt erreicht und neue Interventionsstrukturen in den thematisch involvierten Arbeitsbereichen auf kommunaler Ebene etabliert werden.

Seit Ende 2002 hat FRIG auch eine eigene Internet-Seite: www.frig-freiburg.de.

1.3.3 Nahziele und weitere Planung

Im Jahr 2008 wurden u. a. folgende Themen/Projekte durchgeführt:

- Etablierung eines Unterstützungsangebotes für betroffene Frauen im Bereich Stalking (Gesprächsgruppe/Selbsthilfegruppe); eine Konzeption konnte schon erarbeitet werden
- Initiierung eines Unterstützungsangebotes für Kinder in Zusammenarbeit mit der Ambulanz der Abt. Psychiatrie und Psychotherapie im Kindes- und Jugendalter des Universitätsklinikums Freiburg unter der ärztlichen Leitung von Herrn Prof. Dr. E. Schulz
- Zweite Fachtagung zum Thema Stalking und Häusliche Gewalt

1.3.4 Perspektiven der Projektarbeit

Häusliche Gewalt ist ein gesamtgesellschaftliches Problem. Da in hohem Maße auch Kinder von häuslicher Gewalt und deren Folgen betroffen sind, betrifft das Problem der häuslichen Gewalt auch die Zukunft unserer Gesellschaft. Das Freiburger Interventionsprojekt gegen häusliche Gewalt (FRIG) hat einen umfassenden, ganzheitlichen Ansatz. Dieser beinhaltet sowohl die Unterstützung von Frauen und Kindern, bietet aber auch Unterstützungsmaßnahmen für gewalttätige Männer. Effektive Gremienarbeit, kontinuierliche Definition von Teilzielen, konsequente Vernetzungsarbeit, Motivation der Beteiligten, Zusammenschau von Gesamtperspektive und Einzelzielen sowie die konsequente Umsetzung des ganzheitlichen Ansatzes des Projektes führt zu einer Zunahme von Strukturverbesserungen auf kommunaler Ebene und ermöglicht das Ansetzen eines effektiven Hilfs- und Unterstützungsangebotes an mehreren Stellen parallel im Sinne einer gelungenen Intervention und Prävention. Mittelfristiges Ziel ist der Übergang des Interventionsprojektes in eine Interventionsstelle zur optimalen Nutzung der Strukturen und Optimierung der Interventionskette.

1.4 Stalking im Kontext Häuslicher Gewalt

Gerade bei der Beschäftigung mit dem Bereich der Häuslichen Gewalt ist festzustellen, dass die Grenzen zwischen Gewalt im sozialen Nahbereich und Stalking oftmals nicht klar zu definieren sind, sondern vielmehr die klassischen Fälle Häuslicher Gewalt in der Phase anstehender oder bereits vollzogener Trennung immer mehr in den Bereich des Stalking übergehen können.

Die Wahrscheinlichkeit, dass ein gewalttätiger Partner mit dem Ende der Beziehung seine mißbräuchlichen Übergriffe einstellt, ist gering. In der Praxis wird er sich vielmehr einen anderen Weg suchen, um sein Verhalten fortzusetzen; dies schließt eine mögliche Steigerung der Gewalt mit ein. Insbesondere die Art und Dauer der vorausgegangenen Beziehung und das Vorhandensein gemeinsamer Kinder können – neben anderen Variablen - das Niveau der Gewalt und das Maß des Stalkings nach Beendigung einer Beziehung beeinflussen.

Entsprechend häufig ist Stalking in Fällen häuslicher Gewalt neben den in diesem Bereich „üblichen“ Gewaltdelikten auch in der Freiburger Praxis anzutreffen.

Die Staatsanwaltschaft als Strafverfolgungsbehörde ist primär zur Verfolgung konkreter Straftaten berufen, was bedeutet, dass ein Eingreifen erst erfolgen kann, wenn zumindest das Vorliegen eines Anfangsverdachts zu bejahen ist. Seitens der Staatsanwaltschaften konnte daher – wie bereits oben dargestellt – bislang nur versucht werden, Teilaspekte des Stalking-Verhaltens unter bestehende Strafgesetze zu subsumieren, um den Täter dann durch die Einbestellung zur Beschuldigtenvernehmung bei Polizei oder Staatsanwaltschaft und – soweit möglich - durch Strafbefehlsanträge oder Anklagen zum Überdenken seiner Verhaltensweisen zu veranlassen. Auch das Inkrafttreten des neuen § 238 StBG hat nichts daran geändert, dass seitens der Staatsanwaltschaft ein Tatnachweis geführt werden muss, was im Einzelfall – bei entsprechend geschicktem Agieren des Stalkers – höchlichst problematisch sein kann.

Wie überhaupt im Bereich der häuslichen Gewalt ist auch hier eine zeitnahe und entschiedene Reaktion von wesentlicher Bedeutung: auch wenn man meist gezwungenermaßen nur Teilakte herausgreifen kann, so ist doch die möglichst schnelle Konfrontation mit Staatsanwaltschaft und Gericht und mit einschneidenden finanziellen Konsequenzen in Gestalt von empfindlichen Geldstrafen ein gutes Mittel, den Täter zum Nachdenken zu bringen.

Insgesamt muss in diesem Zusammenhang betont werden, dass dem Stalking-Opfer selbst auch im Ermittlungs-/Strafverfahren eine wichtige Aufgabe zukommt: nicht nur, dass es unabdingbar ist, dem Stalker so früh wie möglich ein für allemal klarzumachen, dass Kontakte unerwünscht sind und nach dieser Erklärung jedwede Kommunikation auch tatsächlich einzustellen, zudem müssen alle zur Verfügung stehenden Beweismittel akribisch gesammelt werden: Briefe und Geschenke des Stalkers dürfen nicht weggeworfen werden, sondern sind der Polizei zu übergeben. E-Mails und SMS sind - in Anwesenheit

von Zeugen - zu dokumentieren, Gesundheitsstörungen müssen durch ärztliche Atteste nachgewiesen werden. Je mehr solcher Beweismittel seitens eines Stalking-Opfers zur Verfügung gestellt werden, desto größer ist die Wahrscheinlichkeit – soweit die Grenzen strafbewehrten Tuns überschritten sind – dass auch eine entsprechende Verurteilung erreicht werden kann.

Demgegenüber hat die Polizei, die auch im präventiven Bereich agieren kann und soll, ein viel breiteres Handlungsspektrum.

Eine neue, seit etwa einem Jahr auch im Bereich der Polizeidirektion Freiburg erfolgreich praktizierte Maßnahme ist die sogenannte Gefährderansprache.

Wird beim Zusammentragen aller Erkenntnisse eine positive Gefahrenprognose für den Täter – hier den Stalker - gestellt, geht man also davon aus, dass eine konkrete Gefahr für das Opfer vorliegt, so wird dieser durch die Polizei angesprochen, um ihn mit diesen Erkenntnissen zu konfrontieren und die rechtlichen und persönlichen Konsequenzen für ihn aufzuzeigen. Dem Täter wird damit signalisiert, dass er im Fokus der Polizei steht und er mit weiteren polizeilichen Maßnahmen zu rechnen hat, wenn er sein Verhalten nicht ändert.

Dies erscheint einigermaßen stringent: vielen Tätern im Stalking-Bereich ist es gar nicht klar, wie nahe sie daran sind, gegen Straftatbestände zu verstoßen und welche Konsequenzen dies nach sich ziehen kann, wobei festzuhalten ist, dass auch nach Inkrafttreten des § 238 StGB viele Stalker ohne eine entsprechende Konfrontation und Aufklärung ihr eigenes Verhalten wahrscheinlich nicht dem Tatbestand der Nachstellung zuordnen werden.

Wichtig ist, dass diese persönliche Kontaktaufnahme mit dem Gefährder beziehungsweise seinem Umfeld aus präventiven Gründen bereits erfolgen kann, bevor konkrete Straftaten verübt wurden – dies bedeutet einen großen Schritt nach vorne im Hinblick auf konsequenten Opferschutz und Vermeidung von Gewalteskalationen.

Ein zu allem entschlossener Täter wird sich hierdurch zwar eher nicht abschrecken lassen, jedoch darf nicht verkannt werden, dass gerade die dem Bereich des Ex-Partner-Stalking zuzuordnende Tätergruppe in aller Regel sozial angepasst ist und entsprechend soziale Ausgrenzung - als Reaktion auf strafbares oder gesellschaftlich nicht akzeptiertes Verhalten - ein adäquates Druckmittel darstellt.

Wichtig erscheint es auf jeden Fall, das Wissen um das Phänomen Stalking in der Polizei zu verbreiten, um sicherzustellen, dass ein Stalking-Opfer bei Anzeigeerstattung auch auf einen kompetenten Ansprechpartner trifft. Hier ist man in Freiburg meines Erachtens den richtigen Weg gegangen, in dem man – über den reinen Bereich der Häuslichen Gewalt hinaus - alle Stalking-Fälle den Schwerpunktsachbearbeitern Häuslicher Gewalt zugewiesen hat, die – basierend auf der insoweit bereits vorhandenen jahrelangen Erfahrung inzwischen auch im Bereich Stalking durch die zwischenzeitlich erworbene Fallenerfahrung und durch zusätzliche intensive Fortbildungsmaßnahmen zu kompetenter Risikoanalyse und dem erforderlichen Management von Stalking-Fällen in der Lage sind. So ist es in Freiburg zum Beispiel erst im Juni 2006 gelungen, für

die mit diesem Gebiet befassten Polizisten, Staatsanwälte und die Mitarbeiterinnen des Freiburger Frauen - und Kinderschutzhauses ein zweitägiges Kompaktseminar unter Leitung von Jens Hoffmann zu veranstalten. Interdisziplinäres Vorgehen ist für ein Vorgehen im Umgang mit Stalking unerlässlich. Vielerorts gibt es, wie in Freiburg das Freiburger Interventionsprojekt, FRIG, institutionalisierte Vernetzung durch Interventionsprojekte gegen häusliche Gewalt oder Runde Tische sowie im Rahmen des Platzverweisverfahrens gegründete Initiativen. Das Leitbild der Interventionskette beim Platzverweisverfahren hat sich in Baden-Württemberg bewährt. Diese Kooperationsbündnisse bieten die ideale Grundlage zur Entwicklung von abgestimmten Interventionsstrukturen in Fällen von Stalking. Hervorzuheben ist zum Beispiel die Bedeutung des pro-aktiven Ansatzes (aufsuchende Beratung) bei der Beratung der Opfer, der als sehr entlastend von den Opfern angenommen wird, wie die ersten Erfahrungen aus dem Platzverweisverfahren zeigen.

Betroffene erfahren durch eine Beratung von Interventionsstellen sowohl psychosoziale Unterstützung wie auch Beratung und Begleitung zu rechtlichen Maßnahmen, und zusätzlich durch die Projektarbeit von Interventionsprojekten abgestimmte konkrete Hilfsstrukturen wie eine spezifische Stalkingberatung, Selbsthilfegruppen für Opfer, Konzeption und Angebot von spezifischen Tätertrainingsprogrammen Opfer brauchen Unterstützung und Begleitung, um sich zur Wehr zu setzen und insbesondere ein gerichtliches Verfahren letztlich auch durchzuhalten. Gerade Stalking-Betroffene bedürfen intensiver und langzeitlicher Unterstützung. Ziel einer Beratung der Interventions- und Beratungsstellen ist es, zunächst Vertrauen in einen Ansprechpartner zu schaffen und Kompetenz zu vermitteln. Das Management von Stalkingfällen erfordert umfassendes Wissen über die Problematik. Stalking-Opfer erleben vielfach, dass Dritte nur wenig Verständnis für ihre Ängste und ihr Sich-Zurückziehen haben. Erforderlich ist eine aufwändige auf den Einzelfall bezogene Strategie zum weiteren Vorgehen. Die Zusammenarbeit mit den Expertinnen von Fachstellen wie Interventions- und Beratungsstellen bei häuslicher Gewalt kann sehr unterstützend wirken. Dort erwartet die Opfer eine psycho-soziale und rechtliche Beratung und Begleitung. Wünschenswert wäre, dass diese Begleitung auf Grund der Dynamik der Fälle und im Hinblick auf eine optimale Hilfestellung der Opfer bei häuslicher Gewalt und Stalking über eine erste Krisenintervention hinausgeht. Letztlich wäre dies ein wichtiges Erfordernis für eine erfolgreiche Gewaltprävention.

Wenn es um Gewalt geht, steht der Schutz der Opfer an erster Stelle. Alle Hilfsmöglichkeiten und Interventionen müssen sich an den Schutznotwendigkeiten orientieren. Die betroffenen Opfer sind die „Expertinnen“, maßgeblich ist das persönliche Sicherheitsgefühl, nur sie kennen ihre persönliche Situation, den Täter etc. Daher sollten Ängste ernst genommen werden. Wesentliche Hilfestellung kann die Absprache konkreter

Sicherheitsvorkehrungen sein. Hinweise hierzu sind dem zwischenzeitlich erarbeiteten Stalking-Flyer zu entnehmen (siehe Anlage).

Beratung sowohl durch die Interventionsstelle wie auch durch Rechtsanwälte sollten auf die Schaffung einer Aktivitätsphase/Handlungsbereitschaft bei den Betroffenen zielen beziehungsweise diese unterstützen, indem durch Fachwissen Ängste genommen werden. Gewalttaten und Drohungen haben zur Folge, dass das Opfer, wenn es sich zur Gegenwehr entschließt, schnelle Reaktion und schnellen Schutz dringend benötigt, um Eskalationen zu vermeiden, aber auch um Zweifel an der eigenen Entschlossenheit zu bekämpfen.

Bemerkenswert ist, dass nach der epidemiologischen Studie von Mannheim nur 20,5% der Betroffenen eine Anzeige bei der Polizei erstatteten und sogar nur 11,5% einen Rechtsanwalt aufsuchten. Dies zeigt die wichtige Rolle der Beratungs- und Interventionsstellen. Diese raten in der Regel zum Aufsuchen eines Rechtsanwaltes und weisen auf die Möglichkeit der Hilfe durch den Weißen Ring hin, der Opfern von Straftaten einen Beratungsscheck zu einer Erstberatung ausstellen kann. Rechtspfleger bei den Rechtsantragsstellen der Amtsgerichte dürfen keine Rechtsberatung erteilen, sondern lediglich beim Ausfüllen der Anträge des einstweiligen Rechtsschutzes behilflich sein.

Bei frühzeitigem und zeitnahe Vorgehen erhöhen sich die Erfolgsaussichten, durch Anwaltschreiben (zum Beispiel frühzeitiges Unterlassungsanschreiben) Stalking zu beenden. Anzeigeerstattung bei Polizei/Staatsanwaltschaft sowie zivilrechtliches Vorgehen nach dem Gewaltschutzgesetz können sich anschließen. Was im konkreten Fall sinnvoll erscheint, wird in der Beratungsstelle mit der Betroffenen vereinbart; im Anschluss können die Kontakte zu Polizei/Justiz/Anwaltschaft und Weißem Ring hergestellt werden. Die enge Vernetzung im Freiburger Interventionsprojekt erleichtert diese Arbeit ungemein.

1.5 Weitere Opferschutz- und Täterinterventionsangebote in Bremen

In Bremen sowie auch bundesweit ist das Stalking-KIT das einzige Projekt, das gezielt auf die spezifische Beziehungsdynamik von Stalking-Fällen eingeht und parallel mit Tätern und Opfern arbeitet, um ein umfassendes Erkennen und Reagieren auf diese Dynamik zu gewährleisten. Ergänzend dazu folgt an dieser Stelle exemplarisch eine Übersicht über weitere Beratungsstellen und Projekte in Bremen, die Hilfe für Betroffene häuslicher und sexueller Gewalt anbieten. Zwischen dem Stalking-KIT und einigen dieser Projekte bestehen bereits Kooperationen, z.B. indem von dort aus Fälle angeregt, oder Täter oder Opfer an diese Stellen weitervermittelt werden.

1.5.1 Programme für Täter und Opfer¹⁸

1.5.1.1 Neue Wege e.V. – Projekt Häusliche Beziehungsgewalt

Ein weiteres Interventionsprojekt in Bremen, das sowohl mit Opfern als auch mit Tätern arbeitet, ist der Verein *Neue Wege e.V.*, der Einzelberatungen und Trainingsgruppen für die Betroffenen häuslicher Beziehungsgewalt anbietet.

Die unterschiedlichen Angebote finden dabei für Männer und Frauen strikt getrennt statt. Darin sollen den Männern alternative Handlungsmöglichkeiten aufgezeigt werden sowie Möglichkeiten den Gewaltkreislauf zu verlassen. Die Frauen können in Einzelberatungen und Gesprächsgruppen über ihre Erlebnisse sprechen und neue Selbstbehauptungsstrategien erlernen.

Dieses Lernen findet in sozialen Trainingsgruppen für Männer und Unterstützungs- und Selbstbehauptungsgruppen für Frauen statt.

Neue Wege e.V. bietet außerdem Fortbildungen für andere Institutionen an und macht über Informationsveranstaltungen auf psychische, soziale und gesellschaftliche Aspekte häuslicher Beziehungsgewalt aufmerksam.

1.5.2 Programme für Täter

1.5.2.1 Fachstelle Gewaltprävention

Die *Fachstelle für Gewaltprävention* richtet sich mit ihren Beratungs- und Therapie-Angeboten vor allem an potentielle Gewalt- und Sexualstraftäter. Darüber hinaus bietet sie Kurse zur Gewaltprävention für Betroffene sowie Lehrer, Erzieher und Eltern.

Zur nachhaltigen Prävention von Gewalt veranstaltet die Fachstelle eine Cool-down-Gruppe und ein Anti-Aggressivitäts-Training.

1.5.2.2 Männer gegen Männer-Gewalt e.V.

Der Verein *Männer gegen Männer-Gewalt e.V.*, richtet sich an Männer, junge Männer und Jungen, die sich in ihren Beziehungen als gewalttätig erleben und daran etwas ändern wollen. In der Einzelberatung mit ausschließlich männlichen Beratern sollen die eigenen Gefühle und Wünsche geklärt und Wege aus dem Gewaltkreislauf aufgezeigt werden.

¹⁸ Diese Programme werden hier nur genannt und weder durch Reihenfolge noch inhaltlich bewertet!

1.5.3 Programme für Opfer

1.5.3.1 Ressortübergreifende Arbeitsgruppe „Häusliche Beziehungsgewalt“

Die ressortübergreifende *Arbeitsgruppe Häusliche Beziehungsgewalt* stellt eine weitere Antwort auf die immer häufigeren Diskussionen dieses Themas in der Öffentlichkeit dar. Der Bedarf an Unterstützung für Frauen, die von Häuslicher Gewalt betroffen sind, nimmt immer weiter zu, sodass seitens der Politik mit der Bildung des Arbeitskreises reagiert und ressortübergreifend Maßnahmen entwickelt wurden, die den Schutz der betroffenen Frauen verbessern und zukünftige Gewalt verhindern sollen. Solche Maßnahmen sind u.a. das Bremische polizeiliche Wegweisungsrecht, das Gewaltschutzgesetz und das Anti-Stalkinggesetz des Bundes. Der Arbeitskreis verfolgt dabei einen proaktiven Ansatz. Sobald der Polizei ein Fall häuslicher Beziehungsgewalt angezeigt wird, hat sie die Möglichkeit, den Gewalttäter der Wohnung zu verweisen, um den Schutz der Frau sicher zu stellen. Die Daten werden von der Polizei an das Amt für Soziale Dienste weitergegeben, sodass den betroffenen Frauen zeitnah Hilfe angeboten werden kann und sie auf die bestehenden Beratungs- und Hilfsangebote aufmerksam gemacht werden können. Diese umfassen Rechtsberatung (z.B. Information über die Maßnahmen nach dem Gewaltschutz Gesetz), sozialpädagogische Unterstützung und ggf. Wahrnehmung des Schutzauftrages bei Kindeswohlgefährdung.

Im Rahmen dieser Interventionen können die Betroffenen auch auf das Stalking-KIT aufmerksam gemacht bzw. an dieses weitervermittelt werden, da sowohl aus der Literatur als auch aus der Praxis bekannt ist, dass sich nach einer Trennung häufig Stalking-Dynamiken entwickeln.

1.5.3.2 Schattenriss e.V.

Seit 1986 gibt es in Bremen die autonome feministische Beratungsstelle *Schattenriss e.V.*, die es sich zum Ziel gemacht hat, das Ausmaß alltäglicher Gewalt öffentlich zu machen. Sie beraten und unterstützen Mädchen und Frauen, die sexuelle Gewalterfahrungen gemacht haben, bei der Aufdeckung, Beendigung und Verarbeitung dieser Erfahrungen.

Das Angebot der Beratungsstelle umfasst Information und Beratung für Betroffene, Beratung der Angehörigen, Einzel- und Teambberatung für Menschen, die beruflich mit sexuell missbrauchten Mädchen zu tun haben, Gruppenangebote für Mädchen unterschiedlicher Altersgruppen, begleitete Selbsthilfegruppen für erwachsene Frauen, Gruppenangebote für Frauen mit geistiger Behinderung, kunsttherapeutische Einzel- und Gruppenarbeit, Informations- und Fortbildungsveranstaltungen für Schulen, Kindergärten, Jugendfreizeitheime und andere Einrichtungen, sowie Präventionsprojekte in außerschulischen Einrichtungen.

Dabei ist es *Schattenriss* wichtig, immer wieder patriarchale Machtstrukturen aufzudecken und zu benennen und dem Geheimhaltungsdruck entgegenzuwirken, dem Mädchen und Frauen ausgesetzt sind.

So bietet *Schattenriss* Schutz und Begleitung für Betroffene und ist gleichzeitig eine Anlaufstelle bei Verdacht auf sexuellen Missbrauch.

Bei einigen Klientinnen, die sich bei *Schattenriss* in Beratung befinden, liegt außerdem eine Stalking-Problematik vor, sodass von dort einige Fälle an das Stalking-KIT weitervermittelt wurden.

1.5.3.3 Notruf – Psychologische Beratungsstelle

Die Beratungsstelle des *notrufs* bietet psychologische Unterstützung für Frauen, Männer und Jugendliche ab 13 Jahren, die Opfer sexueller Gewalt geworden sind, unabhängig davon, wie lange diese Erfahrungen zurückliegen und ob es sich dabei um eine Vergewaltigung, einen sexuellen Übergriff, Missbrauch oder häusliche Gewalt handelt.

Die Beratungsstelle bemüht sich um zeitnahe und umfassende Interventionen, stellt Notfallstunden zur Krisenintervention bereit und garantiert in akuten Fällen einen zeitnahen Behandlungsbeginn (innerhalb weniger Tage).

Desweiteren berät sie Frauen, die sich von einem gewalttätigen Partner trennen wollen, Frauen und Männer, die unsicher sind, ob sie Anzeige erstatten möchten, sowie Angehörige von Betroffenen.

Das Angebot umfasst im Einzelnen Orientierungsgespräche, Krisenintervention, eine Kombination von Beratung und Therapie, Telefonberatung, therapeutische Gruppen, Angehörigenberatung, Supervision, Fortbildungen für angrenzende Berufsgruppen, sowie Vermittlung an Institutionen und Niedergelassene der medizinischen und psychosozialen Versorgung, an Rechtsanwältinnen und ggf. an das für Sexualdelikte zuständige Kommissariat der Kriminalpolizei.

1.5.3.4 Frauenhäuser

Viele von Stalking sowie häuslicher Gewalt betroffene Frauen suchen Zuflucht in einem Frauenhaus, um den permanenten Nachstellungen zu entgehen. Sie erhalten dort Schutz gegen akute Bedrohung, eine Unterkunft für sich und ggf. auch ihre Kinder und Beratung und Begleitung in ihrer schwierigen Situation. Die Aufnahme in das Frauenhaus ist unbürokratisch und die Dauer des Aufenthaltes kann je nach Notwendigkeit variieren. Die Frauen erhalten so Zeit und Raum um wichtige Entscheidungen (z.B. Trennung von ihrem gewalttätigen Partner) zu treffen und neue Perspektiven und Handlungsmöglichkeiten zu entwickeln.

Das Begleitungs- und Beratungsangebot umfasst u.a. Hilfe im Umgang mit Ämtern und Behörden, Unterstützung bei der Berufsfindung (Umschulung, etc.), finanzielle Absicherung, Wohnungssuche, Rechtsberatung, Sexualberatung und ggf. Weitervermittlung, z.B. an ProFamilia, etc., Einzelgespräche, Anleitung

zum Aufbau von Selbsthilfegruppen, aber auch alltagspraktische Dinge wie Beratung in Erziehungsfragen, Anregung zur sinnvollen Freizeitgestaltung, etc.

1.6 Resumee über die Situation in Bremen exemplarisch für Deutschland

Wie aus dieser Übersicht hervorgeht, gibt es in Bremen zwar einige Präventions- und Interventionsprojekte sowohl für Opfer als auch für Täter. Es gab jedoch bisher kein Projekt, das mit Tätern und Opfern parallel arbeitet. Umfassendes Erkennen und Reagieren auf spezifische Beziehungsdynamiken, wie sie für Stalking-Fälle und Fälle häuslicher Gewalt typisch sind, ist jedoch nur durch ein solches paralleles Arbeiten mit beiden Parteien möglich und ist für eine dauerhafte Beendigung des Stalking-Verhaltens in vielen Fällen unerlässlich.

Das Stalking-KIT greift diese Notwendigkeit auf und wirkt so gleichzeitig dem Prozess der institutionellen Spaltung entgegen – einem Phänomen, bei dem sich (unbewusst) Mitarbeiter aus Täter-Interventionsprojekten mit den Beschuldigten und Mitarbeiterinnen aus Opfer-Interventionsprojekten mit den Opfern identifizieren bzw. von den jeweiligen Konfliktparteien mit deren Spaltungsübertragungen infiziert werden. Dabei werden die Konflikte und Dynamiken, die zwischen den Betroffenen herrschen, auf die Institutionen bzw. die jeweiligen mit dem Fall befassten Professionellen übertragen und zwischen diesen (unbewusst) weiter ausgetragen, wodurch ein adäquater Umgang mit den Fällen und damit einhergehend eine realistische Risikoeinschätzung verhindert werden kann oder verhindert wird.

Weitere Unterschiede zwischen dem Stalking-KIT und anderen Interventionsprojekten bestehen in dem Grundsatz des gemischtgeschlechtlichen Teams (in Opferberatungsstellen arbeiten oftmals ausschließlich Frauen, in den Täterinterventionsstellen vornehmlich Männer) und der engen Vernetzung mit Polizei und Justiz, was neben den psychosozialen auch juristische Interventionen einbezieht und so eine umfangreichere Gefahreneinschätzung und ein besseres Rückfallvermeidungsmanagement ermöglichen kann oder ermöglicht.

Die trägerübergreifende Zusammenarbeit von Strafverfolgungsbehörden und Stalking-KIT, das Opferberatung und Täterarbeit getrennt und doch als Tätigkeit *einer* professionellen Einheit anbietet, ist ebenso einzigartig wie erfolgreich. In kurzer Zeit hat sich das Stalking-KIT aus Sicht der Staatsanwaltschaft und der Polizei Bremen nicht nur in der Praxis der Fallbearbeitung und bei der

Risikoeinschätzung im Einzelfall bewährt, sondern ist nach Meinung einer Sonderdezernentin der Staatsanwaltschaft Bremen aus dem Instrumentarium der Möglichkeiten zum Umgang mit Stalking „nicht mehr wegzudenken“¹⁹.

¹⁹ *WESER-KURIER* vom 22.10.2007

2 Italia

As in other European countries the discussion of the phenomenon “Stalking” in Italy has only just begun. That is why the AGIS cooperation has been very important in order to create a platform for the exchange of experiences with international experts and to promote the discussion of the topic.

It has also been important to increase public interest in the topic and to inform the public about the phenomenon of stalking. Leaflets with basic description of stalking behaviour and information on the internet have been published in order to find a general modality of speaking about stalking. Before, many citizens did not know anything about it.

Especially in smaller provinces like Lecce criminal offences often stay undiscovered because many female victims do not denounce these offences to the police. There are different reasons for this:

Many stalking victims do not recognize the victimization and do not see themselves as a victim. Throughout the long time of harassment, they become used to the different stalking-behaviours. To them the stalking situation seems to be normality.

During the development phase of the project many women, once they came to know about the terminology of stalking, began to speak of their situation without knowing that the stalking behaviour they were exposed to is known to cause severe psycho-physic damage.

Furthermore, the national law is not approved and there are only few prevention and counselling centres. That is why it is very important to continue developing and spreading further information about stalking, so that the public and the security authorities become more aware of the stalking issue.

Also a network needs to be built up. Other public and private projects start asking for help and further information in order to develop trainings and new intervention methods for those dealing with victims and offenders of stalking cases. There is an urgent need of a system to support the victims and the right work with the stalkers.

A more detailed report of the situation in Italy and plans concerning trainings and intervention programmes follows underneath:

2.1 Introduzione²⁰

Il presente report vuole essere un documento di raccolta dati ed informazioni circa il lavoro svolto dal partner Comune di Leverano in riferimento al progetto AGIS, su indicato.

Pertanto si inizierà con gli aspetti legali normativi del territorio Italiano, in quanto allo stato attuale, in Italia non vi è una legge definitiva ed approvata che consideri il reato di Stalking.

Al momento in Italia vi è una proposta di Legge dove si riconoscono le figure di vittima di Stalking e del persecutore o stalker.

Successivamente verrà descritta la situazione delle vittime di Stalking e la situazione degli stalker o persecutori, considerando il fatto che in mancanza di una normativa che regoli tali comportamenti, spesso reati di questo tipo vengono classificati sotto i reati di violenza.

Verranno anche inseriti tutti gli aspetti relativi il supporto sia alle vittime che degli autori di violenza – stalker e qualche caso.

2.2 Disegno di legge recante “Misure contro gli atti persecutori”

Il presente schema di disegno di legge è stato predisposto per fornire una risposta concreta nella lotta contro la violenza, perpetrata specie sulle donne, sotto forma del c.d. stalking (letteralmente: fare la posta), ovvero molestie insistenti, fenomeno in costante aumento ed in relazione al quale l'ordinamento non è in grado di assicurare un presidio cautelare e sanzionatorio efficace.

Gli atti di violenza, in specie quelli di natura sessuale, spesso sono preceduti da atti persecutori che sfuggono ad ogni sanzione e che, con la presente proposta, potranno essere finalmente perseguiti.

Secondo l'Osservatorio nazionale stalking, le persecuzioni – che hanno per vittime soprattutto donne - in un caso su due sono ad opera di ex mariti, ex conviventi, ex fidanzati, ma possono essere compiute anche da conoscenti, colleghi o estranei: almeno il 20% di italiani, soprattutto donne, ne sono stati o ne sono tuttora vittime dal 2002 al 2007.

Da una recente ricerca risulta che su trecento delitti commessi fra partner o ex partner l'88% ha come vittime le donne e nel 39% dei casi si tratta di crimini annunciati in quanto si verificano dopo un periodo più o meno lungo di molestie e persecuzioni.

²⁰ Written by Anna Lisa Trono

In altri casi, ove lo stalking è episodico e non si ripete, può essere sufficiente una misura monitoria indicata nel presente disegno di legge nell'ammonimento orale da parte del Questore.

La crescente rilevanza del fenomeno ha indotto i legislatori di molti Paesi ad intervenire definendo una nuova, apposita fattispecie di reato. Legislazioni specifiche anti-stalking, appartenenti inizialmente alla dottrina di Paesi di common – law, sono state introdotte in USA, Australia, Canada, Nuova Zelanda e, in Europa, nel Regno Unito, in Austria, in Belgio, in Danimarca, in Svezia, Irlanda ed in Germania. Nella maggior parte degli ordinamenti stranieri, ai fini della configurazione del reato di stalking si richiede una “serie di comportamenti ripetuti” anche se non viene indicato un numero minimo di condotte, fatta eccezione per il Regno Unito la cui legislazione ritiene sufficiente la reiterazione del comportamento per due volte.

In linea generale, lo stalking è individuato dalla scienza sociologica nel comportamento assillante e invasivo della vita altrui realizzato mediante la reiterazione insistente di condotte intrusive, quali telefonate, appostamenti, pedinamenti fino, nei casi più gravi, alla realizzazione di condotte integranti di per sé reato (minacce, ingiurie, danneggiamenti, aggressioni fisiche).

Si tratta, quindi, di comportamenti persecutori, diretti o indiretti, ripetuti nel tempo.

Nel modello di legislazione adottato fuori dall'Europa la definizione della condotta è estremamente ampia ed è solitamente accompagnata da una descrizione delle reazioni di ansia o paura delle vittime, mentre nel modello europeo sembra prevalere una definizione più dettagliata dei comportamenti tenuti dallo stalker.

Già nella precedente legislatura numerosi disegni di legge hanno affrontato il problema (A.C. 1249-ter, A.C. 1639, A.C. 1819, A.C. 1901, A.C. 2033, A.C. 2066-ter, A.C. 2101-ter, A.C. 2781, fra i quali il DDL 2169-ter, di presentazione governativa, recante: “Misure di repressione degli persecutori e delle condotte motivate da odio o discriminazione fondati sull'orientamento sessuale o sull'identità di genere”), il tema della prevenzione e della repressione dei delitti contro la persona.

Come è noto, alla luce del dibattito svoltosi alla Camera – Commissione Giustizia – l'Assemblea aveva deliberato lo stralcio di alcuni articoli dal testo originario.

Il presente disegno di legge ha tratto spunto da quello precedente, concentrando l'attenzione sul tema dello stalking.

Il presente disegno di legge si compone di 6 articoli

L'articolo 1, lettera a), (Modifiche al codice penale) introduce il nuovo reato di “atti persecutori” consistente nel porre in essere minacce reiterate o molestie con atti tali da creare nella vittima un perdurante stato di ansia o paura o un fondato timore per l'incolumità propria o di persona legata da relazione affettiva o da costringerlo ad alterare le proprie abitudini di vita.

I limiti della pena edittale sono stati adeguati alla gravità del reato (da sei mesi a quattro anni). Tali limiti sono aumentati se il fatto è commesso dal coniuge legalmente separato o divorziato o da persona che sia stata legata alla vittima da relazione affettiva. La pena inoltre è aumentata da un terzo alla metà se il fatto è commesso ai danni di un minore ovvero se ricorre una delle condizioni previste dall'articolo 339. Il delitto è punito a querela della persona offesa. Si procede tuttavia d'ufficio nei casi previsti dal secondo e terzo comma ovvero se il reato connesso con altri per cui si deve procedere d'ufficio.

E' prevista (lettera b), inoltre, la pena dell'ergastolo in caso di omicidio preceduto da stalking.

Con l'articolo 2 (Ammonimento) viene riconosciuta alla vittima di stalking, nelle more della presentazione della querela, la possibilità di richiedere al questore l'ammonimento nei confronti dello stalker.

Il comma 2 stabilisce che il questore, se ritiene fondata l'istanza della vittima, assunte le necessarie informazioni investigative, emette un provvedimento di ammonimento orale nei confronti dello stalker, con cui lo invita a comportarsi nel rispetto della legge e redige processo verbale.

Viene, pertanto, maggiormente tutelata la vittima di stalking nel periodo che intercorre tra il comportamento persecutorio e la presentazione della querela anche allo scopo di dissuadere preventivamente il reo dal compimento di nuovi atti.

E' poi previsto che nei confronti del soggetto ammonito che commetta un nuovo reato di atti persecutori si proceda d'ufficio.

All'articolo 3 (Modifiche al codice di procedura penale ed al codice civile) viene in primo luogo aggiunta la fattispecie degli atti persecutori tra i reati per i quali è consentita l'intercettazione di conversazioni o di comunicazioni telefoniche.

Inoltre, nella linea già impostata con il ddl 2169 nel testo della Commissione Giustizia, si introduce una nuova misura coercitiva consistente nel divieto di avvicinamento ai luoghi frequentati dalla persona offesa ovvero dai suoi prossimi congiunti o conviventi, che integra e completa il quadro cautelare già delineato, per i reati consumati in ambito familiare, dall'articolo 282-bis.

Si stabilisce che il giudice possa vietare all'imputato di comunicare con qualsiasi mezzo, non solo con la vittima ma anche con le persone a questa affettivamente vicine.

Qualora la frequentazione dei luoghi frequentati dalla vittima sia necessaria anche per lo stalker (ad es abitazioni vicine o posti di lavoro) si prevede che il giudice possa stabilire nel provvedimento le modalità e le limitazioni della frequentazione.

I provvedimenti (articolo 282-quater) restrittivi dovranno essere comunicati all'autorità di pubblica sicurezza e alla vittima e ai servizi socio assistenziali del territorio. In ordine a quest' ultima comunicazione si è ritenuto opportuno recepire il parere espresso dalla XII Commissione permanente Affari Sociali nel corso del dibattito parlamentare della precedente legislatura.

Con la previsione contenuta nella norma in esame sarà possibile impedire che l'aggressore prosegua nell'opera di molestia o minaccia della vittima e dei suoi familiari, con effetto preventivo di sicura efficacia.

Si prevede poi una modifica all'articolo 392 del codice di procedura penale, che individua i casi in cui è possibile svolgere l'incidente probatorio.

La nuova formulazione aggiunge, infatti, lo stalking tra i reati per cui è possibile richiedere l'incidente probatorio. In particolare, si stabilisce che qualora tra le persone interessate all'assunzione della prova ci siano minorenni il giudice stabilisce il luogo, il tempo e le modalità particolari attraverso cui procedere all'incidente probatorio quando le esigenze delle persone lo rendono necessario od opportuno. A tal fine l'udienza può svolgersi in un luogo diverso dal tribunale avvalendosi il giudice, ove esistano, di strutture specializzate di assistenza o, in mancanza di queste, presso l'abitazione della persona interessata all'assunzione della prova.

Il natio di tale misura si giustifica con l'esigenza di limitare il più possibile la reiterazione del confronto in sede giudiziaria con la ricostruzione di esperienze drammatiche e dolorose.

Inoltre, al fine di limitare i traumi derivanti dalle reiterate persecuzioni, viene estesa anche al maggiorenne infermo di mente la possibilità di usufruire, durante il giudizio, dell'utilizzo dello specchio unidirezionale e dell'impianto citofonico. L'articolo 4 modifica l'articolo 342-bis del codice civile ampliando la durata, in 12 mesi, del decreto del giudice con cui si ordina la cessazione della condotta criminosa, l'allontanamento dalla casa familiare e il divieto di avvicinamento ai luoghi abitualmente frequentati dalla vittima.

L'articolo 5 reca la clausola di invarianza finanziaria mentre l'articolo 6 disciplina l'entrata in vigore della legge.

2.2.1 Articolo 1 – Modifiche al codice penale

1. Al codice penale sono apportate le seguenti modificazioni:

- a) dopo l'articolo 612, è inserito il seguente: «Articolo 612-bis. – (Atti persecutori). – Salvo che il fatto costituisca più grave reato, è punito con la reclusione da sei mesi a quattro anni chiunque, con condotte reiterate, minaccia o molesta taluno in modo da cagionare un perdurante e grave stato di ansia o paura ovvero da ingenerare un fondato timore per l'incolumità propria o di persona al medesimo legata da relazione affettiva ovvero da costringere lo stesso ad alterare le proprie scelte o abitudini di vita.

La pena è aumentata se il fatto è commesso dal coniuge legalmente separato o divorziato o da persona che sia stata legata da relazione affettiva.

La pena è aumentata fino alla metà se il fatto è commesso ai danni di un minore ovvero se ricorre una delle condizioni previste dall'articolo 339.

Il delitto è punito a querela della persona offesa. Si procede tuttavia d'ufficio nei casi previsti dal secondo e dal terzo comma, nonché quando il fatto è connesso con altro delitto per il quale si deve procedere d'ufficio.»;

- b) al primo comma dell'articolo 577, dopo il numero 4) è aggiunto il seguente: «4-bis) da soggetto che abbia in precedenza commesso nei confronti della vittima atti persecutori ai sensi dell'articolo 612-bis».

2.2.2 Articolo 2 – Ammonimento

1. Fino a quando non è proposta querela per il reato di cui all'articolo 612-bis del codice penale, la persona offesa può esporre i fatti al questore, avanzando richiesta di ammonimento nei confronti dell'autore della condotta.

2. Il questore, assunte se necessario informazioni dagli organi investigativi, se ritiene fondata l'istanza, ammonisce oralmente il soggetto nei cui confronti è stato richiesto il provvedimento, invitandolo a tenere una condotta conforme alla legge e redigendo processo verbale. Il questore valuta l'eventuale adozione di provvedimenti in materia di armi e munizioni.

3. Quando il fatto è commesso da soggetto ammonito ai sensi del presente articolo, per il delitto previsto dall'articolo 612-bis del codice penale si procede d'ufficio.

2.2.3 Articolo 3 – Modifiche al codice di procedura penale

1. Al codice di procedura penale sono apportate le seguenti modificazioni:

- c) all'articolo 266, comma 1, lettera f), dopo la parola: «minaccia,» sono inserite le seguenti: « atti persecutori, »;
- d) dopo l'articolo 282-bis, sono inseriti i seguenti: «Articolo 282-ter. – (Divieto di avvicinamento ai luoghi frequentati dalla persona offesa).

1. Con il provvedimento che dispone il divieto di avvicinamento il giudice prescrive all'imputato di non avvicinarsi a luoghi determinati abitualmente frequentati dalla persona offesa ovvero di mantenere una distanza determinata da tali luoghi o dalla persona offesa.

2. Qualora sussistano ulteriori esigenze di tutela, il giudice può prescrivere all'imputato di non avvicinarsi a luoghi determinati abitualmente frequentati da prossimi congiunti della persona offesa o da persone con questa conviventi o comunque legate da relazione affettiva ovvero di mantenere una distanza determinata da tali luoghi ovvero da tali persone.

3. Il giudice può, inoltre, vietare all'imputato di comunicare, attraverso qualsiasi mezzo, con le persone di cui al comma 2.

4. Quando la frequentazione dei luoghi di cui ai commi 1 e 2 sia necessaria per motivi di lavoro ovvero per esigenze abitative, il giudice prescrive le relative modalità e può imporre limitazioni.

«Articolo 282-quater. – (Obblighi di comunicazione).

I provvedimenti di cui agli articoli 282-bis e 282-ter sono comunicati all'autorità di pubblica sicurezza competente, ai fini dell'eventuale adozione dei provvedimenti in materia di armi e munizioni. Essi sono altresì comunicati alla parte offesa e ai servizi socio-assistenziali del territorio»;

e) al comma 1-bis dell'articolo 392, le parole: «e 609-octies», sono sostituite dalle seguenti: «, 609-octies e 612-bis»;

f) al comma 5-bis dell'articolo 398 sono apportate le seguenti modificazioni:

1) le parole: «e 609-octies» sono sostituite dalle seguenti: «, 609-octies e 612-bis»;

2) le parole: «vi siano minori di anni sedici» sono sostituite dalle seguenti: «vi siano minorenni»;

3) le parole: «quando le esigenze del minore» sono sostituite dalle seguenti: «quando le esigenze di tutela delle persone»;

4) le parole: «l'abitazione dello stesso minore» sono sostituite dalle seguenti: «l'abitazione della persona interessata all'assunzione della prova»;

g) al comma 4-ter dell'articolo 498, sono apportate le seguenti modificazioni:

1) le parole: «e 609-octies» sono sostituite dalle seguenti: «, 609-octies e 612-bis»;

2) dopo le parole: «l'esame del minore vittima del reato» sono inserite le seguenti: «ovvero del maggiorenne infermo di mente vittima del reato».

2.2.4 Articolo 4 – Modifiche al codice civile

1. All'articolo 342-ter, terzo comma, del codice civile, le parole: «sei mesi» sono sostituite dalle seguenti: «dodici mesi».

2.2.5 Articolo 5 – Clausola di invarianza

1. Dall'esecuzione della presente legge non derivano nuovi o maggiori oneri a carico del bilancio dello Stato.

2.2.6 *Articolo 6 – Entrata in vigor*

1. La presente legge entra in vigore il giorno successivo a quello della sua pubblicazione nella Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana.

2.3 *Strumenti di contrasto delle molestie assilanti*

2.3.1 *Premessa*

L'ipotesi di un preesistente rapporto di conoscenza tra stalker e vittima è certamente quella di gran lunga più frequente ed è quella che presenta rilevanti difficoltà per la vittima dello stalking ad avviare una azione penale contro lo stalker. Tali difficoltà non sono facilmente risolvibili soprattutto quando vi sia un rapporto di parentela, di colleganza, ovvero amicale; tali rapporti hanno di regola una concreta prospettiva di prosecuzione e di stabilità e ciò, in caso di un mutamento repentino della condotta rispettivamente del congiunto, del collega ovvero dell'amico, crea nella vittima il doppio trauma di "perdere" da un lato l'affidabilità verso un soggetto ritenuto fino a poco prima un punto di riferimento certo, e dall'altro di non avere più equilibrio e serenità nelle proprie attività ordinarie e quotidiane. La tranquillità e la stabilità dei rapporti che connotavano la vita vissuta fino a quel dato momento vengono sostituite in proiezione da inquietudine e instabilità, arrivando nei casi più gravi a veri e propri stati ansioso-depressivi.

2.3.2 *Situazione attuale*

Allo stato attuale nel vigente ordinamento esiste per la vittima di atti persecutori una duplice possibilità: avviare una azione penale nei confronti dello stalker, che sia persona nota o ignota, denunciandolo per i singoli reati di cui lo stesso si renda responsabile; oppure ricorrere all'ipotesi prevista dall'art. 1 R.D. 18 giugno 1931 n.773, l'esposto all'autorità di pubblica sicurezza.

Quest'ultimo è certamente l'unico strumento che non porti ad un immediato inasprimento ed al definitivo pregiudizio del rapporto tra vittima e stalker – ovviamente nei casi in cui questi sia persona nota – ed è disciplinato dall'art. 1 R.D. 18 giugno 1931 n.773 e dagli artt. 5 e 6 Reg Esecuz. R.D. 6 maggio 1940, n.635. In effetti, l'esposto non dà luogo a conseguenze di tipo definitivo o irreversibile come quelle che possono scaturire da un procedimento penale. L'art. 1 R.D. 18 giugno 1931 n.773 così recita "Per mezzo dei suoi Ufficiali ed a richiesta delle parti (l'Autorità Provinciale di Pubblica Sicurezza N.D.R.) provvede alla bonaria composizione dei privati dissidi". I succitati articoli 5 e 6 del Regolamento di esecuzione riguardano le procedure previste per la trattazione degli esposti diretti al Questore, e la efficacia di scrittura privata dei verbali sottoscritti dalle parti e dal funzionario/Ufficiale di pubblica sicurezza verbalizzante.

Purtroppo tale strumento risulta sufficientemente efficace solo nelle ipotesi più “blande” e meno gravi, laddove ancora non siano stati commessi ovviamente dei reati, tra quelli consuetamente rientranti in una “tipica” condotta persecutoria, quali le molestie, (art.660 cod. pen.), il danneggiamento (art. 635 cod. pen.), le ingiurie (art. 594 cod. pen.), la diffamazione (art.595 cod.pen.), i maltrattamenti in famiglia (art.572 cod. pen.), la violenza sessuale (art.609 bis cod. pen.), la violenza privata (art. 610 cod.pen.), le minacce (art.612 cod. pen.), la violazione di domicilio (art.614 cod. pen.), le interferenze illecite nella vita privata (art. 615 bis cod. pen.), la violazione, sottrazione e soppressione di corrispondenza (art.616 cod.pen.): tutte fattispecie, non solamente contravvenzionali ma anche delittuose, che prevedono sanzioni anche molto severe, ma non sufficienti nella maggior parte dei casi a colpire in modo efficace la condotta persecutoria dello stalker.

2.3.3 Connotazione della nuova norma

Nell’ordinamento vigente non viene data rilevanza penale alla condotta persecutoria, ma anche nella normativa di imminente vigenza la condotta criminosa prevista dalla legge penale dovrà assumere il carattere della “permanenza”. Infatti, la rilevanza penale della condotta persecutoria, sulla base di quanto previsto nella nuova normativa sullo stalking, si fonda sull’elemento caratterizzante della “petulanza”, vale a dire sulla reiterazione degli atti persecutori: da ciò è facile desumere che non verrà considerato rilevante penalmente il singolo atto invasivo e molesto, per quanto grave: benché anche un solo tentativo di intrusione ad esempio nell’ambito lavorativo della vittima possa essere gravemente pregiudizievole (si consideri la mutata stima da parte dei colleghi e dei sovraordinati che possa derivare dal discredito che lo stalker realizza con tale intrusione), magari in misura molto maggiore che non da vari atti molesti che attengano alla sua sfera esclusivamente privata, dunque non percepibili da altri se non dalla sola vittima. Non è stato allo stato ritenuto opportuno, in sede di formulazione della proposta di legge, delineare una tutela giuridica “graduata” per le vittime di “stalking” che intervenga sin dal primo atto o dai primi atti che abbiano i connotati della persecutorietà.

La gradualità della tutela giuridica consentirebbe in effetti di dissuadere, con l’intervento dapprima dell’Autorità di Pubblica Sicurezza e successivamente dell’Autorità Giudiziaria, il persecutore o “stalker” dalla volontà di proseguire nella sua condotta illecita.

La differenza sostanziale tra la ipotesi attualmente prevista dall’art. 1 T.U.L.P.S. (esposto all’Autorità di Pubblica Sicurezza e conseguente trattazione da parte del Questore o da un Ufficiale di Pubblica Sicurezza appositamente delegato) – che rimarrà comunque vigente come valido strumento di contrasto - e quella contemplata dal nuovo art.612 ter (Diffida) è nella possibilità di ricorrere a quest’ultimo strumento solo nel presupposto imprescindibile che quanto meno un reato procedibile d’ufficio sia stato commesso, laddove già sia stata

presentata denuncia all'Autorità Giudiziaria, rendendosi pertanto necessaria l'autorizzazione di quest'ultima per poter consentire all'Autorità di Pubblica Sicurezza di diffidare l'indagato nelle forme previste dalle norme sulle notificazioni previste dagli artt. 148-171 cod. proc. penale. Il nuovo disegno di legge prevede inoltre delle aggravanti molto severe per l'omicidio volontario che avvenga a seguito degli atti persecutori previsti dall'art.612-bis, ma anche per la violenza sessuale che segua ad una condotta persecutoria contemplata nell'articolo succitato. Ulteriore strumento innovativo sotto il profilo investigativo è nella possibilità concessa dalla nuova legge di procedere ad intercettazioni telefoniche in presenza di atti persecutori.

2.4 Situazione delle Vittime

Secondo il Centro antipedinamento di Roma, solamente nella Capitale si denota che il 21% della popolazione è vittima, almeno una volta nella vita, di stalking. Questi dati, ci danno ovviamente un quadro generale della situazione; è importante infatti considerare il così detto "numero oscuro", ossia di tutti i casi in cui la molestia assillante non è stata segnalata alle autorità o denunciata.

In Italia, l'86% delle vittime è donna ed ha un'età compresa più frequentemente tra i 18 ed i 24 anni (20%), tra i 35 ed i 44 (6,8%) o dai 55 anni in poi (1,2%).

Alcuni studi sul fenomeno in esame hanno mostrato dei risultati interessanti che servono a riflettere ulteriormente sulle caratteristiche delle vittime di stalking e sull'importanza della relazione che, spesso solo nella mente dello stalker, si instaura con tutta la capacità di influenza che può esercitare una relazione reale.

Un'indagine australiana ha osservato, tramite un sondaggio a 6300 donne, che è più probabile che la molestia sia commessa da un uomo e risulta inoltre che il 2,6% delle vittime sposate o legate stabilmente, riferisce non solo che il reo risulta essere il coniuge o l'ex-partner, ma anche di aver subito violenza da questi. La violenza fisica, spesso di natura sessuale, è quindi un tratto distintivo della vita della vittima.

Un elemento a dir poco interessante è la categoria vittimologica più a rischio che risulta essere quella denominata "help profession" ossia di tutti quegli operatori che si mettono in campo essenzialmente per aiutare il prossimo, fra cui: assistenti sociali, medici, infermieri e...psicologi. In questo senso, uno studio di Galeazzi e Curci evidenzia come, di 108 psichiatri, psicologi e specializzandi, il 20% avesse subito almeno una campagna di stalking perdurante da più di un mese e con più di 10 episodi singoli di intrusione.

Ciò sembra trovare due spiegazioni: da un lato questi professionisti entrano in contatto con bisogni profondi di aiuto delle persone e possono facilmente divenire vittime di proiezioni di affetti e relazioni interiorizzate; dall'altro le eccessive speranze di alcuni "pazienti" possono essere tradite dalla quotidianità professionale e lo stalking diventa una domanda di attenzione o una ricerca di vendetta per l'attribuzione di responsabilità sulla salute o sulla vita propria o dei

propri cari, aspetti che non sono in realtà mai completamente nelle mani di nessuno.

2.5 Situazione dello Stalker

Lo stalking è un fenomeno psicologico e sociale conosciuto anche come “sindrome del molestatore assillante”, “inseguimento ossessivo” o anche *obsessional following*. Il “molestatore assillante” nella manifestazione dei suoi comportamenti è spinto da diverse motivazioni: quali il desiderio di avvicinare qualcuno dal quale è attratto in maniera ossessiva, la voglia di riallacciare una relazione con un ex partner, il desiderio di vendetta per un abbandono o un torto subito, la conquista ad ogni costo o il tentativo assillante di iniziare una relazione d'amore. In ogni caso, per il molestatore, l'altro, cioè la vittima, non è più un soggetto ma diviene l'oggetto di desiderio e di attenzioni non per ciò che realmente è, ma per ciò che rappresenta, vale a dire il "mezzo" attraverso cui placare le proprie pulsioni, i bisogni di riconoscimento e di attenzione. Appare quindi evidente che, a seconda delle storie personali, familiari ed affettive di ognuno, ed a prescindere dalle motivazioni poste alla base della nascita dell'ossessione, lo stalker in generale manifesta una evidente problematica nell'area affettivo-emotiva, relazionale e comunicativa. A questa conclusione si è giunti in seguito a studi che hanno esaminato il profilo psicologico di numerosi stalkers e, sulla scorta dei quali, si è giunti ad individuare cinque tipologie di stalkers, distinti in base ai bisogni e desideri che fanno da motore motivazionale. Una prima tipologia di molestatore insistente è stata definita “il risentito”. Il suo comportamento è sospinto dal desiderio di vendicarsi di un danno o di un torto che ritiene di aver subito ed è quindi alimentato dalla ricerca di vendetta. Si tratta di una categoria piuttosto pericolosa che può ledere prima l'immagine della persona e poi la persona stessa. Il problema più grave è legato alla scarsa analisi della realtà: perché il risentimento fa considerare giustificati i propri comportamenti che, producendo sensazioni di controllo sulla realtà, tendono a loro volta a rinforzarli. La seconda tipologia di stalker è stata denominata “il bisognoso d'affetto”, una tipologia che è motivata dalla ricerca di una relazione e di attenzioni che possono riguardare l'amicizia o l'amore. La vittima in genere viene considerata, per via di una generalizzazione a partire da una o più caratteristiche osservate anche superficialmente, vicina al “partner o amico/a ideale”, una persona che si ritiene possa aiutare, attraverso la relazione desiderata, a risolvere la propria mancanza di amore o affetto. Spesso il rifiuto dell'altro viene negato e reinterpretato sviluppando la convinzione che egli abbia bisogno di sbloccarsi e superare qualche difficoltà psicologica o concreta. Questa categoria include anche la forma definita “delirio erotomane”, in cui il bisogno di affetto viene erotizzato e lo/la stalker tende a leggere nelle risposte della vittima un desiderio a cui lei/lui resiste. L'idea di un rifiuto, vissuto come un'intollerabile attacco all'Io, viene respinta con grande energia e strutturando un'alta difesa basata sull'allontanamento della percezione reale dell'altro, delle

sue reazioni e della relazione reale che viene sostituita da quella immaginaria. Una terza tipologia di persecutore è quella definita “il corteggiatore incompetente”, che tiene un comportamento alimentato dalla sua scarsa o inesistente competenza relazionale che si traduce in comportamenti opprimenti, espliciti e, quando non riesce a raggiungere i risultati sperati, anche aggressivi e villani. Questo tipo di molestatore è generalmente meno resistente nel tempo nel perseguire la persecuzione della stessa vittima, ma tende a riproporre i propri schemi comportamentali cambiando persona da molestare. Esiste poi “il respinto”, un persecutore che diventa tale in reazione ad un rifiuto. È in genere un ex che mira a ristabilire la relazione oppure a vendicarsi per l’abbandono. Spesso oscilla tra i due desideri, manifestando comportamenti estremamente duraturi nel tempo che non si lasciano intimorire dalle reazioni negative manifestate dalla vittima: la persecuzione infatti rappresenta comunque una forma di relazione che rassicura rispetto alla perdita totale, percepita come intollerabile.

Nella psicologia di questo tipo di “inseguitore assillante” gioca un ruolo cruciale il modello di attaccamento sviluppato che è una delle forme di tipo insicuro, in grado di scatenare angosce legate all’abbandono che creano una tendenza interiore, più o meno consapevole, a considerare l’assenza dell’altro come una minaccia di annientamento e di annullamento del Sé. Infine, è stata descritta una categoria di stalker definita “il predatore” che è costituita da un molestatore che ambisce ad avere rapporti sessuali con una vittima che può essere pedinata, inseguita e spaventata. La paura, infatti, eccita questo tipo di stalker che prova un senso di potere nell’organizzare l’assalto.

Questo genere di stalking può colpire anche bambini e può essere agito anche da persone con disturbi nella sfera sessuale, quali pedofili o feticisti. Al momento sono solo due i centri di ascolto in Italia per le vittime di stalking, ma visto che purtroppo il fenomeno è sempre più in diffusione, spero che l’intera comunità si sensibilizzi

2.6 Il profilo psicologico dello stalker

La maggioranza dei comportamenti assillanti vengono messi in atto da partner o ex-partner di sesso maschile (in Italia il 70% degli stalkers è uomo), con un’età compresa tra i 18 ed i 25 anni (il 55% dei casi) quando la causa è di abbandono o di amore respinto o superiore ai 55 anni quando ci si trova di fronte ad una separazione o ad un divorzio.

Sebbene sia possibile un certo uso ed abuso di sostanze e/o di alcool, questa non risulta essere una caratteristica essenziale del quadro descrittivo del molestatore in questione.

Le cause possono essere diverse, ma spesso si traducono in casi di abbandono o di amore respinto (le vittime più giovani) o per separazione e divorzio.

L’età dei soggetti fa intendere, da un punto di vista psicologico, una personalità debole o non ancora ben formata e che, per la paura di essere abbandonati,

magari come ripetizione di esperienze infantili precoci di separazioni avvenute, si lega ossessivamente a qualcuno. Lo stalker quindi, come afferma il Professor Curci, sviluppa disturbi relazionali legati ad eventi traumatici e che manifestano un gran bisogno di affetto.

Si sottolinea quindi la possibile esistenza e persistenza nello stalker di un modello di attaccamento insicuro (ansioso - ambivalente, evitante o disorganizzato, come affermano gli studiosi dell'attaccamento) per cui il soggetto non può fare a meno dell'altra persona, la quale diventa funzionale per la propria esistenza.

La presenza di un quadro psicopatologico rispecchia una piccola percentuale della popolazione "stalkizzante", circa cioè il 10%; da questo si può intendere come un possibile etichettamento del molestatore assillante come malato sia del tutto erroneo e fuorviante rispetto alla complessa tematica trattata in questa sede. Ulteriori dati forniti dalla letteratura rilevano tra gli stalkers alti tassi di prevalenza di disturbi di personalità.

Disturbi di personalità borderline, narcisistico e paranoide risultano più frequenti nei molestatore motivati da "vendetta".

Si segnalano anche casi con disturbo di personalità:

Schizofrenia,

disturbo delirante (tipo erotomanico e di persecuzione),

disturbo bipolare – soprattutto nella fase maniacale – configurano ulteriori quadri psicopatologici associati al comportamento dei molestatore assillanti, tra i quali, peraltro, sembra esistere un alto tasso di abuso e dipendenza da sostanze.

2.7 Casistica trattata (a cura degli Uffici della Questura di Lecce dr. Giorgio Oliva)

2.7.1 Caso 1.

V. è una giovane professionista che si sta gradualmente affermando nel mondo del lavoro collaborando presso un prestigioso studio legale. Ha una relazione sentimentale molto coinvolgente con G., un giovane commerciante molto dolce e sensibile, che dopo qualche mese manifesta un comportamento estremamente prevaricatore ed egoista. V., ben presto stanca dei ripetuti soprusi di G., rompe la relazione e frequenta un gruppo di amici appena conosciuti. Tra questi amici c'è un ragazzo particolarmente interessante con il quale V. intreccia una relazione. G., informato da amici comuni sulla nuova relazione di V., inizia una vera e propria attività persecutoria tramite sms, telefonate dal contenuto ingiurioso, pedinamenti, tanto da invadere la sfera lavorativa della ex compagna con intrusioni pretestuose nello studio legale dove V. lavora, con grave danno d'immagine di quest'ultima. V. si decide a denunciare G., anche perché esasperata dalle conseguenze negative sul suo nuovo rapporto sentimentale, ma soprattutto sulla considerazione certamente non positiva che di lei hanno i colleghi di lavoro dopo aver assistito a ripetute liti tra V. e G.. La denuncia avvia

una azione penale molto lenta e articolata nel suo svolgimento, e ha l'effetto di inasprire ancora di più l'atteggiamento persecutorio e diffamante di G., che lungi dall'essere intimorito da un processo che avverte lontano e laborioso, con una possibilità di condanna per lui remota ed improbabile, persevera nell'azione di stalking. V. non sa cosa fare dinanzi a tale pervicacia e, dopo essersi rivolta per l'ennesima volta agli uffici di polizia, decide di accogliere il suggerimento di un funzionario di presentare un esposto al Questore per far convocare e diffidare G., nel tentativo di farlo desistere dal continuare la sua condotta illecita e di convincerlo ad evitare ulteriori conseguenze negative. G., sulla base dell'esposto viene convocato e diffidato dal funzionario di polizia, che lo ammonisce spiegandogli quale possano essere le conseguenze della sua condotta e della sua eventuale reiterazione. Solo ascoltando quanto gli viene illustrato dal funzionario intravede la prospettiva di essere condannato per ingiurie, minacce, molestie telefoniche rischiando una pena non lieve. Solo in questo frangente G. comprende appieno la gravità delle conseguenze a cui potrebbe andare incontro con la sua campagna persecutoria. V., dopo la convocazione in Questura di G., non subisce più alcun danno o molestia, ma certamente non potrà dimenticare quanto ha dovuto patire in quanto costretta a cambiare attività lavorativa e residenza.

2.7.2 *Caso 2*

D. è un affermato imprenditore sessantenne che riscuote, anche grazie alla sua personalità carismatica e affascinante, un notevole successo sociale. In occasione di una delle sue numerose cene con amici incontra T., una giovane donna che, pur legata sentimentalmente ad un altro uomo, conduce vita da single, in quanto costretta per lavoro a vivere in una città diversa da quella in cui risiede il partner. Per D. e T. le occasioni di rivedersi si ripetono e tra i due nasce una relazione clandestina, in quanto T. non vuole interrompere la sua storia con il suo uomo. La relazione finisce in breve tempo, perché T. avverte un forte disagio dinanzi alle insistenze di D. nel tentare di convincerla a lasciare il suo uomo e ad avviare una relazione ufficiale con lui. D., certamente non abituato ad essere respinto, sentendo offesa la sua dignità di uomo maturo ed importante, colto da una reazione rabbiosa, inizia a pedinare e ad appostarsi in tutti i luoghi frequentati da T. e dal suo compagno, arrivando a danneggiare le autovetture della coppia – senza lasciare alcuna traccia che possa far risalire alla sua identificazione - ed a fare telefonate anonime minacciose anche negli uffici presso i quali lavorano i due perseguitati. D. è accecato dalla rabbia e non si rende conto della gravità del suo comportamento tanto da aggiungere ai pedinamenti, anche sms ed email dal contenuto offensivo inviati a T. tramite servizi di reindirizzamento della posta, in sostanza realizzando un vero e proprio cyberstalking. Ma in uno solo di questi casi D. si tradisce e senza rendersene conto offende T. per aver portato il suo compagno in un locale dove lei e D., durante la loro relazione, avevano trascorso una serata indimenticabile.

Ovviamente il riferimento è vago ma certamente sufficiente e rendere inequivocabile la provenienza delle intrusioni ingiuriose. T. concorda con il suo compagno di non denunciare D, per evitare una sua reazione incontrollabile: decidono insieme di presentare un esposto dettagliato al Questore e di far diffidare D. dal proseguire la sua campagna persecutoria. I reati che il funzionario di polizia incaricato prospetta a D. sono tali da preoccuparlo in modo serio, anche in considerazione dell'importante ruolo sociale che lui riveste: solo in questo modo avviene la resipiscenza di un uomo come D. da sempre saggio ed equilibrato, che, come risvegliandosi da un brutto sogno, ricomincia a vedere la realtà per come è e a dare la giusta dimensione ad ogni situazione. Solo grazie a quell'esposto si è addivenuti alla fine di una situazione sempre più insostenibile per T., senza alcuna conseguenza irreversibile per il suo stalker.

2.8 Prevenzione dello stalking

Si afferma che, nel caso in cui la molestia avvenga all'interno del rapporto duale di coppia, una prima prevenzione può essere fatta osservando il partner nella fase di "amante perfetto", i cui atteggiamenti ossessivi sono dominanti e possono di conseguenza indurre qualche sospetto: egli sta passando infatti, da una gelosia senza ragione a un bisogno eccessivo di controllo.

Da un punto di vista della persona che vive questo disagio individuale e/o di coppia, un percorso consigliato può essere quello di richiedere una consulenza psicologica, un percorso quindi che assume carattere di prevenzione contro lo sviluppo potenziale di un comportamento assillante.

Da un punto di vista collettivo, ancora pochi studi trattano del fenomeno dello stalking. Si crea quindi la necessita di ulteriori indagini e ricerche su tale tematica ed allo stesso tempo offerte di aiuto vere e proprie da servizi realizzati appositamente.

2.9 Strategie per difendersi dallo stalking

Si individuano 5 possibili strategie difensive:

fuga/evitamento: nel caso dell'aggressione è la miglior risposta, ma la sua probabilità di successo si riduce dipendentemente dall'età e dalla prestanta fisica dell'aggressore e della vittima; spesso avviene in un luogo isolato, senza via di scampo, a volte di fronte a più aggressori.

risposta verbale non confrontativa: la vittima si trova di fronte al molestatore e, con l'intento di dissuaderlo, cerca di suscitare empatia ("ti ascolto" o "ti capisco"), essendo sincera ("ho paura") o negoziando, al fine di prendere tempo ed escogitare una strategia migliore. Spesso però lo stalker, troppo eccitato, non si interessa di queste frasi.

resistenza fisica non confrontativa: resistenze simulate (svenimenti, epilessia, mutismo) o del tutto involontarie e spontanee (pianto o in casi gravi perdita del controllo sfinterico). Queste tecniche possono offrire un'opportunità alla vittima. risposta oppositiva verbale: si urla per attirare l'attenzione o ci si sfoga per la rabbia. Lo scopo è comunque lanciare nello stalker il messaggio di non essere disposti a sottomettersi.

resistenza oppositiva fisica: si colloca lungo un continuum che va da risposte moderate (divincolarsi) a risposte violente (colpi volontari su collo e genitali). In questo caso bisogna che la vittima si aspetti una reazione a questa ancora più aggressiva.

sottomissione: spesso risultato della paura o della convinzione che così ci si possa salvare. E in generale lo è, soprattutto nella riduzione dei danni fisici.

Oltre alle reazioni immediate appena descritte, ci possono essere delle reazioni a lungo termine, tra cui quelle più frequenti risultano essere: il cambiamento dello stile di vita, (cambiando lavoro, abitazione, città, stato), la protezione di se stessi (cambiando numero di telefono, usando il cognome da nubile sul lavoro, seguendo corsi di autodifesa o acquistando un arma) e della propria casa (istallando apparecchi tecnologici o sistemi di allarme nei casi più gravi, mentre in quelli blandi cambiando la serratura della porta).

Una buona strategia sembra essere quella comunque di indurre lo stalker a parlare di sé, facendo leva sul suo narcisismo; in tal modo la vittima, fino a quel momento oggettivizzata, si riappropria di una sua esistenza come persona.

Sembra inoltre che sia importante tenere un diario e registrare le telefonate in modo tale da avere dei dati tangibili da portare alle forze dell'ordine nel momento in cui si intende denunciare il persecutore. E' infatti vero che senza la presenza di comprovata molestia, le autorità non possono fare molto. (vedi riferimenti legislativi).

La strategia che sembra essere per il momento migliore rimane comunque l'indifferenza, sebbene lo stress sia tanto, così come il disagio ed il comprovato malessere. Lo stalker infatti si "alimenta" dei comportamenti di paura della vittima, ma anche di quelli reattivi, relativi alla rabbia che la persona porta dentro per la situazione che sta sopportando.

2.10 Programmi di intervento.

Quanto ai programmi di intervento nei riguardi delle vittime di stalking ci sono pochi centri di sostegno ed ascolto. Quello maggiormente conosciuto è il Centro antistalking che si trova nella città di Roma e diretto dal Dr. Massimo Lattanti, dove da qualche tempo si offre sostegno psicologico e supporto anche agli autori di molestie assillanti; l'altro centro importante è il Centro antistalking dell'Università di Modena.

I protocolli di intervento e di sostegno ci sono per le vittime di violenza, ma non ancora per gli autori (stalker), o quanto meno ci sono delle bozze di protocolli ma sono individuali della struttura per cui spesso non condivisi.

Un problema rilevante è che c'è il bisogno di stilare un programma di intervento standardizzato a livello europeo per poter intervenire in modo unitario e congiunto.

Da una serie di atti abbiamo estrapolato la tipologia di informazioni e di modelli comportamentali che vengono offerti alle vittime di stalking, dai due maggiori centri italiani.

2.11 Consigli Utili Se tu sei una vittima

1) evitare tutti i contatti con lo stalker: questo è un punto di partenza di fondamentale importanza, anche se non facile da realizzare.

Non essere gentile con lui o con lei, prestare attenzione o avviare contatti con lo stalker potrebbe involontariamente rinforzare e ripagare la sua condotta.

Per cui:

- Spiega chiaramente allo stalker che non desideri aver alcun contatto con lui/lei.
- Qualunque forma di contatto, anche se dissuasivo o limitato, può far sperare che la perseveranza un giorno sarà ricompensata da una relazione con la vittima.
- Ogni risposta a telefonate o a richieste scritte di uscire o addirittura ogni tentativo di reazione da parte della vittima riconoscono e ricompensano gli sforzi dello stalker per aver un contatto.
- Talvolta gli stalker provocano deliberatamente le reazioni della vittima semplicemente per screditarla.
- Le vittime devono mostrarsi ferme nella propria decisione di chiudere la relazione, non mostrando alcun dubbio in merito.
- Nel caso in cui vittima e stalker dovessero incontrarsi faccia a faccia casualmente o in altro modo, la vittima dovrebbe evitare di manifestare qualunque emozione. Se la vittima è sola dovrebbe cercare di incontrare lo stalker in un luogo pubblico o affollato.
- Le vittime dovrebbero anche evitare di fare rappresaglie contro gli stalker per quanto giustificate queste possano sembrare.

2) cercare l'aiuto delle autorità: informare le autorità di polizia locale che sei vittima di uno stalker e che pensi di presentare denuncia se gli episodi dovessero continuare (ad esempio per più di due settimane).

Questo è necessario anche se non intendi formulare una querela o se ciò non è possibile dati i fatti riportati.

Comunque non fare unicamente affidamento su ciò che la polizia può fare: focalizza l'attenzione anche su coloro che nella comunità condividono con la polizia la responsabilità di gestire queste situazioni.

A tal fine:

Conserva le prove di ogni contatto con lo stalker, documenta ogni forma di comunicazione su un diario personale o su un agenda. Conserva tutte le prove.

Non dimenticare ogni minaccia scritta o verbale. Non distruggere, in un momento di sconforto, i nastri della segreteria telefonica, i biglietti, le lettere, le e-mail o i regali. Le e-mail andrebbero stampate e copiate sul disco fisso, le telefonate andrebbero registrate per giorno e per ora. La documentazione scritta andrebbe conservata per eventuali future consultazioni. Tieni una documentazione di tutti gli episodi avvenuti, specificando cosa è successo (gli episodi specifici), quando (ora, giorno e data) e dove. Altri elementi che dovrebbero essere registrati o conservati, perchè utili a provare i comportamenti di stalking, sono: biglietti manoscritti, numero di targa, abbigliamento, l'ora del giorno e, se possibile, eventuali numeri telefonici rimasti in memoria.

Tutti questi elementi aiutano la polizia nelle indagini e supportano un futuro procedimento contro l'autore di reato.

3) Studiare un piano di sicurezza: a prescindere dal coinvolgimento della polizia o del sistema giudiziario, la vittima dovrebbe essere resa consapevole del fatto di essere responsabile in prima persona della propria sicurezza. Per avere sotto controllo determinati aspetti della situazione, la vittima dovrebbe pensare a quali strategie potrebbero aiutarla a sentirsi sicura o al contrario a quali situazioni potrebbero farla sentire impotente. A tal fine, le vittime dovrebbero essere incoraggiate ad elaborare un piano di sicurezza per sé e per i propri familiari. Il piano di emergenza dovrebbe prevedere anche il fornire informazioni specifiche alle persone che potrebbero in qualche modo aiutare la vittima.

Tra le principali azioni attuabili:

- Fare una lista di numeri di telefono utili (es. della polizia, di amici, di centri per la violenza domestica, di un avvocato, ecc.);
- Fornire a coinquilini, amici, familiari e colleghi informazioni sulla situazione di stalking, in modo tale da ottenere il loro aiuto e rendere comprensibili i comportamenti adottati;
- Dare esplicite indicazioni circa le azioni che dovrebbero essere intraprese nel caso di contatti da parte dello stalker;
- Fornire alle persone maggiormente coinvolte, quali amici, familiari, vicini e colleghi di lavoro, una fotografia o una descrizione dello stalker; chiedere loro di chiamare la polizia ogni volta che sentono rumori sospetti

o particolarmente forti e ogni volta che assistono ad avvenimenti strani e sospetti. Assicurarsi che nessuno riveli informazioni sulla vittima allo stalker o a chiunque questo si spacci di essere;

- Prendere misure preventive per proteggere se stessi dallo stalker;
- Portare con sé un telefono cellulare, utilizzando la funzione chiamate rapide o chiamate vocali per contattare un sistema di allarme personale o un sistema di videosorveglianza;
- Cambiare spesso le proprie abitudini di vita, ovvero non fare sempre le stesse cose tutti i giorni alla stessa ora. Per esempio, cambiare spesso il percorso per andare a casa, al lavoro o a scuola;

4) Adottare una serie di misure preventive per tutelare la privacy e la sicurezza:

4.1) Alcune indicazioni per differenti tipi di molestia:

Molestie da parte di un vicino di casa

- Nel caso in cui le condotte di stalking siano poste in essere da un vicino di casa che persiste nonostante il ricorso appropriato ed esaustivo alle vie legali, la strategia più efficace, pur a fronte di notevoli costi, è interrompere ogni contatto, eventualmente anche cambiando quartiere.

Molestie sul posto di lavoro: Se sei sottoposta a condotte di stalking da un collega informa il tuo capo o il tuo supervisore (se non ricevi ascolto, parlane con un dirigente di grado più elevato);

- Infine, affinché qualunque contatto con lo stalker abbia fine, può essere necessario cambiare lavoro.

Il Cyberstalking è un fenomeno in crescita.

Il cyberstalker, sebbene in genere sia una persona intelligente con sofisticate abilità informatiche, probabilmente è anche una persona sola ed emozionalmente immatura, che cerca attenzioni ed intimità nel cyberspazio. Pertanto è molto importante non fornire mai ad estranei informazioni personali a mezzo internet. Occorre sempre fare attenzione agli altri utenti della rete.

Le vittime, in tal senso, dovrebbero adottare alcune strategie:

- E' importante che qualcuno controlli i contenuti delle e-mail nel caso esse contengano minacce o informazioni utili;
- Se stai subendo molestie on-line dovresti dire allo stalker che queste comunicazioni non sono gradite ed insistere affinché vengano interrotte.

- Non rispondere ed astieniti dal contrattaccare. Abbandona la situazione spiacevole, uscendo dalla chat, navigando in altri siti o disconnettendoti.
- Registra tutte le prove non appena disponibili;
- Scarica e conserva tutte le e-mail utili per le eventuali successive indagini di polizia;
- Contatta l'amministratore responsabile dei servizi internet (chat, e-mail) attraverso il quale lo stalker sta inviando messaggi;
- Indirizzo e-mail: crea un indirizzo di posta elettronica neutro dal punto di vista del genere. Indirizzi e-mail provocanti andrebbero evitati in modo tale da non attirare particolari attenzioni. Non usare il nome di battesimo se è evidentemente femminile;
- Profilo: rimuovi qualunque informazione personale in sede di redazione o compilazione di un eventuale profilo;
- Firma: non allegare nessuna firma alle tue mail, questo potrebbe offrire ad altri informazioni su di te che preferiresti non rivelare (nome, indirizzo e numero di telefono);
- Intestazioni: quando l'e-mail viene spedita, l'intestazione può contenere informazioni riguardanti caratteri identificativi come il nome e l'indirizzo e-mail, elimina questa opzione dal programma di posta elettronica;
- Blocca o ignora le e-mail sconosciute.

Molestie telefoniche:

- Se ricevi telefonate sospette mantieni la calma e cerca di non manifestare alcuna emozione, sposta il ricevitore e lascialo alzato per alcuni minuti e poi riattacca. Annota data e ora della chiamata, oltre ad altri dettagli utili;
- Se rispondi ad una telefonata dello stalker, la cosa migliore da fare è riattaccare gentilmente. Buttare giù il ricevitore o gridare può incoraggiare lo stalker;
- Non rispondere mai al telefono se squilla subito dopo avere chiuso una telefonata con lo stalker;
- Tieni un telefono cellulare a portata di mano nel caso in cui la linea venisse intasata o manomessa;
- Usa un telefono con funzione di Caller ID che permette di evidenziare sul display il numero di chi chiama ed utilizza una segreteria telefonica. Registra tutte le chiamate;

- Richiedi un numero di telefono privato, non pubblicato su elenchi e rimuovi il tuo numero dal maggior numero di pubblicazioni possibili;
- Non rivelare informazioni personali, come il tuo indirizzo, al telefono;
- Il numero dello stalker può essere rintracciato dal gestore telefonico.

Per aiutare le vittime è importante ricordare:

Ogni approccio al problema dello stalking deve tener conto delle specifiche circostanze del caso, inclusa la natura di qualsiasi precedente relazione tra vittima e stalker, le motivazioni dello stalker e il suo stato mentale, i metodi usati per molestare la vittima e la giurisdizione nella quale i comportamenti vengono perpetrati;

- Gli amici della vittima, la famiglia, gli avvocati, i consulenti o gli agenti di polizia dovrebbero essere tutti considerati come importanti elementi di una efficace strategia d'aiuto;
- Le organizzazioni di sostegno alle vittime possono fornire assistenza, informazioni e consulenza alle vittime e, laddove occorra un supporto ulteriore, possono indirizzarle a servizi specializzati nel trattamento;
- Le agenzie di sostegno alle vittime possono anche fornire informazioni circa la presenza di gruppi di auto-aiuto e di supporto nelle vicinanze;
- Tutte queste organizzazioni, gruppi e centri di assistenza contribuiscono a dare un importante messaggio alla vittima: non sei sola;
- Per tutte le vittime la terapia più efficace sarebbe la scomparsa dello stalker, ma ciò può richiedere diverso tempo. In ogni caso, per molte vittime i sintomi psicologici causati dallo stalking non si risolvono immediatamente una volta che le molestie si interrompono;
- Le vittime possono manifestare conseguenze di tipo emotivo per parecchi mesi e i sintomi post-traumatici possono essere permanenti. Consulenti specializzati possono assistere le vittime. Poiché di solito non ci sono lesioni fisiche, le vittime possono avere qualche difficoltà ad essere credute e possono arrivare a ritenere di soffrire di disturbi psichici specie ricevono come unica risposta il suggerimento che non dovrebbero essere paranoiche o che dovrebbero controllarsi;
- I consulenti e gli avvocati delle vittime possono aiutarle a essere testimoni efficaci e ad adottare strategie adeguate per proteggere se stesse.

Se stai aiutando una vittima di stalking, dovresti ricordare che:

- Prima di tutto la sicurezza: occorre gestire il rischio, più o meno immediato, per la sicurezza della vittima;
- Devi essere in grado di dare alla vittima indicazioni e strategie comportamentali per contrastare lo stalking ed indicarle dove può trovare un aiuto professionale;
- Devi ascoltare chi si rivolge a te, evitando di colpevolizzarlo o di sottovalutare la situazione;
- Ottimizza il tuo intervento, favorendo la partecipazione, attraverso un lavoro di rete, di diversi specialisti;
- Non consigliare alle vittime né di cercare una riconciliazione con lo stalker né di tentare di scoraggiare lo stalker dal continuare nei suoi comportamenti.

Se sei il familiare di una vittima, un amico, un vicino o chiunque altro coinvolto in una situazione di stalking, dovresti ricordare che:

- Anche tu potresti essere a rischio di stalking, quindi, dovresti prendere alcune precauzioni per garantire la tua sicurezza;
- E' importante non colpevolizzare la vittima per quello che le sta succedendo e non
- abbandonarla proprio a causa dello stalking. Le vittime hanno bisogno del sostegno morale di familiari ed amici;
- Spesso è utile chiedere alla vittima di cosa ha bisogno: può richiedere aiuto pratico, ma può anche aver soltanto bisogno di qualcuno che la ascolti;
- Vivere con una vittima di stalking non è facile. Alcune vittime possono andare incontro a mutamenti caratteriali. La famiglia o gli amici potrebbero non essere in grado di risolvere il problema, ma il loro costante sostegno può rappresentare un aiuto insostituibile per la vittima.
- I datori di lavoro hanno la responsabilità di proteggere i lavoratori dalle molestie e dalle violenze commesse sul posto di lavoro;
- I datori di lavoro possono ridurre il rischio di comportamenti di stalking all'interno del luogo di lavoro, sviluppando un clima di lavoro accogliente, organizzando dei training per la risoluzione dei conflitti e assicurando la disponibilità di adeguati uffici reclamo.

3 Polska

In Poland the phenomenon of Stalking still is largely unknown. There are few experts, few researches, and few intervention programmes for victims and offenders of stalking crimes. Even among judges, public prosecutors and police officers the topic is rarely discussed and there is no distinct law against stalking. Most stalking cases are handled as “abuse” or “harassment”, which leads to settlement of actions in many cases due to lack of evidence.

Right now, the few people in Poland who are concerned about the topic try to gain and spread information through the media, through conferences and through international cooperation like the AGIS-project. A representative of the Polish Ministry of Justice has taken part in the conference in Leverano and has written a report on judicial handling of the stalking-question in Germany, Sweden, UK and Italy. This report contained also an analysis of the Polish proceedings and the recommendation to start the legislative work which will add stalking as a crime to the criminal code. This report is now being analysed by departments of the ministry until a decision can be made.

Meanwhile the situation for people in Poland affected by stalking crimes is devastating: Whenever articles are published or interviews are being broadcasted, there are reactions of stalking victims who don't know who to approach with their problem. There are no adequate helpdesks for these people and their situation is quite unbearable. Also there are no intervention-programmes dealing with the particular dynamic of stalking-cases and no trainings or informative meetings for employees of the social services, police, public prosecution and courts.

Due to this lack of public awareness, adequate helpdesks and stalking intervention programmes, the Polish media as well as people affected by stalking approach the Polish project partner for help and information.

There is one best practice project in the city of Danzig, the “Blue Line”, offering psycho-social support to victims and offenders in cases of domestic violence. As soon as the police has been called to intervene in an incident of domestic violence, the team of the “Blue Line”, who supports the officers' interventions round the clock, is informed.

The team of the “Blue Line” works with victims and offenders separately. Even in the course of the police interventions the “Blue Line” already starts looking for adequate conflict resolutions strategies. The offender principally has to leave the house. In addition, “Blue Line” maintains a shelter for traumatized victims and their children, where they can stay for a few days and receive psycho-social support. Thus, conflicts after emerging from an incident of domestic violence, such as ex-partner stalking, can be prevented. Victims as well as offenders get the chance to make up their mind and get informed about their rights.

The NGO “Blue Line” is predominantly financed by the city of Danzig.

Still, spreading information, lobbying in the Ministry, developing intervention-programmes in other cities, doing research, training police officers – there are

many tasks to be done and only few experts to work on it. The partners of the AGIS-project try to support each other in coping with these tasks, but more actions need to be taken by experts and officials in the particular countries themselves. In the course of the AGIS-project, several articles and interviews have been published in the Polish media²¹, in order to increase awareness and initiate these further actions. Some of these articles can be found below.

3.1 „Niebezpieczne zbliżenie”

Autor: Natalia Osica

Źródło: Niebieska Linia, 5/52/2007

W Niemczech rozpoczęto dwuletni projekt poświęcony tematyce Stalking i przemocy domowej. Cykl międzynarodowych sympozjów został zainicjowany w Bremie dokładnie dwa miesiące po nowelizacji prawa niemieckiego, zgodnie z którym zachowania definiowane jako stalking są uznawane za czyny karalne. Do projektu zaproszono 5 państw partnerskich – Szwecję, Anglię, Włochy, Polskę i Niemcy.

W dniach 18 – 20 czerwca w Bremie (Niemcy) odbyło się spotkanie praktyków i teoretyków specjalizujących się w problematyce stalking i przemocy domowej²². Do udziału w konferencji połączonej z częścią warsztatową zaproszono także przedstawicieli z Wielkiej Brytanii, Włoch, Szwecji oraz Polski. Przez trzy kolejne dni zaprezentowano różnorodne aspekty tej problematyki widziane „oczyma” wszystkich instytucji zaangażowanych w działania interwencyjne wobec przypadków stalking oraz przemocy w rodzinie tj. profesorów psychiatrii, reprezentantów policji, prokuratury oraz instytucji społecznych. Przedstawiono problematykę zaburzeń psychicznych i psychologii sprawcy oraz wyniki badań przeprowadzonych na reprezentatywnej grupie

²¹ See articles published in the Polish media:

Janczewska, M. (2008): Kocha tak, ze az strach. In: Dziennik Polska Europa Swiat, 27.11.2008, S. 13. Short version available at:

http://www.dziennik.pl/wydarzenia/article271836/Stalking_toksyczna_milosc_odrzuconych.html

Bunda, M. (2008): Męka znękaney miłości. In: Polityka, Nr. 37 (2671), 13.09.2008, S.24

²² Przemoc domowa jest jednym z problemów definiowanych jako Stalking. Badania wykazują, że większość Stalkerów to byli partnerzy ofiar. Jednakże pozostała część sprawców to osoby z kręgu znajomych, sąsiedztwa, często miejsca pracy. Zdarza się też, że pokrzywdzony nie zna swojego prześladowcy. Taka sytuacja dotyka najczęściej znanych ludzi, którzy są śledzeni przez swoich fanów.

policjantów, której celem było sprawdzenie znajomości omawianego zjawiska wśród tej grupy zawodowej. Następnie omówiono podjęte dotychczas na terenie Niemiec działania zmierzające ku redukcji i zapobieganiu przemocy wobec kobiet oraz strategię interwencji stosowaną w Bremie w obliczu konfliktów typu stalking.

Założenia

Zorganizowane sympozjum było pierwszym z cyklu spotkań poświęconych tej tematyce, finansowanym z funduszy europejskich w ramach dwuletniego programu AGIS²³. Wymiana doświadczeń, punktów widzenia oraz informacji nt. sposobów funkcjonowania określonych instytucji państwowych w 5 krajach, a także zwiększenie wrażliwości społecznej na przypadki stalking w życiu codziennym poprzez działalność edukacyjną stały się głównymi założeniami projektu. Jego uczestnicy: funkcjonariusze szwedzkiej policji (Västra), pracownicy socjalni oraz policjanci z Anglii (Birmingham), przedstawiciele włoskich organizacji lokalnych (Leverano), członkowie Stowarzyszenia Penitencjarnego Patronat (Zielona Góra) oraz zespół stalking KIT (Bremen) mają za zadanie podjąć działania edukacyjne na terenie swoich krajów oraz zorganizować kolejne sympozja poświęcone tej tematyce.

Projekt potrwa dwa lata i pozwoli na zbadanie rezultatów podjętych działań. W dalszej perspektywie ma on umożliwić harmonizację postępowania wobec stalking w ramach UE oraz stworzenie wzoru działań na podstawie efektów końcowych całego przedsięwzięcia. W rezultacie odbytych spotkań, zadanie to oceniono jako trudne ze względu na istniejące obecnie znaczne różnice w rozwoju profilaktyki i postępowania wobec przemocy w społeczeństwie w każdym z państw partnerskich projektu.

Niedowierzenie

Podczas dyskusji i warsztatów w Bremie przyjęto jednolitą definicję stalking - „złośliwego i powtarzającego się nagabywania, naprzykrzania się, czy prześladowania, zagrażającego czyjemuś bezpieczeństwu” (Meloy, 1998). Przedstawiono także rezultaty badań wskazujące na typowe zachowania sprawcy stalkingu tj. ciągłe wydzwanianie do ofiary, wysłanie smsów i emaili, niechcianych listów i podarunków, podążanie za ofiarą samochodem,

²³ AGIS – ramowy program realizowany w ramach funduszy Unii Europejskiej, którego głównym celem jest stworzenie sieci powiązań między praktykami i teoretykami zajmującymi się problematyką bezpieczeństwa i sprawiedliwości w krajach członkowskich.

wystawanie pod domem, milczące obserwowanie, wypytywanie o ofiarę osoby trzeciej oraz działania o charakterze bardziej bezpośrednim tj. wdzieranie się do mieszkania, niszczenie mienia, przesyłanie szokujących przesyłek czy składanie zamówień na nazwisko ofiary, kończąc na stworzeniu bezpośredniego zagrożenia dla życia ofiary poprzez dążenie do nawiązania z nią kontaktu fizycznego. Zebrano także pierwsze spostrzeżenia dotyczące problemów praktycznych związanych z postępowaniem wobec sprawców i poszkodowanych w wyniku stalkingu.

W dyskusji zwrócono szczególną uwagę na sposób traktowania ofiar przemocy domowej. Pobłażliwość, niedowierzanie czy celowe zniekształcanie zeznań ofiary, która w większości przypadków jest kobietą, uznano za reakcje typowe nie tylko dla funkcjonariuszy policji, ale także najbliższego otoczenia osoby pokrzywdzonej. Z dyskusji wynikało, że do tego typu sytuacji dochodzi najczęściej we Włoszech, co jest rezultatem sztywnej i tradycyjnej struktury oraz kultury społeczeństwa. Jedynie przedstawiciele szwedzkich służb policyjnych zauważyli, że w ich codziennych interwencjach takie podejście jest już od dawna nie praktykowane. Jeszcze 15 lat temu istniał duży margines akceptacji społecznej dla wszelkich działań mężczyzny. Odbywało się to kosztem sposobu postrzegania kobiety – lekko zwariowanej, zwykle wyolbrzymiającej fakty i często mówiącej nieprawdę. W chwili obecnej kobieta w Szwecji traktowana jest jako najbardziej wiarygodne źródło informacji, a jej dziwne zachowania podczas rozmów z policją są odbierane nie jako wariactwo, ale jako skutek przemocy, której prawdopodobnie padła ofiarą. Podsumowując część dyskusji, Niemieccy specjaliści podkreślili ogromną rolę szkoleń przeprowadzanych wśród policjantów, często to oni są bowiem pierwszą instytucją do której zwraca się ofiara przemocy z prośbą o pomoc.

Poznać sprawcę

Niewystarczająca oferta wsparcia adresowana do sprawcy to kolejny problem, który zauważono. Podczas prowadzonej debaty uznano, że równoległe do działań mających na celu ochronę ofiary, powinno się stworzyć rozbudowaną ofertę pomocy również wobec sprawcy. Karanie i odgradzanie go od osoby poszkodowanej to bowiem zbyt mało by zapobiec jego dalszym i szkodliwym zachowaniom wobec kolejnych ofiar.

Podczas konferencji podkreślono też wagę superwizji w sytuacji, gdy dochodzi do interwencji w relacje między ofiarą i sprawcą stalking. Postępowanie policji opiera się na faktach i dowodach, podobnie działanie sądu, który wykorzystuje wyłącznie środki prawne. Podłoże psychologiczne konfliktu, jak i motywy sprawcy są pomijane. Jednym z argumentów za włączeniem do postępowania superwizji prowadzonej przez doświadczonych psychiatrów jest możliwość przewidzenia dalszego działania sprawcy oraz zrozumienie jego motywów. Poznanie procesu zachodzącego w umyśle sprawcy stanowi istotne uzupełnienie całego dochodzenia oraz umożliwia interpretację jego poczynań przez instytucje zaangażowane w działania interwencyjne.

Program interwencyjny Stalking KIT

Wdrażana obecnie w Bremie koncepcja postępowania wobec ofiary, jak i sprawcy została stworzona przez dyplomowanych psychologów we współpracy z miejscową prokuraturą i policją. Celem strategii działania jest szybkie rozdzielanie ofiary i sprawcy oraz przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom niedoskonałej drogi sądowej poprzez wprowadzenie działań równoległych do postępowania prawnego. Przedstawiciele TOA powołując się na przeprowadzone badania i codzienną praktykę twierdzą, że ofiarom stalking brakuje oferty pomocy adekwatnej do ich potrzeb oraz zmartwień. Najczęściej jedynym i znanym im sposobem postępowania jest zwrócenie się do sądu, podczas gdy przeciążone sprawami sądownictwo nie jest w stanie zapewnić im profesjonalnej opieki psycho-społecznej, ani ochronić przed dalszym zagrożeniem. Dlatego też odgraniczenie sprawcy od ofiary, wsparcie osoby poszkodowanej oraz oferta rozmów odciążających dla sprawcy podczas trwania postępowania sądowego zostały uznane za główne cele stworzonego w Bremie programu, który nazwano stalking KIT (Stalking Kryzys-Interwencja-Team). Opieka nad ofiarą oraz koncentracja na jej potrzebach i uczuciach jest formą wsparcia, której brak w procesie sądowym odbija się negatywnie na jej zdrowiu psychicznym.

Kolejną kwestią natury problematycznej jest długość postępowania karnego. Na wydanie wyroku sądowego trzeba zwykle czekać miesiącami. Problemem może być nie tylko zwyczajowa długość procedury karnej, ale także brak dowodów w sprawie, które w przypadku stalking są bardzo trudne do zebrania. Bowiem od jakości i dostępności dowodów uzależniona jest skuteczność każdorazowo wszczętego dochodzenia sądowego. Dlatego też osoby, które padają ofiarą stalkerów powinny prowadzić bardzo dokładne zapiski o tym kiedy, co i gdzie się wydarzyło. Ważna może być także szybkość reakcji i zgłoszenia danej sprawy na policję. Należy przy tym pamiętać, że stalker nadal stwarza zagrożenie dla swojej ofiary, nawet gdy zgłosi ona sprawę odpowiednim instytucjom. De facto, im dłuższa relacja między osobą poszkodowaną i jej prześladowcą, tym poważniejsze zaburzenia zdrowia poszkodowanego. Według przeprowadzonych w Niemczech badań osoby, które padły ofiarą stalkingu cierpią na bóle i problemy żołądkowe, bóle głowy, podwyższone ciśnienie krwi, przyspieszone bicie serca, napięcie, zaburzenia apetytu oraz częste uczucie mdłości czy ogólną słabość. Towarzyszące im odczucia to nie tylko stres, strach i nerwowość, ale także poczucie niepokoju wewnętrznego, nieraz wściekłość, rozdrażnienie i agresja. Nastroje depresyjne, samobójcze czy ataki paniki to kolejne, wyróżnione w badaniu następstwa stalking.

Wobec tych wszystkich faktów twórcy stalking KIT za podstawę działań uznali ofertę rozmów odciążających skierowanych do obu stron konfliktu. Praktykowaną przez nich zasadą są spotkania na osobności w dogodnym dla obu stron miejscu, na które można przyprowadzić członka rodziny, przyjaciela czy inną zaufaną osobę. Ofiara czy sprawca mogą nawiązać kontakt z zespołem stalking KIT bezpośrednio, ale sprawę może też zgłosić osoba trzecia tj. sąsiad

czy policjant. Najczęściej nie dochodzi do konfrontacji skonfliktowanych stron, chyba że ofiara wyrazi taką potrzebę – zwyczajowo postępowanie nie przewiduje spotkań poszkodowanego i sprawcy. Przyjęta normą jest też sposób pracy podczas spotkania - w zespole złożonym z przedstawicieli obu płci: rozmowy z kobietami prowadzone są przez panią psycholog, a z mężczyznami przez psychologa. Każdorazowo obaj członkowie zespołu są obecni przy rozmowie i mogą zgłaszać ewentualne uwagi.

Priorytetem jest ochrona ofiary i zabezpieczenie jej przed dalszym zagrożeniem, na pierwszym spotkaniu ze stalkerem dochodzi do podpisania kontraktu, w którym zobowiązuje się on, że przez określony czas, że nie będzie się w żaden sposób zbliżał do ofiary, ani podejmował prób kontaktu. Kontrakt regulowany jest niemieckim prawem o ochronie przed przemocą - w razie nie wywiązania się z umowy przez postawionego w stan oskarżenia, podjęte są wobec niego odpowiednie środki karne tj. kara finansowa.

Dalsza interwencja opiera się na kolejnych rozmowach, podczas których wszelkie wypracowane rezultaty mogą być wstępem dla dalszych ustaleń dotyczących przyszłych relacji między ofiarą i jej prześladowcą, nawet taka reakcja jak milczenie może mieć swoje znaczenie. Dlatego też pierwsze ustalenia zostają natychmiast ujęte w formie umowy, a wyjaśnienia spisane, a następnie podpisane przez strony. Podjęte uzgodnienia czy zawarta umowa są przekazywane dalej do odpowiednich organów tj. prowadzących dochodzenie funkcjonariuszy policji czy prokuratury i sądu.

Jeśli w trakcie postępowania zachodzi taka potrzeba, staking KIT oferuje dostęp do ambulatoryjnego lub stacjonarnego doradztwa lub psychoterapii prowadzonej przez zewnętrzną instytucję. Konflikt uznany jest za zakończony dopiero w momencie, gdy podjęte i podpisane ustalenia zostaną zaakceptowane i uznane przez odpowiednie organy prowadzące równoległe postępowanie w danej sprawie. Rok po uzyskaniu informacji o zaakceptowaniu efektów przeprowadzonej interwencji tj. spisanego porozumienia, akta sprawy zostają zniszczone zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych.

Program interwencyjny Stalking-KIT stanowi szczególną formę interwencji kryzysowej, która ma być uzupełnieniem i podporą dla wszystkich instytucji zajmujących się w codziennej pracy problematyką Stalking. Należą do nich komisariaty policji, które posiadają własnych specjalistów od Stalking, telefony alarmowe dla ofiar Stalking uruchomione przy komisariacie policji w Bremie, grup samopomocy dla ofiar Stalking oraz poradni społecznych czy psychoterapeutycznych. Wymienione formy pomocy tworzą szeroką ofertę możliwych do podjęcia środków postępowania adresowaną do ofiar Stalking i przemocy domowej w Niemczech.

Co na przyszłość?

Rozpoczęty w tym roku projekt europejski pozwala liczyć na zaszczepienie niemieckich wzorów także w innych krajach członkowskich. Proces ten może być jednak niezwykle trudny. Wymaga bowiem aktywnej współpracy wielu

instytucji państwowych, jak i organizacji socjalnych. Aby to osiągnąć trzeba najpierw uwrażliwić społeczeństwo na problematykę Stalking, gdyż utworzenie oferty działań interwencyjnych nie jest wystarczające. Trzeba stworzyć takie uwarunkowania, w których osoby pokrzywdzone będą chciały szukać pomocy oraz będą miały zagwarantowaną ochronę przed dalszym zagrożeniem ze strony sprawcy. Aby tak się stało należy podjąć działania edukacyjne w społeczeństwie, a zwłaszcza wśród funkcjonariuszy policji, od których w tym momencie zależy bardzo wiele. Wskazane jest także aktywne działanie pracowników socjalnych, którzy mają wgląd w sytuacje wielu rodzin i mogą na nią najszybciej reagować.

3.2 „(Nie)naturalna sytuacja – O stalkingu szerzej”

Autor: Natalia Osica

Źródło: Niebieska Linia, 3/56/2008

Zagraniczni eksperci ds. stalkingu, podobnie jak ich polscy koledzy, mają nie lada problem z uświadomieniem społeczeństwa w kwestii zachowań definiowanych jako stalking oraz niebezpieczeństwa, jakie stwarza. Trudność stanowią także przepisy prawne, a dokładnie brak kodyfikacji ujmujących specyfikę stalkingu i oferujących odpowiednie narzędzia prawne, które umożliwiłyby podjęcie skutecznych działań interwencyjnych przez wyznaczone do tego służby publiczne, tj. policję, opiekę społeczną, prokuraturę. Zmian prawnych pod kątem stalkingu doczekały się jak na razie m.in. Niemcy i Szwecja.

Stalking jest w Polsce terminem nowym, podobnie jak „mobbing” czy „bullying”. Stosowanie obcojęzycznego zwrotu na określenie problemów społecznych powoduje, że wielu ludziom trudno zrozumieć, czego tak naprawdę dotyczą. Trudno stwierdzić, czy jest się „ofiara stalkingu” lub „stalkerem”, nie wiedząc, o co chodzi. Jednakże niewątpliwą zaletą tego terminu jest jego szeroki zakres, który w jednym słowie pozwala ująć szereg zachowań definiowanych jako „przemoc emocjonalna”, wśród których znajdują się: uporczywe nękanie telefonami, kręcenie się w okolicy miejsca zamieszkania ofiary, nawiązywanie kontaktu za pośrednictwem osób trzecich, wypytywanie o ofiarę w jej otoczeniu, wystawianie pod drzwiami, listy, maile, SMS-y, przesyłanie lub wręczanie podarunków, milczące przyglądanie się ofierze, pozostawianie wiadomości pod drzwiami lub na poczcie głosowej, podążanie za ofiarą samochodem,

uszkodzenie jej własności, wdzieranie się do miejsca zamieszkania, szokujące przesyłki czy składanie zamówień w imieniu ofiary²⁴.

Wyjść poza ramy

Przemoc emocjonalna to także sformułowanie dość nowe i abstrakcyjne. O ile jednak polscy eksperci ds. pomocy rodzinie poświęcają coraz więcej czasu na rzecz przeciwdziałania temu zjawisku w naszym kraju, to wciąż jednak brak odpowiednich instytucji czy osób, które potraktowałyby tę problematykę szerzej, wychodząc poza więzi rodzinne łączące sprawcę i osobę poszkodowaną. Intencją J. Reid Meloya, który w 1998 roku jako pierwszy zdefiniował stalking (w książce „The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives”), było wyczerlenie społeczeństwa na problem dotąd rzadko lub w ogóle nie poruszany, czyli przypadki przemocy emocjonalnej występującej nie tylko między małżonkami, ale także między znajomymi z pracy lub z sąsiedztwa, parą młodych ludzi umawiających się na randki, a nawet zupełnie obcymi sobie osobami, przypadki nie tylko między mężczyzną a kobietą, choć te należą do najczęściej występujących, ale także między przedstawicielami tej samej płci. Zagraniczni eksperci ds. stalkingu, podobnie jak ich polscy koledzy, mają nie lada problem z uświadomieniem społeczeństwa w kwestii zachowań definiowanych jako stalking oraz niebezpieczeństwa, jakie stwarza. Trudność stanowią także przepisy prawne, a dokładnie brak kodyfikacji ujmujących specyfikę stalkingu i oferujących odpowiednie narzędzia prawne, które umożliwiłyby podjęcie skutecznych działań interwencyjnych przez wyznaczone do tego służby publiczne, tj. policję, opiekę społeczną, prokuraturę. Zmian prawnych pod kątem stalkingu doczekały się jak na razie m.in. Niemcy i Szwecja. Dla zilustrowania istoty tego problemu, a przez to uczynienia z niego zjawiska bardziej zrozumiałego dla przeciętnego odbiorcy, w prowadzonych za granicą programach społecznych sięga się po różne porównania. Na przykład niemieccy eksperci wykorzystują ilustrację przedstawiającą dom, drzewo i stojącego za nim zamalowanego na czarno mężczyznę, który wpatruje się w okna budynku. Szwedzi powołują się natomiast na znaną piosenkę grupy The Police, której wokalista Sting śpiewał: „Every breath you take, every move you make, I’ll be watching you” („Każdy oddech, jaki weźmiesz, każdy ruch jaki wykonasz, będę widział i obserwował cię”). Przyjęto się, że każdy kraj podejmujący działania, których celem jest zwalczanie stalkingu, obok angielskiego wyrażenia, tworzy także rodzimą terminologię. I tak w języku

²⁴ Według wyników badań przeprowadzonych w Niemczech przez TOA Bremen.

polskim jest to najczęściej „nękanie” bądź „prześladowanie”, pojęcia tak samo mało „namacalne” jak „przemoc emocjonalna”. Tymczasem specyfika problemu jest na tyle skomplikowana, a jego istnienie niebezpieczne dla życia ofiary, że niewiedza tylko potęguje istniejące niebezpieczeństwo.

Weźmy na przykład sytuację, w której mężczyzna postanawia „zdobyć” spotkaną na imprezie nieznajomą lub porzucony chłopak stara się odzyskać utraconą miłość. Obydwoje ślą kwiaty, piszą SMS-y, maile, dzwonią, stoją pod domem i obserwują, czekają – są w ciągłym pogotowiu. Ich obsesja przeradza się w zaciętość, zwłaszcza gdy upragniona odsyła ich „z kwitkiem”. W takim przypadku nie każdy mężczyzna zachowuje się po dżentelmeńsku i rezygnuje z „podchodów”. Niektórzy są ogarnięci obsesją, zaczynają dręczyć kobietę i znęcać się nad nią psychicznie. Czynią to z chęci udowodnienia swego oddania, nie wiedząc, że im bardziej drażnią, tym gorsze rezultaty osiągają i tym większe szkody wyrządzają na zdrowiu swojej „ofiary”. Kobieta w takiej sytuacji jest bardzo często pozostawiona sama sobie, bywa, że nie ma nawet wsparcia znajomych, którzy obwiniają ją za rozstanie czy okazywanie obojętności wobec „zabiegającego” o nią mężczyznę. Także dla zewnętrznych obserwatorów przebieg wydarzeń wygląda całkiem naturalnie – zakochany zaciekle walczy o ukochaną, ale ona jest nieugięta. Nieustannie nękana i nachodzona kobieta zamienia się w kłębek nerwów, cierpi na bóle żołądka, bezsenne noce, depresyjne nastroje. Ale to tylko początek. Rozpiętość w czasie, powtarzalność, celowość – to główne cechy charakteryzujące działania stalkera.

Zrozumienie stalkingu wymaga wyobraźni. Jedną z osób obecnych na konferencji dotyczącej przemocy emocjonalnej i stalkingu, która odbyła się niedawno w Bytowie z inicjatywy Ministerstwa Sprawiedliwości, wysunęła tezę, że w Polsce takie przypadki się nie zdarzają, że stalking to zjawisko charakteryzujące kraje bardziej cywilizowane. Naturalnie przychodzi nam powiązanie przemocy z małżeństwem i relacjami między mężczyzną i kobietą. Tymczasem, jak pokazują badania przeprowadzone w Niemczech, 60% stalkerów to byli partnerzy ofiary, 20% dalsi znajomi, 11% miało przelotny kontakt intymny z ofiarą, a 9% to nieznajomi²⁵.

To jest życie

Materiału badawczego dostarczają wpisy na forach internetowych: „Hej, mam ogromny problem, mam chłopaka, ale on mnie zdradził. Przyznał się do tego.

²⁵ <http://www.mediacja.com/index.php/w-polskim-prawie.html> 01-06-2008

Zerwałam z nim, a on nęka mnie telefonami i SMS-ami. Co mam zrobić?” (Esia1234, wpis z 28 marca 2008)26;

„Witam! Od dwóch dni nęka mnie głuchymi telefonami na komórkę z numerów: 22-470-00-00, 22-470-00-04, 22-470-00-11. Telefon dzwoni o różnych porach dnia i nocy, po 5-6 razy z rzędu. Odbieram prawie za każdym razem i słycać jakiś szum, kroki, czyjeś chrząkanie. Po rozłączeniu się przeze mnie, połączenie trwa jeszcze przez około 10 sekund. Próbowałam zadzwonić na te numery, ale słycać dźwięk podobny do zajętości, lecz trochę szybszy. Co to są za numery? Podobno to nie z tepsy. Co z tym zrobić?” (kpecak, wpis z 12 kwietnia 2006)27;

„Przyczepił się do mnie pewien chłopak. Nie daje mi spokoju. Nęka mnie. Nie wiem, co robić. Ja go nie lubię, wręcz nienawidzę. A teraz jeszcze głupek sieje ploty w szkole na mój temat i wypytuje moich znajomych o mnie, a na gg ustawia opisy (wiadomo, że o mnie). Ja już nie wiem, co robić. Już mu pisałam, żeby się odczepił, ale to nie skutkuje. On mnie wykończy...” (dusia07, wpis z 10 maja 2008)28.

Na forum gazeta.pl użytkownik o nicku am55 pisze: „Od 4 miesięcy ktoś nęka mnie głuchymi telefonami, wyświetla mi się zastrzeżony. Mam taką pracę, że powinienem odbierać w zasadzie wszystkie połączenia. Zmiana numeru też nie wchodzi w grę. Ten ktoś dzwoni o różnych porach dnia i nocy, nie mam już cierpliwości, jak mogę sprawdzić kto to?” (wpis z 24 marca 2008)29. „A ja mam taki problem z byłą żoną mojego partnera... Zanim pojawiłam się w jego życiu ich związek już się rozpadł. Od ponad roku są po rozwodzie, a ona tego nie przyjmuje do wiadomości. Nęka mnie telefonami i anonimowymi listami, w których obrzuca mnie obelgami. Ponieważ listy są anonimowe, mogę tylko domyślać się, że to od niej. Telefonów od niej już nie odbieram, bo i po co? Nie mam potrzeby i nie mam, o czym z nią rozmawiać. Czasami tylko odsłuchuję nagrania z poczty – oskarża mnie o to, że rozbijam rodzinę i odbieram dziecku ojca, wyrządzam krzywdę itd. (mają dorosłą, ale jeszcze uczącą się córkę). Trochę to uciążliwe i irytujące, ale co robić w tej sytuacji?” (golf, 30 stycznia 2007)30.

26 <http://www.fotka.pl/forum/read.php?f=4&t=9079579> 01-06-2008

27 http://for-u.gieldagsm.pl/16_33946_0.html 01-06-2008

28 <http://www.mportalik.net/printview.php?t=4278&start=15&sid=1b052c1261fdcea8c29cfd3686e17b54> 01-06-2008

29 <http://forum.gazeta.pl/forum/72,2.html?f=29&w=77371716> 01-06-2008

30 <http://e-prawnik.pl/forum.php/dj0yMzQmY2lkPTAmdGlkPTU2NzgmcGlkPTExNDMwJmZ1bGw9MSZzcD0w> 01-06-2008

Użytkownik o nicku Alin radzi się na forum prawników: „Mam do wyjaśnienia pewną kwestię. Czy można wkroczyć na drogę prawną i w jaki sposób to zrobić w momencie ciągłego nachodzenia. Chodzi o byłego chłopaka mojej koleżanki, który nie pogodził się z rozstaniem i sprawia jej wiele problemów: nachodzenie w pracy i w domu, ciągłe telefony i SMS-y, groźby, że jeśli do niego nie wróci, to coś sobie zrobi. Trwa to już od miesiąca, żadne rozmowy i prośby nie pomagają, co w tej sytuacji można zrobić? Czy można iść na policję?” (wpis z 27 listopada 2007)³¹.

„Eh!, znajduję się w podobnej sytuacji, różnica polega na tym, że wiem, kto puszcza sygnały na domowy, na komórkę. Osoba ta w minioną Wigilię podrzuciła mi pod drzwi list, a w liście tekst jeszcze za to zapłacisz. Człowiekowi się poprzestawiało, a ja nie mam sobie nic do zarzucenia. Co robić? Słyszałem, że w naszym kraju policja jest w takich sprawach bezsilna. Posiadam pozwolenie na broń myśliwską, nie mogę rozwiązać problemu na własną rękę, jakiegokolwiek pomówienie doprowadzi do zarekwirowania broni do rozwiązania sprawy. Czuję się bezsilny” (upitek, 27 marca 2008)³².

„Chcę wytoczyć sprawę sąsiadce mieszkającej piętro niżej o nękanie telefonami, groźby i obrazę. Jakie kroki mam poczynić, aby efektywnie sprawę zakończyć? Nadmieniam, że w nowym miejscu mieszkamy dopiero od pół roku, a w poprzednim nie mieliśmy żadnych problemów. Ponadto ta kobieta nęka już od 3 lat rodzinę mieszkającą obok mnie (policja, straż miejska, kurator sądowy, telefony do pracy do zwierzchników, telefony do szkoły, gdzie podaje się za psychologa i donosi o maltretowaniu dzieci przez rodziców, przesyłanie anonimowych listów z pogrózkami). Rodzina ta jest w porządku – zgłosili zawiadomienie do prokuratury o popełnieniu przestępstwa z art. 216 par.1 i art. 190, ale nie mają pieniędzy, żeby sądzić się cywilnie. Do mnie sąsiadka wydzwania w czasie, gdy opiekunka pilnuje dzieci, czasami też do pracy” (Ilona, wpis z 5 lutego 2004)³³.

Materiału dostarcza także artykuł opublikowany w „Dzienniku Wschodnim”, w którym opisano historię pani Barbary z Łęcznej. Anonimowy autor poinformował w internecie o jej fikcyjnym, jak się okazało, związku z funkcjonariuszem policji, napisał, że zamieści filmik z ich miłosnymi igraszkami. Podał nazwy instytucji, w których pracują. W małej miejscowości od razu zawrzało od plotek. Na fali wydarzeń pani Barbara opowiedziała

³¹ <http://www.forum.prawnikiow.pl/viewtopic.php?t=297> 01-06-2008

³² <http://forum.gazeta.pl/forum/72,2.html?f=29&w=77371716&a=77509378> 01-06-2008

³³ <http://www.grupy.egospodarka.pl/nekacie-telefonami-grozby,t,121984,8.html> 01-06-2008

dziennikarzowi gazety o 44-letnim Ireneuszu R., z którym spotykała się w wieku 15 lat, a który od rozstania nie daje jej spokoju, niszczy jej życie ciągłymi telefonami, śledzeniem i podglądaniem w domu, odstrasza jej nowych partnerów. W wyniku dochodzenia zatrzymano podejrzanego i skierowano go na przesłuchania. Pani Barbara nie wie, co będzie się dalej działo³⁴.

Co na to prawo?

Nękanie telefonami, SMS-ami, wypytywanie w najbliższym otoczeniu, rozsiewanie nieprawdziwych informacji, obserwowanie, grożenie, obrażanie – ogólnie mówiąc utrudnianie życia przez byłego chłopaka, sąsiadkę, byłą żonę, obecnego partnera, kolegę ze szkoły, nieznajomego bądź nieznajomą. Użytkownicy internetowych forów dyskusyjnych szukają pomocy, bo nie wiedzą, o co chodzi, nie słyszeli nigdy o stalkingu, nie wiedzą też, że zachowania, których ofiarą padli, są karalne u naszych zachodnich sąsiadów. Przykładów podobnych sytuacji w samym internecie można znaleźć jeszcze więcej. Oczywiście nie zawsze jest on wiarygodnym źródłem danych i można mu w tym aspekcie wiele zarzucić, trudno jednak posądzić autorów wszystkich wpisów o wymyślanie podobnych do siebie historii. Wśród najczęstszych reakcji forowiczów na przytoczone przypadki są rady w stylu: to wariat/wariatka, pogadaj z nim, poproś o pomoc dzielnicowego lub... brak odpowiedzi.

Przeprowadzenie kampanii informacyjnej na temat stalkingu byłoby z pewnością jedną z możliwych metod walki z tym problemem. To jednak nie wystarczy – póki w Polsce nie ma ani specjalistów, ani służb, ani przepisów prawnych, które mogłyby pomóc osobom poszkodowanym, trudno będzie zagwarantować im poczucie bezpieczeństwa. Na gruncie obowiązującego w Polsce kodeksu karnego (Dz.U. z 1997 Nr 88, poz. 553) można posłużyć się artykułem 207, którego celem jest ochrona ofiary przed poszczególnymi zachowaniami stalkera. Jednakże przepis ten zawiera istotne ograniczenie dotyczące osoby poszkodowanej, gdyż określa ją wyłącznie jako osobę najbliższą lub też pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności: „Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

³⁴ Puzio P., *Miłość i zazdrość w sieci*, „Dziennik Wschodni”, 29.03.2008.

Co istotne, kodeks karny przez osobę najbliższą rozumie małżonka, wstępного, zstępного, rodzeństwo, powinowatego w tej samej linii lub stopniu, osobę pozostającą w stosunku przysposobienia oraz jej małżonka, a także osobę pozostającą we wspólnym pożyciu (art. 115 § 11 kk). W związku z tym w sytuacji, gdy w rzeczywistości brak jest jakiegokolwiek związku pomiędzy prześladowcą a ofiarą, przepis ten nie ma zastosowania. Gdy osoba prześladowana zgłosi popełnienie takiego przestępstwa, nastąpi bądź odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego, bądź też zostanie ono umorzone wobec braku znamion czynu zabronionego (art. 17 § 1 pkt 2 kpk)³⁵. Nawet tymczasowe zatrzymanie nie pomoże, bo sprawca prędzej czy później wróci. Stąd potrzeba prowadzenia działań dwutorowych. Z jednej strony edukowanie społeczeństwa o stalkingu, informowanie o jego przejawach i konsekwencjach oraz sposobie, w jaki należy postępować, aby móc się skutecznie chronić. Z drugiej wypracowanie zmian w prawie chroniących ofiarę od sprawcy oraz rozwiązań eliminujących źródło problemów. Wzorcem postępowania dla krajów europejskich, które nie mają jeszcze specjalnych kodyfikacji, są Niemcy oraz działania tamtejszej Täter-Opfern-Ausgleich. Niemiecką odpowiedzią na opisane problemy jest nie tylko doradzanie osobom poszkodowanym, jak postępować wobec stalkingu – zaprzestanie wszelkich kontaktów, niereagowanie w przypadku konfrontacji, prowadzenie bardzo dokładnych zapisków o tym, kiedy, co i gdzie się wydarzyło, szybka reakcja i zgłoszenie danej sprawy na policję, zwrócenie się o pomoc do psychologa, ale także gotowa i wypracowana oferta działań prowadzonych we współpracy z prokuraturą i policją, dzięki którym ochrona życia ofiary przestaje być fikcją. Nie można zawężać obszaru występowania przypadków przemocy emocjonalnej do kręgu rodziny i nie można też stawiać znaku równości między stalkingiem a przemocą domową. Za to warto się pośpieszyć – w Niemczech zintensyfikowano działania przeciw stalkingowi dopiero pod wpływem fali samobójstw dokonanych przez skrajnie wykończone psychicznie ofiary tego procederu.

³⁵ <http://www.mediacja.com/index.php/w-polskim-prawie.html> 01-06-2008

3.3 „Stalking – sposoby przeciwdziałania. Nowy projekt z Północnych Niemiec”

Autor: Frank Winter

Co to jest stalking

Termin stalking pochodzi z języka angielskiego i oznacza „podchody” lub „skradanie się”. Pod koniec lat 80-tych na skutek nowego zjawiska, jakim było wówczas obsesyjne podążanie fanów za gwiazdami filmowymi Hollywood, stalking uzyskał drugie, negatywne znaczenie. Obecnie definiuje się go jako "złośliwe i powtarzające się nagabywanie, naprzykrzanie się, czy prześladowanie, zagrażające bezpieczeństwu drugiego człowieka" (Meloy 1998). W praktyce najczęściej chodzi o przypadki wykroczeń, w których sprawca szykanuje i nęka ofiarę lub dąży do tego, aby przez określone i powtarzające się działania nawiązać z nią bliską relację. W szerszym sensie stalking bywa określany jako „psychoterror”.

Przeprowadzone badania wykazują, że większość ofiar stalkingu to przeciętni obywatele. Najczęściej występującym, a zarazem najbardziej niebezpiecznym rodzajem tego zjawiska, którego doświadczają jest „ex-partner stalking”, czyli uporczywe nękanie przez byłych partnerów. Powtarzalność, natężenie i rozpiętość w czasie to podstawowe cechy charakteryzujące działania podejmowane przez sprawcę. Stalking wpływa destrukcyjnie na ofiarę i rytm jej życia. Dzieje się tak nawet, gdy poszczególne zachowania wyglądają dla zewnętrznego obserwatora jak dowody miłości lub przyjaźni (np. listy miłosne za wycieraczkami samochodu i bukiety kwiatów pod drzwiami).

Problematyka stalkingu jest już dobrze znana w USA i Wielkiej Brytanii, gdzie od początku lat 90-tych przeprowadzono wiele badań i przystosowano przepisy prawa, tak aby móc przeciwdziałać tym formom przemocy emocjonalnej, które są określane jako stalking. W Niemczech ten problem dostrzeżono zaledwie przed kilkoma laty. W Polsce dopiero teraz.

Stalking – następstwa

90% ofiar stalkingu żyje w poczuciu zagrożenia i ciągłym strachu. Osoby poszkodowane mają problemy ze snem lub koszmary nocne, bóle żołądka i głowy. Co czwarta ofiara miewa myśli samobójcze. Stalking szkodzi zdrowiu psychicznemu i fizycznemu ofiary – zmienia i stopniowo niszczy jej życie. Osoby poszkodowane często zmieniają miejsce zamieszkania i pracy. Warty zauważenia jest także fakt, że mimo tego tylko jedna czwarta ofiar składa doniesienie na policji.

Typologia sprawcy

Podłoże działań stalkera jest bardzo zróżnicowane podobnie, jak jego sposób zachowania. Typologie stalkerów oparte są na studiach przypadków. Autorem jednej z nich jest Australijczyk, Mullen, który przeprowadził badania w

warunkach klinicznych na próbie losowej. Także badania dwóch niemieckich naukowców – Dressinga i Gassa – są przydatne dla uzyskania oceny istniejącego ryzyka.

Zasadniczo definicje stalkera można podsumować w następujący sposób. Najmniej niebezpieczni są ci sprawcy, którzy żywią pozytywne uczucia wobec ofiary. Dążenie do zemsty, czy świadome zagrożenie bezpieczeństwu drugiej osoby to oznaki wskazujące na wzrastające ryzyko niebezpieczeństwa. Gdy dodamy do tego regularną konsumpcję alkoholu, brak zapewnionych i stabilnych warunków życia na pewnym poziomie, wykorzystywanie przemocy w kontaktach z ludźmi, czy dostęp do broni – potencjalne niebezpieczeństwo jest coraz bardziej prawdopodobne.

Nowe rozwiązania prawne w Niemczech

Przez długi czas w niemieckim prawie karnym nie istniało żadne prawo, które oferowałoby wsparcie ofiarom tej formy przemocy emocjonalnej jaką jest stalking. Złożenie doniesienia na policję było możliwe tylko wtedy, gdy dysponowano konkretnymi dowodami naruszenia prawa tj. wymuszenia, uszkodzenia mienia, czy obrażenia ciała. Taki stan rzeczy powodował, że wiele zachowań stalkera było niemożliwych do udowodnienia. Od 30 marca 2007 roku znowelizowano niemiecki kodeks karny – uzupełniony o paragraf §238 ujmuje stalking w kategorii przestępstwa. Po raz pierwszy w Niemczech, stalking doczekał się odrębnej regulacji z zakresu prawa karnego, która ujmuje go jako zespół czynów podlegających karze. Przewiduje ciężkie kary dla sprawców, zwłaszcza za doprowadzenie ofiary do samobójstwa.

Rola policji

Policja odgrywa znaczącą rolę w walce ze stalkingiem – jej funkcjonariusze wzywani są w nagłych przypadkach. Jest ona także pierwszą instytucją, u której ofiara szuka pomocy. Jej rolą jest zatem zdiagnozowanie sytuacji, przyjrzenie się sprawcy i osobie poszkodowanej. W sytuacjach wskazujących na ryzyko istnienia przemocy emocjonalnej, policja ma możliwość skontaktowania się z psychologami z zespołu interwencyjnego Stalking-KIT³⁶. Natychmiastowa interwencja psychologiczno-terapeutyczna jest często pierwszym i najbardziej potrzebnym rozwiązaniem. Doświadczenia policji niemieckiej z Bremy

³⁶ Stalking-KIT w bezpośrednim tłumaczeniu to zespół interwencyjny w sytuacji kryzysowej rozumianej, jako wystąpienie jednej z form przemocy emocjonalnej tj. nękania i prześladowania ofiary

pokazują także, że sprawca potrafi działać w sposób nieprzewidywalny i zachowuje dużą zdolność dostosowywania się do każdej sytuacji. Zapewnienie ofierze skutecznej ochrony jest możliwe dopiero, gdy wymiar sprawiedliwości, policja, służby socjalne i inne instytucje społeczne, a więc wszystkie instytucje z którymi współpracuje zespół interwencyjny, są świadome specyfiki problemu i „zwierają szyki”, by mu wspólnie przeciwdziałać.

Opisane doświadczenia i odkrycia doprowadziły w 2006 roku do stworzenia zespołu interwencyjnego Stalking KIT.

Koncepcja STALKING-KIT

Przyczynkiem do powstania Stalking-KIT były dwa morderstwa dokonane w Bremie w latach 1999 i 2005. Zbrodni dokonano w na tle przemocy emocjonalnej, a jej sprawcą był ex-partner ofiary. Informacje o tych wydarzeniach wstrząsnęły opinią publiczną i dowiodły potrzebę wypracowania odpowiednich rozwiązań, które mogłyby nie tylko ochronić ofiarę przed potencjalnym niebezpieczeństwem, ale także skutecznie odseparować od niej sprawcę. Pracownicy TOA Bremen e.V.³⁷, doświadczeni w ponad dziesięcioletniej pracy z przypadkami stalkingu w Niemczech, byli współtwórcami koncepcji przeciwdziałania tej formie przemocy emocjonalnej. Opracowano projekt Stalking-KIT oparty na współdziałaniu policji, prokuratury i zespołu psychologów, którego celem jest natychmiastowa interwencja w sytuacji kryzysu – udzielenie wsparcia ofierze i rozdzielnie stron konfliktu. Założeniem prowadzonych działań jest postępowanie równoległe do drogi sądowej, które dostarcza zainteresowanym osobom profesjonalną opiekę psychologiczną, której nie gwarantuje żadna instytucja wymiaru sprawiedliwości w ramach prowadzonego postępowania.

Praktyka i wykorzystanie

Strategia działań zespołu interwencyjnego Stalking-KIT opiera się na trzech obszarach działań – pracy z ofiarą, sprawcą oraz współdziałaniu z zewnętrznymi instytucjami tj. policją, prokuraturą, lekarzem psychiatrą itp.

W pracy z ofiarą stalkingu obowiązują następujące zasady:

³⁷ Täter-Opfer-Ausgleich Bremen e. V. jest organizacją zajmującą się rozwiązywaniem różnorodnych konfliktów społecznych w Niemczech. Do jej głównych działań należy mediacja w sprawach karnych. Ośrodek jest finansowany z budżetu państwa. Jego zespół składa się przede wszystkim z wykwalifikowanych psychologów i socjologów. Täter-Opfer-Ausgleich Bremen e. V. zainicjowała projekt Stalking-KIT, który jest realizowany w ścisłej współpracy z prokuraturą oraz policją Wolnego Hanzeatyckiego Miasta Bremea.

- Przewycięzanie nagłych kryzysów – działania interwencyjne prowadzone są dotąd, aż inne instytucje zapewnią bezpieczeństwo osobie poszkodowanej.
- Praca z ofiarą skierowana na odzyskanie poczucia "bezpieczeństwa wewnętrznego". Jej celem jest umożliwienie danej osobie dalszego funkcjonowania i podjęcia pożądanych przez nią kroków tj. złożenia donosu na policji, a także koncentracja na odzyskaniu poczucia wewnętrznego bezpieczeństwa.
- Konfrontacja z rzeczywistością i wzmocnienie poczucia własnej wartości. Tu celem jest odzyskanie zdolności samodzielnego działania przez osobę poszkodowaną oraz poczynienie kroków umożliwiających przewycięzanie trudności uczestniczenia w kolejnych wydarzeniach (tj. sprawa sądowa, przypadkowe spotkanie ze sprawcą).

W pracy ze sprawcą obowiązują zasady:

- Natychmiastowe odseparowanie sprawcy od ofiary. Interwencja i konfrontacja wniesionych zarzutów z rzeczywistością. Zobowiązanie stalkera do zaprzestania dalszych działań wobec ofiary. W razie potrzeby – doprowadzenie do uruchomienia sankcji prawnych lub innych środków kontroli państwowej.
- Konfrontacja z rzeczywistością – obarczenie sprawcy odpowiedzialnością za popełnione czyny. Wyjaśnienie mu norm funkcjonujących w społeczeństwie, zestawienie ich z popełnionymi czynami. Celem tej konfrontacji jest uświadomienie stalkerowi negatywnych konsekwencji jego działań i skłonienie go do rozmów.
- Przeprowadzenie rozmów odciążających psychikę sprawcy – mówienie o konflikcie i przeszłości przynosi mu ulgę i umożliwia rozładowanie pokładów wewnętrznej energii, które prowadziły do szkodliwego działania.
- Wywołanie zmiany – możliwe dzięki oferowanemu podczas rozmów wsparciu, sprowokowaniu sprawcy do autorefleksji i wypracowania alternatywnych strategii postępowania wobec możliwych, wewnętrznych stanów emocjonalnych wywołujących potrzebę określonego działania.

Współdziałanie z zewnętrznymi instytucjami powinno opierać się na możliwe jak najszybszych działaniach, podejmowanych najlepiej już na etapie wstępnych podejrzeń i jeszcze przed wszczęciem postępowania sądowego.

Ramy działania

Z zasady spotkania ze stronami konfliktu odbywają się na osobności (nie aranżuje się spotkań z udziałem obu skonfliktowanych osób jednocześnie) i są moderowane przez zespół złożony z mężczyzny i kobiety – każdy z dwójki psychologów prowadzi rozmowy z osobą o tej samej płci, co on. Za każdym razem obaj członkowie zespołu są obecni przy rozmowie. Rezultaty wypracowane podczas spotkań z ofiarą i sprawcą mogą być wstępem dalszych ustaleń dotyczących ich przyszłych relacji. Dlatego też pierwsze ustalenia zostają natychmiast spisane i ujęte w formie umowy, a następnie podpisane przez daną stronę. Powzięte uzgodnienia przekazywane są dalej do odpowiednich organów tj. prowadzących dochodzenie funkcjonariuszy policji czy sądu. Gdy tylko zostaną naruszone, informacja o tym trafia do prokuratury. W razie potrzeby ofiara w każdej chwili ma dostęp do pomocy lekarskiej, czy psychoterapii prowadzonej przez zewnętrzną instytucję. Konflikt jest uznany za zakończony dopiero w momencie, gdy podpisane ustalenia zostaną zaakceptowane przez odpowiednie organy prowadzące równoległe postępowanie w danej sprawie. Rok po uzyskaniu informacji o zaakceptowaniu efektów przeprowadzonej interwencji tj. spisanego porozumienia, akta sprawy zostają zniszczone zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych.

Studium przypadku

Przypadek dotyczy 35-letniego Romana G., który latami prześladowa swoją ofiarę – zagraża jej bezpieczeństwu i dopuszcza się czynów karalnych. Roman G. i Klaudia S. nie znają się osobiście. On – taksówkarz, ona – sprzedawczyni w kwaciarni niedaleko punktu postojowego miejskich taksówek. Klaudia S., atrakcyjna i samotna czterdziestolatka, wzbudza zainteresowanie Romana G., który dużo czasu spędza w swoim samochodzie czekając na kolejne zlecenia. Pewnego dnia Klaudia S. przeprowadza się do mieszkania znajdującego się naprzeciwko domu należącego do wujka Romana G., nad którym ten sprawuje pieczę pod nieobecność krewnego. Od tej pory dniami i nocami mężczyzna obserwuje Klaudię S. – jest to tym łatwiejsze, że w jej oknach nie ma firanek. Onanizuje się na widok nagiej kobiety lub scen łóżkowych z udziałem jej kolejnych kochanków, których jest świadkiem. Wkrótce zakłada dziennik z życia Klaudii S., w którym prowadzi szczegółowe zapiski dotyczące jej przygód miłosnych. Opisuje w nim nowych partnerów, czas trwania i sposób, w jaki uprawiają seks. Wszystkie uwagi podsumowuje: „w środę wieczorem bardzo wolny numer”, „w niedzielny wieczór pieprzy się bardzo długo i głośno ze starym facetem”, „piątek – szybko i profesjonalnie” itp. Fascynacja kobietą jest coraz większa – Roman G. zaczyna regularnie przeszukiwać śmietnik znajdujący się koło jej domu – wybiera jej osobiste rzeczy tj. listy, rachunki, a nawet podpaski. W pliku Excel dokumentuje cykl miesięczkowy swojej ofiary. Na tym etapie Klaudia S. niczego nie podejrzewa. Kilka miesięcy później kobieta poznaje mężczyznę, z którym wchodzi w głębszą relację. Jej nowy chłopak jest jej równolatkiem i pochodzi z Turcji, ma

własne mieszkanie, do którego Klaudia S. postanawia się wprowadzić. Choć w dalszym ciągu zagląda do swojego mieszkania, nie dzieje się w nim nic szczególnego – Roman G. zaczyna być znudzony i postanawia nękać parę w inny sposób. Nadal pozostaje w ukryciu. Pisze liściki oczerniające i kompromitujące Klaudię S. w oczach jej nowego partnera, chce doprowadzić do rozpadu ich związku. Twierdzi w nich, że kobieta pracowała jako prostytutka i wciąż „daje na prawo i lewo gdzie się tylko da”. Samą kobietę napastuje anonimowymi telefonami i SMS-ami (numer telefon Klaudii S. ma z papierów wygrzebanych na śmietniku). Kilkakrotnie uszkadza samochód jej partnera. Otwiera ich korespondencję, kradnie i fałszuje dokumenty – w sumie dopuszcza się 35 przestępstw, o których później prokuratura dowiaduje się podczas przesłuchań.

Policja miesiącami próbuje przyłapać go na przestępstwie – funkcjonariusze instalują kamery i korzystają z nowoczesnych urządzeń. Gdy mężczyzna po raz kolejny włamuje się do skrzynki pocztowej ofiary, udaje się go złapać na gorącym uczynku. W trakcie przeszukiwań w jego domu policjanci odnajdują obciążające zapiski i pliki komputerowe. Podczas kilkugodzinnego przesłuchania na prokuraturze Roman G. dowiaduje się o tym, jaki wpływ jego zachowanie miało na życie ofiary – Klaudia S. wciąż żyje w poczuciu nieustannego zagrożenia i ma na tym tle problemy zdrowotne. To pierwszy raz, gdy Roman G. ma okazję skonfrontować zrealizowany plan działania i kryjące się za nim zamiary z ich rzeczywistymi konsekwencjami. Kolejny krok, jaki podejmuje prokuratura to skontaktowanie Romana G. z zespołem Stalking-KIT. Wkrótce po tym mężczyzna trafia na pierwszą rozmowę. Roman G. twierdzi, że dzięki zatrzymaniu przez policję czuje się lepiej – jest spokojniejszy i odczuwa wyraźną ulgę. Okazuje się, że obserwowanie i nękanie Klaudii S. trwało w sumie trzy lata. Roman G. opowiada o złości, jaką odczuł na widok nowego chłopaka swojej ofiary – prześladował i oczerniał ją oraz niszczył jej własność w odruchu zemsty. Dopiero gdy para zorientowała się w sytuacji, potajemnie wyprowadził się z domu swego wuja ze strachu przed rewanżem „Turka”.

Jeszcze podczas pierwszego spotkania z zespołem interwencyjnym Roman G. podpisuje zobowiązanie, że nie zbliży się więcej, ani do ofiary, ani jej najbliższych tj. partnera i rodziny, ani jej pracodawcy i zaprzestanie dalszego nękania. Dokument jest podstawą dla psychologów do prowadzenia dalszej interwencji. Kolejne spotkania opierają się na odkrywaniu i omawianiu poszczególnych zachowań sprawcy i towarzyszących mu stanów emocjonalnych. Podczas rozmowy Roman G. stara się dostosować do całej sytuacji – udziela odpowiedzi społecznie pożądanych. Utrzymuje, iż zastanawia się nad tym, dlaczego dopuścił się tych wszystkich zarzucanych mu wykroczeń i czego tak naprawdę po nich oczekiwał. Wyraża zaniepokojenie o Klaudię S., o to, czy będzie mogła dalej normalnie żyć, już bez poczucia strachu. Obraz siebie samego, jaki Roman G. przedstawia na spotkaniach, odbiega od sposobu, w jaki jest postrzegany przez obserwatorów, a prezentowana umiejętność empatii w stosunku do ofiary jest zbudowana na pozorach.

Roman G. nie ma ukończonych studiów wyższych. Do tej pory podejmował wiele prób zdobycia wykształcenia, które szybko rzucał. Jego zawodem wyuczonym jest kierowca taksówki. Mimo to wyobraża sobie, że z pomocą wujka może w każdym momencie wyjechać za granicę, zostać wolontariuszem, a następnie otrzymać dobrze płatną pracę w branży logistycznej. W rzeczywistości nie ma żadnych przyjaciół, ani perspektyw na założenie własnej rodziny. Jego kontakty z otoczeniem opierają się na relacjach z kolegami z pracy, innymi taksówkarzami, poza tym jest „odludkiem społecznym”, znajduje się w kompletnej izolacji społecznej.

Roman G. proponuje, że w ramach rekompensaty przekaze Klaudii S. 10000 euro. Biorąc pod uwagę, że miesięcznie dysponuje kwotą 1500 euro, propozycja okazuje się niemożliwa do zrealizowania. Kolejna oferta jest bardziej realna – opiewa na kwotę 2000 euro odszkodowania wypłacanego w ratach. Roman G. zobowiązuje się także, że naprawi uszkodzony samochód. Wykonane ekspertyzy pokazują, że wartość poniesionych przez ofiarę strat materialnych wynosi tyle samo, czyli 2000 euro. Jeszcze później okazuje się, że mężczyzna jest w stanie zapłacić tylko 1000 euro.

Roman G. nie był wcześniej karany. Według psychologów nie jest agresywny. Na skutek zaburzeń osobowości, jakie przejawia, zostaje skierowany na długotrwałą terapię pod opieką psychiatry. Sam proponuje, że rozpocznie kurs języka angielskiego, dzięki czemu pozna nowych ludzi i znajdzie nowe zajęcie. Roman G. składa regularne sprawozdania z wizyt u psychiatry i przebiegu terapii.

Podczas dwu- i pół miesiąca spotkań zespołu Stalking-KIT z Romanem G. do Klaudii S i jej partnera zostały wysłane dwa listy z prośbą o kontakt. Żadne z nich nie reaguje, mimo iż listy zawierają informację o finansowej rekompensacie, jaką Roman G. zobowiązał się zapłacić. Aby nie naprzykrzać się poszkodowanym, Stalking-KIT nie wysyła więcej listów. Poszkodowani mają możliwość, aby w każdej chwili stawić się po odbiór pieniędzy. Zgodnie z zarządzeniem prokuratury, Roman G. przelewa ustaloną kwotę na konto Stalking-KIT. Mężczyzna regularnie dostarcza też dowody udziału w terapii i kursach doszkalających do zawodu – jego sytuacja życiowa ulega stabilizacji.

Zespół Stalking-KIT wydaje ekspertyzę. Na początku nawiązania kontaktu ze sprawcą brano pod uwagę konieczność przeprowadzenia badań i uzyskania orzeczenia lekarskiego psychiatry sądowego. Jednakże opinia psychologów prowadzących sprawę wykluczyła potrzebę takiego działania. Stwierdzono, że Roman G. nie stanowi zagrożenia, ale na skutek zaburzeń osobowościowych i braku relacji ze społeczeństwem wymaga leczenia psychologicznego.

4 Sverige

4.1 The perception of the phenomenon “stalking” in Sweden

Stalking, or ”stalkning” as it has been rendered in Swedish, is a term that many people associate with celebrities who become subjected to intrusive individuals. This picture turns out to be a gross simplification of the real problem. According to a report from Brottsförebyggande Rådet (the Swedish National Council for Crime Prevention), BRÅ 2006:3, celebrities form only a very small part of all stalking victims.

BRÅ’s scope study shows that 9% of the population have at some point in their lives been subjected to repeated harassment by a single person. Of these victims, 75% were women. 66% of victims were acquainted with the perpetrator in some way. The study also shows that the number of unrecorded cases is considerable. Only 30% of victims had reported the harassment to the police. 80% of the police reports did not lead to any sanction. The study further shows that victims have been treated unprofessionally by officials when seeking help. It is important to understand that stalkers are a serious threat and that they can ruin their victims’ lives.

Still, in Sweden the term ”stalking” is not well known among people in general and even among professionals who come into contact with victims of stalking in the course of their work. However, it is our view that what we have learned in recent years from cases of violence within relationships is also very useful in stalking cases. This applies in particular to the perception of the victim’s vulnerability and to understanding which reactions are normal for a victim. Without this knowledge, there is a considerable risk that those working with victims will make totally incorrect assessments based on the victim’s behaviour. Stalking could be described as a persecution syndrome in which one person approaches, observes and follows another person furtively. These actions, once noticed, are perceived by the subjected person as annoying, threatening, offensive and frightening, both in terms of their content and their extent. It is often difficult for outsiders to understand the degree to which the victim is terrorised. Many victims describe how their entire lives changed after they became targeted by a stalker.

4.2 Stalking legislation in Sweden

At the current time there is no specific legislation covering stalking in Sweden. There are several laws covering the criminal offences a stalker might commit. As far as crimes within a conjugal or a previously conjugal relationship are concerned, repeated offences have also been made punishable. These are seen as a single crime with a more severe range of punishment. This law came into force in 2000.

Repeated crimes are a distinguishing characteristic and defining feature of stalking. There is currently no legislation covering repeated stalking offences that occur outside of a relationship, so each offence is seen as a separate crime. Many of the crimes committed by stalkers carry less severe sentences and are therefore not prioritised for police investigation. They are left pending, often until they lapse under the statute of limitations.

We have pointed out that just as repeated offences are seen in a single context for relational cases, the repeated offences of a stalker against a victim with whom he/ she has no current or previous relationship should be seen as *one* crime, and a more severe range of punishment applied.

4.3 Participation in the AGIS-Project

The cross-border stalking-project enabled the project partners to exchange knowledge and working methods on an international level and to discuss these experiences on a national level in order to spread information, increase awareness of the problem and implement adequate intervention methods.

During the project, the project group has studied the problems surrounding stalking in some depth, including participation in the international AGIS-conferences with the other partner countries. These conferences were aimed to spread knowledge about how the different countries work with victims and perpetrators of stalking cases. During the conferences each country also presented current legislation, statistics on registered crime and some current research in the area. During the planning of the conference in Gothenburg, Sweden, we held meetings with the social health-care, the NGO's and the prosecutors who also took part in the conference.

On a national level, the project group has also studied the manner of working with victims of violence, including stalking in the police district of Södertörn. To our knowledge, Södertörn – along with the Kalmar police – have been at the forefront of risk assessment of stalking victims in Sweden. In particular, efforts have been made to identify possibilities for trying out some form of the working method developed by the authorities in Bremen, Germany.

While the project has been going on, the Ministry of Justice has drafted new legislation which will give the police and public prosecutors better methods for dealing with perpetrators and supporting victims of persecution. We have had the opportunity of submitting our comments to the legislative committee. Thus the AGIS project is mentioned in the preparatory work for the new legislation, which is intended to come into force on 1 January 2010.

4.4 Results

When the project began in the early spring of 2007, the participants' knowledge of persecution syndrome was very limited. We have certainly, during our years of police work, come across people who have been subjected to such behaviour

– but we never fully understood the extent to which these people's lives had been ruined, or what form of protection and support they needed.

In the course of the project we have been in contact with many institutions and professionals working in the field concerning stalking. We now have a very clear picture of the unbearable situations stalking victims are exposed to. Stalking truly destroys lives.

The purpose of our participation in the project was to acquire as much information as possible with which to prepare a training programme for police personnel in our Police Area. Thanks to the project, we feel well prepared for this. The title of the drafting committee's proposal "Stalking – a serious crime" has several meanings. The added qualification that it is a serious crime indicates that there is a lack of knowledge about this in many areas. In our experience, knowledge about stalking is insufficient, and many people do not understand how it impacts people who are subjected to it. In many cases this also applies to people whose work includes dealing with victims and perpetrators. We regard it as a significant task to convey in-depth knowledge about stalking and its consequences.

Meanwhile there are some important facts that we have to consider when planning further steps:

- The terror from a stalker is very often hard to see for others than the victim.
- If one is not aware of the seriousness of stalking, there will be a huge risk that police officers or other victim support workers will make the wrong conclusion about the situation.
- It is very important that risk assessments are made immediately after the detection of stalking cases.
- It is very important to have adequate possibilities of protecting victims.
- It is important that offenders are offered correct treatment in order to change their behaviour.
- It is very important that Sweden gets a new law that defines stalking behaviour outside the family as an illegal behaviour.
- Networks and well coordinated cooperation between all authorities involved need to be created.
- Cooperation at an early stage of the legal process has proven to be necessary.

Thanks to our participation in the project we have been able to gain a considerably better picture of the conditions under which a victim of stalking is forced to live. We have also gained insights into how cooperation between the police, prosecutors and psychologists can lead to good results with perpetrators as well as a lower rate of recidivism and we realized the importance of international projects as a way of helping each other.

4.5 Perspectives

For the moment we see these following issues that we have to work on in order to improve our work with victims and offenders of stalking crimes:

- risk assessments need to be used much more often and in a more structured way,
- faster and more adequate victims protection must be granted,
- all officers involved in stalking-cases must be specifically trained,
- more and better cooperation between support-organisations and other authorities is necessary,
- relieves in the laws of secrecy seem necessary,
- a distinct law against stalking is to come into effect,
- more research about stalking and the causing situations needs to be done.

Implementing the Bremen model Stalking-KIT doesn't seem to be possible in Sweden, because Swedish laws of secrecy do not permit the authorities and intervention programmes to work in the same way. Still, some parts of this model can be used in the work with victims and offenders of stalking cases in Sweden as well.

Below one of Sweden's intervention programmes working with victims, offenders and children is being introduced.

4.6 UTVÄG Göteborg

Each year thousands of women are threaten or physically abused by the men they have had a close relationship with. The physical violence is often combined with psychological violence. Even though it is a widespread problem there are few women who report the crime to the police.

Violence exercised by someone who is affectionately involved with the victim cannot be explained in the same way as any other violence crime; it is much more complex because of the fact that it is a relationship that once may have

started with attraction and love. We must also bear in mind that the children who live in a violent environment are not just witnesses of the violence exercised by the father or the step father, they are also victims of such violence.

The violence men exercise on women in a close relationship is a problem on many levels; on the level of the society as a whole, on the interpersonal level and on the individual level.

4.6.1 Cooperation between authorities

Utväg works for a better coordination of resources and communication between the authorities that work in the area of domestic violence, following the intentions in the Swedish legislation to eradicate men's violence against women. Five different authorities form part of Utväg: The Swedish Police Authority, The Swedish Prison and Probation Service, The Office of the Public Prosecutor, The city of Göteborg and the County Health Service. Utväg works also with voluntary organizations such as Children's Rights in Society "BRIS", Women's Support Centers, etc.

4.6.2 UTVÄG'S definition of violence

Utväg regards violence as "every act directed to cause pain, harm, threaten or humiliate another person and in that way make the person do something against his/her will or to become passive" (Taken from *Alternativ till Våld* in Oslo).

4.6.3 Holistic approach: woman, man and children

To live in a safe environment, free from psychological or physical abuse is a human right. In order to do something about violence in close relationships it is necessary to focus all efforts on supporting the women and the children and working with the men as well. This support should be carried out for each target group separately and in a coordinated and consistent way.

Utväg's goal is to stop and prevent recurrent domestic violence against women. As soon as we know that violence have occurred, we offer:

- Individual crisis support
- The opportunity to participate in our group programmes where women, children or men can meet other women, children and men who have had similar experiences.

4.6.4 Specific goals

For women:

To improve their protection and give them the opportunity to live a life free from violence.

Situation of victim and offender intervention programmes in 5 partner countries

To improve their self-esteem so that they can regain control over their lives.

To give support and advice on how to report the crime to the police authorities and what is involved in the legal processes.

To give support in their roll as mothers.

For men:

To have the possibility of changing their violent behaviour through dialog and self reflection.

To understand and manage the limit between anger and violence working together with other men who have also used violence against their partner.

To give support in their roll as fathers.

For children:

To contribute to build a secure environment for the children to grow up in.

To give the child and youth the possibility to process the feelings of guilt and shame and the opportunity to name, express and work with their traumatic experiences.

5 Great Britain

5.1 *Stalking-KIT and legal situation in UK*

The German Stalking-KIT model was viewed by the UK as a useful psychological procedure but relied on a fit with German law. The Swedish model seemed to have more relevance but overall Sweden, Italy and Germany had systems that are inquisitorial whereas in the UK it is adversarial. This means that the victim has a voice within the criminal justice system whereas in UK the victim does not. The emphasis is on the concept of innocent until proved guilty and therefore it is not in the interest of the offender/perpetrator to admit to anything unless they are pleading guilty. When the offender is convicted, then a sentence linked to a perpetrator's psychological programme can be an option for the judge or whilst on probation the offender will be referred for assessment.

The systems in Germany, Italy and Sweden, enable the state advocate to intervene prior to sentence and the Stalking-KIT can be an option. This is not legally possible in UK. Therefore, the Stalking-KIT could not be piloted in UK in its present form. Perpetrator's programmes in UK are part of punishment rather than prevention. However, the inquisitorial legal system does enable the victim and perpetrator to address psychological issues at an early stage and prevent longer term harm. In UK, the majority of reported cases do not go to court due to retraction of statements by victims.

Only 50% of cases are prosecuted and approximately 30% of these cases are successful. There are no intervention schemes for perpetrators until they are convicted and it is dependent on the court to impose IDAP (integrated domestic abuser programmes – including counselling) as part of sentence.

- There is no intervention service for those not prosecuted or if prosecution fails.
- Inner City Birmingham has a population made up of 70% BME (Black Minority Ethnic) and many cases do not go forward due to family pressure.
- Family Domestic Violence (more than one perpetrator). This is common in BME community and includes honour abuse / killings.

5.2 *Perspectives*

The UK concentrated on to specific issues which arose within our system and enable us to explore a UK version of the Stalking-KIT, which involved adaptation to UK legal context. These questions were as follows:

1. The education, selection and training of UK police officers and their effectiveness in supporting the victim and the pursuit of the offender with consideration of a psychological perspective.
2. How would perpetrators at the first stage of incident reporting could be engaged with and the effectiveness of early stage psychological intervention.

In the UK, there are specific laws in relation to stalking and domestic violence and specific measures for victims and prison systems. Perpetrator programmes are within the probation. In London, there are some voluntary programmes but these are not available in Birmingham. West Midlands Police does have counselling provision for officers/support staff and supervision for domestic violence officers.

The Stalking-KIT overall could not be implemented in UK for two specific reasons:

1. UK Legal system and concentration on pursuing all reported crimes to conviction stage as opposed to prevention.
2. The lack of interagency working in regard to perpetrator programmes and an emphasis totally on needs of victim which comes from a strong feminist perspective within UK. Perpetrator programmes are only accessible after conviction.

UK needs to reflect on a different route and the establishment of more pilots and creative approaches. First steps of the project partner have been

- Establishing a partnership between My Time and West Midlands Police
- Establishing a specific male culturally aware counselling team
- Planning research into psychological effects on police officers working with cases of domestic violence
- Planning action research into preventive intervention at pre-charging stage of identified abusers with the aim to stop the behaviour before pursuing legal action
- Initiating the Male Crisis Intervention Project in Birmingham (see detailed description below)

5.3 My Time Ltd.

My Time Ltd is an independent counselling and psychological practice that operates in the West Midlands. The practice undertakes research and development in therapeutic practices in underrepresented groups (BME – Black

Minority Ethnic communities and specific topics/behaviours. The practice is a specialist in trauma, post-traumatic stress disorder and dysfunctional behaviour as well as in culturally diverse communities providing therapy in different languages, working with police services, and asylum seekers and refugees.

Inner city Birmingham has a 70% BME – Black Minority Ethnic – community. Therefore My Time tries to adjust counselling to this specific background and use cultural diversity as a resource. While it isn't always recommendable to provide counselling by a person from the same culture group the client belongs to (for example because of fear of social control within this group), it can often be helpful to exchange experiences and give advice within the multi-cultural team about the specific conventions, traditions and regulations in certain culture groups. For example when speaking about sensitive topics like marriage, adultery or sexual violence it is often easier for clients from a traditional cultural group to speak to a counsellor from a more liberal cultural group, whereas it is important for the counsellors to be able to exchange experiences and share knowledge about these different cultural backgrounds the clients come from.

In the course of the AGIS-project, My Time and West Midlands Police were specifically concerned with how the Stalking-KIT context would work within this culturally diverse background and within the specific UK framework in regard to the UK law and stalking.

5.4 Male Crisis Intervention Pilot Project of My Time Ltd.

The aim of the project is the reduction in domestic violence and harassment by male offenders through the provision of early intervention STOP behaviour material and access to male counsellors within F3 (Handsworth area).

The project is a partnership between West Midlands Police (F3 – Domestic Violence Unit / MARAC³⁸), AXIS (BME Mental Health support team (BCC _ Adult services / BSMHT), BSMHT (Psychology Dept), St.George's Post 16 Centre (based in Newtown), and My Time Ltd. The lead partners are WMP (F3 - Domestic Violence Unit / MARAC) and My Time Ltd.

In cooperation with West Midlands Police in F3 (Handsworth) area My Time has developed a pilot to reduce obsessive behavior amongst male perpetrators or domestic violence through MARAC, which review high risk cases. Harassment / Domestic Violence / Stalking offences within F3 were 178 (April 2007 – October 2007). The same period in 2006 was 132, and 2005 was 91. This is a

³⁸ Multi-Agency Risk Assessment Conferences

dramatic increase. At present cases are assessed and discussed through MARACs. All victims are sent letters with a pack of support material. In all reported crimes suspects and offenders are sent STOP behavior / consequences leaflets with offer of counseling. My Time has developed a team of experienced male counselors who operate from either AXIS (Handsworth office) or St. George's Centre in Newtown. No such project has been offered to suspects and offenders in Birmingham before and the project has been the pilot to establish a Birmingham Men's Crisis Centre.

The key parts of the project are as follows:

- distributing leaflet that encourages STOP behaviour and provides details of counselling service for men
- Male counsellors to provide free intervention counselling to identified perpetrators referred through M.A.R.A.C

With this project Birmingham has created a new intervention programme combining their own multi-cultural background and methods with experiences gained in the cooperation with international project partners.

AGIS-Projekt JLS/2006/AGIS/183

Herausgeber:

Stalking-KIT beim Täter-Opfer-Ausgleich Bremen e.V.
Buntentorsteinweg 501
28201 Bremen
www.stalking-kit.de

An der Publikation Beteiligte:

Deutschland: Lena Stadler
Frank Winter
Antje Wildeboer
Stephan Rusch
Gabriela Piontkowski
Heidi Winterer
Italien: Anna Lisa Trono
Polen: Natalia Osica
Schweden: Jan Schütt
Great Britain: My Time Ltd.

Druck:

Hansadruck, Kiel

Auflage:

1000 Exemplare

Alle Rechte bleiben bei den Autoren.
The copyright is subject to authors.